

LA MUNCA PATRIOTICĂ

-Fragmente din Jurnal-

I. PAȘII

Am luat-o de la început, ca acum douăzeci și trei de ani, pe timpul anchetei, am luat-o de la început cu măsuratul odăii, de la un perete la celălalt. Cunosco drumul întreg al destinului meu în această celulă nouă, în marea închisoare modernă unde ne-a zvrălit munca patriotică. De aici ne eliberăm pe cuvânt, profesori și studenți, pentru câteva ceasuri, doar. Dar nu-mi mai număr pașii, ca în al nu știu câtealea beci din subteranele suprapuse ale Ministerului de Interne, unde nădăjduiam să-mi câștig eliberarea, fiind spânzurat în cadrul unei ferestre dând spre Calea Victoriei, într-o zi însoțită de decembrie. Apoi, speranța spânzurării în văzul cetății, m-a însoțit în luna ianuarie. Pe urmă a venit primăvara. Era geroasă. Gândeam că mă vor lăsa să atârn mai îndelung la soare: cadavrul se împutea mai încet datorită frigului.

Dar acela era un vis, un vis de adolescent. Nu însemna că am cunoscut moartea, nici când eram bătut. Doar în amorțeala spiritului, când nu mai voiam să lupt, când uitasem ce înțeles avea să te opui, doar că îmi țineam cu dinții tainele, ăloră nu le dădeam drumul. Au murit cu mine, acolo, când am murit, când mi-a murit creierul și-mi rămăseseră numai timpul și sufletul. Ca să nu uit că mă călcasem moartea, așa cum o pășise Iacov cu îngerul, mi-a rămas neputința de a mai cunoaște oamenii, de a nu-i mai putea identifica. Îi cunosc, dar nu-i știu.

Nu recunosc oamenii pe stradă. Nu mai recunosc chipurile întâlnite acolo. Nici numele. Toți prietenii, toți, au pierit în ceață, în absență, în dezinteres. Nu-mi mai amintesc nici de numerele celulelor din Jilava, din Gherla, nici numerele brigăzilor de muncă, nici numărul zilelor acelei vieți de dincolo de moarte.

Văd însă, cu exactitate, cum arăta o gamelă după ce ți se turna în ea polonicul mic cu poșirca de varză sălcie, sau fasole în care plutea, în cel mai bun caz, jumătate de bob brun, ce deliciu! sau terciul cu o lingură de marmeladă, sau mălaiul copt, cu nisip. Astea, da, le știu.

Dar când am vrut să-l învăț pe inginerul Butu engleza, am numărat stupefiați numai două sute de cuvinte ce-mi mai aminteam. Nu-i nimic, mi-a spus, îți lipsește, nu știu ce zicea, pomenea un termen farmaceutic, denumea o substanță necesară conservării memoriei. Nu-i nimic; o să-ți revii. Dar nu-mi lipsea chestia aia, că mi-am amintit engleza peste vreo doi ani, de la sine, tot în pușcărie. Era șocul, șocul întâlnirii cu șeful anchetei, cu pumnii lui cărnoși și duri, șocul întâlnirii cu țevile metalice, cu vinele de bou. De aceea nu mai țin minte. Oamenii nu mai meritau să-i recunoști.

N-am murit, spuneam, deși am murit, pentru că n-am avut cine să mă dezlege. N-am avut cei trei copii să ducă apă de la fântână la trei familii, zi de zi, cât le numeri patruzeci. În familia mea nu s-a pus după ușa un pahar cu apă și o bucățică de zahăr pe un prosop, pentru mine, pentru mort.

După acest soroc, nici o femeie din familia mea, a răposatului, nu s-a dus la un pârâu, nici la altă apă curgătoare, însoțită de cei trei copii înarmați cu câte un toiag de dud sau alun, împodobit cu un fuior de lână. N-a scos apă cu ulcica de patruzeci de ori și n-a vărsat-o de patruzeci de ori, nici băieții n-au făcut patruzeci de crestături pe toiag. Femeia n-a luat jumătate de dovleac uscat, ceea ce se numește cioacă, ori de troc; n-a pus în ea două lumânări cruciș, nu le-a aprins, n-a dat drumul pe apă acestui sicriu improvizat, n-a urmărit de pe mal, cu copiii troaca sau cioaca în care mă aflu eu. Iată de ce n-am putut muri

Și am ajuns și aici, la muncă patriotică, s-o iau de la început. Îmi însoțesc coșciugul de pe malul apei nopților.

Un pas. Încă unul. Alt pas.

*

II. LA VÂNĂTOARE DE TEOLOGI

Vine, cu chipu-i cănit de soare, tânăr, hotărât, mușchiulos, cu părul ușor decolorat de raze, des, cu fir gros, pe scaunul din spatele volanului tractorului, în cămașa cu carouri roșii despărțite între ele de două dungii albastre, una subțire, cealaltă nu, și cu una albă între ele, vine încet pe urma șirurilor de studenți încovoiați, îmbrăcați ca vai de lume, cenușiu, cu ce au găsit mai prost pe acasă, să nu-și distrugă hainele de dragul agriculturii de stat. Plugul lui răstoarnă brazda peste morcovii rămași îndărătul călcâielor lor. Mai sunt destui neculeși, pentru că ne gonesc din urmă norma, strigătele, amenințările.

- De ce-i îngropați, domnule inginer? îl întreb mirat.

Strânge fălcile, de-i joacă rotocoalele de zgârci de la capătul maxilarelor. Se destinde. Nu întoarce privirile albastre spre mine când îmi răspunde:

- Pentru că tov. secretar județean de partid a declarat că s-a încheiat culesul; să nu fie dat de mincinos.

- De ce a declarat-o?

Am pus în ton și uimire, și muștrare, și mâhnire. Glasul lui a fost acuzator. *“Se cade să mă cunoască și pe mine pe aceeași cale a intonației, prin care s-a lăsat descifrat ca un om nemulțumit de cele ce se petrec; să știe că și eu țin ochii deschiși, că nu sunt unul dintre ăia care stau cu palmele gata pregătite să aplaude entuziast hotărârile C.C. ului; dar nici să mă încredințez lui prea de tot; mai poți să știi cine e și asta?...”*

- Să arate ce spor are de când e el la conducere, și-a coborât ațintirea tăios ironică spre mine, cântărindu-mă îndelung, ca și când mi-ar spune: *“Ce mai întrebați? Nu știți cine ne conduce?”*

Nu-i pot susține sfredelirea mult timp: *“Mă simt ca un prost care n-ar bănuși pe ce lume trăiește...”* Întorc capul într-acolo unde se află sediul fermei:

- Dacă vă gândeați să faceți și o crescătorie de porci, n-ați fi îngropat morcovii. Îi foloseați drept hrană, mă găsesc să dau lecții de economie agrară.

- Ne-am gândit. Nu s-a aprobat.

Vrea să pară indiferent. Și-a deplasat iar căutătura de la persoana mea către fâșia de cernoziom ce-l desparte de flăcâii rupcegoși.

- De ce?

- Crescătorie n-a fost planificată la nivel înalt, își lipește din nou uităturile, în același timp grele și pehlivane, de pupilele mele.

“*Ți se-ntoarce stomacul pe dos!*” Asta-i pentru mine; nu-i dau drumul pentru nimic în lume!

De greață, mă depărtez de el și de studenți. Acum cel puțin, n-au trebuință de altă supraveghere: se află șeful fermei îndărătul lor.

Rătăcesc cât mai departe de robii pe care-i învăț carte, eu, a cărui sclavie a început înainte de nașterea lor: în 1948, când aveam 12 ani. Bulgării mari de pământ îmi fac înaintarea anevoioasă, împiedicată, șchioapă. Minte mi-e goală, de n-ar fi această nevoie permanentă de vomă, această permanentă nevoie spirituală de vomă. “*Lucrurile se cuvin rostite limpede, atâta timp cât rămân creștin și mai cred în spirit.*”

M-am regăsit singur. Poate că am parcurs vreo doi kilometri. În fața mea alte tractoare: trei. Se apropie pe traiectoria a trei raze, de un centru care brusc își schimbă locul. Două dintre hărăbaie au optat pentru a goni în paralel. A treia, încă distanțată, sosește pieziș. Cu cât înaintez, le văd mai mari și goana lor mi se pare mai ciudată. O țineau spre dreapta mea. Acum au ocolit brusc la stânga, în plină viteză, hurducate, înclinate ba așa, ba așa, de solul așternut inegal. Aleargă, se rostogolesc, se opintesc. N-au țintă și totuși au, căci dacă unul se-ntoarce, și celelalte îl imită, pentru a ajunge în același punct către care se îndreaptă el.

Deodată pricep despre ce este vorba. Patru-cinci studenți își rup picioarele să scape de urmăritori. E o pepenărie pe care s-a încheiat culesul. Și aici, ca și acolo de unde vin, încheierea culesului e o minciună. Teologii mei și-au dat seama de asta. Au vrut să se dezaltereze, spărgând câte un pepene verde – doi și mâncându-i pe loc. Niște sfrijituri. Resturi pentru porci, cum spuneam. Inginerul îi va îngropa sub țarină. Dar tractoriștii nu sunt capabili de asociații intelectuale, nu pot trage concluzii. Pentru ei teologii sunt hoți la pepenii fermei de stat. vor să-i prindă și să-i bată. Sunt enervați de greutatea ce survin tocmai din aceea că-i urmăresc cu tractoarele, ce-și schimbă greoi direcția. Înjură fără întrerupere. Cunosc terminologia sfântă de parcă ar fi studiat Seminarul. Pentru ei aceste cuvinte ar fi moarte, de nu le-ar găsi rostul în compunerea blestemelor. Și anatomia se pare că au tocit-o. În gura lor, trup și suflet constituie o unitate exemplificată prin bolboroselile unor moduri imperative, condiționale și ale altor forme verbale ce nu sunt bine definite, toate adresate băieților, care n-au timp să le analizeze gramatical.

Încep să strig la rândul meu. Indignat de tratamentul ce li se aplică, simt sângele urcându-mi-se la cap. Mi-amintesc de profesorul de limba arabă de la Universitate, care a murit pe câmp, nebăgat în seamă de nimeni. L-au găsit rece, a doua zi, pe ogor. Aceasta nu mă oprește, deși simt că nu mai am aer. Îmi dau duhul în coada tractoarelor.

Unul dintre urmăritori mă vede și, după oarecare ezitare, oprește. Deci își dădeau seama că săvârșeau ceva nepermis. Apariția unui profesor însoțitor – va să zică, a unui reprezentant al Autorității – le cenzurează instinctele dezlănțuite. Nu coboară. Mă așteaptă, ca-ntr-o carlingă, pregătiți să-și reia zborul, cu fețele nădușite, asprite de ură, convulsionate, încruntate a vărsare de sânge, cu globii protuberanți și beți de furie. Se iau la hartă cu mine, răgușit. Își pomenesc neconținut bunul ce a fost prădat. Toacă ce toacă aceleași cuvinte și, pe neașteptate, când s-au plictisit să le tot repete, îmi arată fundul tractoarelor și fac cale-ntoarsă, bombănind. Studenții mei au pierit de mult din raza vizuală. Le e frică de ce au făcut. Nici unul nu mi se va identifica vreodată, de teama pedepsei.

Țara era să rămână înfometată de pe urma acestei întâmplări.

*

III. ȚÂNȚARI

Șoseaua își poartă toate automobilele, camioanele, basculantele, tirurile prin camera mea. Zgomotul lor mă sperie pentru că nu e zgomot, este fâșâit; are straniul corbilor lui Bacovia și al ozeneurilor; intră pe fereastră în odaia înecată de întuneric, roșii, albe, galbene, țipătoare când și când; se mută rapid pe tavan și pe peretele din stânga ochilor mei căscați, paralizați. O invazie nouă.

Precedenta a fost a țânțarilor. Stam lângă fereastra larg deschisă, ascuns lateral.. haț! întindeam brațul. Pumnul mi se strângea. Lăsam oasele degetelor să mi se destindă. Erau acolo, chirciți între mijlociu și inelar sau între muntele cărnos, erotic pentru chiromanți și podul palmei, morți pe linia vieții. Pleosc! cu palma întinsă, peste var: cădea de la sine când o depărtam iarăși. Aplaudam, să prind între cimbalele mele cu falange, câte un fantasin al aerului, pe acest frate mai mic al lui Laie Chiorul și al asistentelor medicale care te aleargă prin coridoarele cu ciment pustiu al spitalelor, înarmate cu seringi în mâini, cu ace în vârful.

Ah, țânțarii! Acolo nu-i poți afuma, că e clădire nouă de internat. Cum o să dai foc parchetului negru de călcături? Țânțarul îl vânezi așa sau cu coperta cărții pe care o citești uneori; sau izbești, animalizat, cu talpa pantofului în perete. Harșt! pe obraz. Jap! peste frunte. Ultima luptă. Renunță. Declară-te incapabil, laș. Închide fereastra. Rămâi cu frigul dintre betoanele ce te înconjoară, neîncălzite cu anii, pentru că liceul, deși neîntrebuințat încă decât pentru de-alde noi, e dazafectat de la bun început. I.A.S.-ul plătește cinci lei de cap adormit de sclav.

Aceștia sunt ultimii țânțari pe care-i zăresc. Fereastra este închisă bine cu cârligul de sus; cel de jos este defect. Pe țeava robinetului nu va pătrunde nici unul. Doar pe sub ușă, odată cu cântecele și zbieretele studenților.

O ultimă palmă aplicată varului și voi dormi aproape liniștit, de n-ar fi atât de frig că mă trezesc din ceas în ceas și alerg prin încăperea sinistră de la Popești-Leordeni, jur împrejur, gonit de tremur.

*

IV. MUȘTELE

ÎN AFARA MÂNCĂRIMII – *“Nu știu cum izbutește să pută în așa hal!”* – nu există nimic mai scârbos aici decât muștele. Nu intră, nu ies. Bat din prosop prin odaie, până îmi simt inima bubuind și gâfâi; bat la fiecă jumătate de ceas; treier circular aerul, ca brațul unei mori de vânt. Nu zboară. Sunt cumiți. Au nevoie de puțină căldură. Nu sufletească. Au nevoie de o încăpere omenească, de o încăpere unde simți toamna mai puțin aducătoare de moarte.

“Nu vor afară. Degeaba mă zbucium.” Stau ciorchine pe tija metalică gălbuie a globului. *“Pesemne e un bec acolo, deși nu se aprinde.”* Stau ciorchine, ochi în ochi, fund în fund, astfel încât tija este buburuzată de o boală neagră și delicată. *“Boala muștelor amorțite...”*

Ori sunt atrase de petele de umezeală cățarate pe tavan, scorojite, închipuind cuiburi ale visării muștelor.

O bucăciță de var cât unghia degetului mic, suspendată de cine știe ce fir de păr îngropat în albul continuu, atârnă pendulat, împinsă de aerul mișcător. Celelalte muște s-au depus conform conturului floral igrasios; ea nu; a găsit leagănul acesta artificial. “*Doarme ca o gheișă*”, perpendicular pe cearșaful murdar.

Pe perdele alte sute, una lângă cealaltă, desenează linii ciudate. “*Nu le-aș putea născoci; numai întâmplarea, ea da, știe fantaza în spiritul pictorilor abstracționiști, să dispună muștele atât de elocvent, oh, muștele acestea care-mi amintesc de moartea mea viitoare prin asociația lor cu putreziciunea și stârvul, care-mi amintesc că tocmai înaintea de mâine, când ar trebui să plec de aici, s-ar putea ca din această ultimă noapte dormită sub trupurile lor lipite de-a-ndoaselea să nu mă mai trzesc, devorat și rupt de muște în timpul somnului adânc, la ferma Popești-Leordeni, la datoria mea de lector universitar...*”

*

V. SLĂBĂNOGUL

Ne aflăm într-o fermă, la un capăt de tramvai. Dorm acasă, ceea ce e minunat. Munca studenților este și ea ușoară; asta-mi reduce sentimentul de culpabilitate față de ei: sortează usturoi, arpagic, umplu lădițe, le cară câte doi, câte patru spre cântar, când se apropie sfârșitul zilei de lucru. Cei gospodăroși, înainte de a se îndrepta spre poartă, cumpără pentru familie un kilogram-două; uneori mult mai mult. Le prețuiesc grija pentru bunăstarea alor lor. Sunt de pe acum mici oameni maturi.

Dacă vremea-i rea, muncesc în hale imense. Ba mai găsesc câte una goală, prin care nici nu se circulă și, cei mai puțin disciplinați, se trântesc pe saci, la întuneric și trag un pui de somn.

Îmi reține atenția un boboc, prin îndârjirea cu care se concentrează asupra a ceea ce face. N-are prieteni. Și-a luat lădițe goale în juru-i; a alcătuit din ele paravane între sine și ceilalți și s-a aruncat asupra piramidei de căpățâni de usturoi, cu îndârjire de neofit și cu o mecanică a brațelor și privirilor de autentic robot. Îmi displace seriozitatea pe care o depune în această ocupație străină de cerințele firești față de un student. Același simțământ îl descopăr și la alți colegi profesori. E privit cu suspiciune. “*Prea face treaba bine: nu cumva o crede că ceea ce-i cere Statul e chiar util cuiva? Nu o fi vreun fanatic?*”

Chipul îi este supt; supt tot trupul. E nehrănit, palid, slab. În schimb este dârz. E numai voință. Brațale-i aleargă într-una de ici-colo, de ici-colo. Nu ridică privirile, nu se șterge de transpirație. Nu-și strâmbă poziția să-și caute batista. Nu-și dezmoștește picioarele. Nu merge la closetul turcesc. Șade de parcă ar fi căzut acolo din altă lume; șade și trudește.

Mă apropiu de el. Îl urmăresc cum îi gonesc degetele subțiri, cu unghiile înnegrite, cu piele străvezie, cum îi aleargă ca picioarele unui paianjen ce-și înfășoară-n fir victima, grăbit de zbaterea acesteia. Nu ridică privirile spre mine, de parcă i-aș inspira frică. Dimpotrivă, ritmul i se întetește. “*Cred că-i asudă inima de atâta grabă*”

- E grea munca? intru în vorbă

- Nu-i muncă. E rucodelie.

L-am priceput, în sfârșit. A folosit un termen din PATERIC. Acela desemnând munca pustnicilor, mijloc de mântuire. Băiatul cunoștea literatura pe care n-o va studia la

Institutul Teologic și care l-ar putea conduce mâine la acuzația că e mistic. Își ia creștinismul în serios; îl trăiește și la munca patriotică. Nu lucrează pentru fermă, ci pentru mântuirea sa.

“Îl iubesc. Mi-ar fi plăcut să semăn cu el când aveam vârsta lui.”

Vine momentul cântării. Se-nghesuiesc în preajma aparatului cu jumătate de ceas înainte. Au format un fel de rând ciudat, compus din stive înalte de lădițe pline vârf. Le-au adus câte doi. El rămâne cel din urmă la sortat. Pentru a-l pune în mișcare, este necesar să-i spun de la obraz:

- Nu dorești să pleci acasă? Eu da. Dacă nu te decizi să cari lădițele, chem niște studenți să te ajute.

Propunerea l-a fript. Nu admite să-i vină nimeni în ajutor. Înhață patru lădițe suprapuse. Le sprijină pe antebrate, susținându-le cu bărbia. Fiece fibră mușchiulară i s-a desenat în relief. E contrariul a ceea ce se înțelege printr-un vânjos, dar neavând urmă de grăsime, toate câte se petrec între oase și tegument, devin vizibile. Crezi că-i vor plesni curând piele, mușchi, cavitate toracică, cord și că se va lungi pe jos, lipsit de respirație. Efortul este gigantic, cum nu te aștepti de la un slăbănog ca el. Eu insistând – că nu intenționez să abdic de la hotărârea de a părăsi locurile, – la următorul drum se încarcă cu șase lădițe. Mersul îi este straniu datorită faptului că ține picioarele cât mai desfăcute și ușor genuflexate, să proptească pe ele greutatea suplimentară ce-i depășește cu mult puterile.

A încheiat. Îl scrutez cu coada ochiului, de la distanță. Nu schițează nici una dintre expresiile nonverbale ale insului care a scăpat teafăr dintr-un efort mare, cum fac atâția dintre colegii săi, zâmbindu-ți în același timp, complice. Rămâne serios; continuă să-și țină privirile coborâte în pământ, undeva înaintea lui. Se spală la cișmeaua din curte, după ce a cedat întâietatea tuturor. Își apucă sacoșa de baierile albastru marin. Abia atunci mă caută din priviri. Adoptă un mic ocol de la drumul drept, pentru a trece pe lângă mine. Mă depășește în pas normal după ce-și ia rămas-bun, continuând să ațintescă praful. N-a fost o despărțire nici prietenească, nici slugarnică, nici umilă, nici indiferentă, ci normală, a unui individ care se duce la treburile lui și, necunoscându-te prea bine, te respectă ca om ce te găsești în calea sa. O despărțire țărănească.

*

Am așteptat cu nerăbdare începerea cursurilor, să-l întâlnesc în clasă.

Nu-și căutase loc în banca întâi, ci într-a doua sau a treia. Nota tot ce menționam a fi fost vrednic de pus pe hârtie; și sunt un profesor care consideră că spune multe de felul acesta. Restul timpului mă privea în ochi. *“Care va să zică știe s-o facă...”*, mi-am spus. De data aceasta era conștient că poziția sa îi cerea chiar, nu numai că-i îngăduia, să mă scruteze și el. La prima oră n-am putut descifra nimic dinlăuntrul măștii lui încremenite în absorbire, deși ar fi putut participa ca ceilalți, la câte o glumă menită să destindă încordarea timidității.

La ora următoare, peste o săptămână, devenise complet altul. Avea bucuria științei, participa cu plăcere la curs, nu ridica mâna să răspundă, dar dacă-i puneam întrebări, o făcea, ușor chinuit, datorită căutării unei formulări cât mai judicioase și mai economicoase, fără să fi fost necesar alt îndemn, o indicare de ieșire din încurcătură, răsplata confirmării, echivalentă bucaștelei de zahăr cu care-și tratează dresorul, ursul.

Mi-am dat seama că aveam de-a face cu un tânăr dintr-o plămadă specială. Am adus vorba despre el în cancelarie; l-am lăudat. Unii colegi mi-au ținut hangul; alții și-au arătat o oarecare reținere, datorată surprinzătoarei sale obediențe. Cineva ne informă că era fiul poetului Ioan Alexandru.

Am rămas năuc. Tatăl său mă servise în multe rânduri, aproape fără să mă cunoască altfel decât că așteptam pe același coridor, să fim examinați la admiterea la doctorat, ceasuri când schimbasesm câteva cuvinte legate de situație. Că predam la Institutul Teologic era pentru el prilej de apropiere amicală de mine. Mi-a recenzat mai toate cărțile ce am publicat de atunci înainte. Totdeauna apreciativ. Constatam că urmărirea și destul de rarele mele apariții în periodicele literare. Găsea cuvinte bune despre fiecare, uneori la lapsusuri mari de timp, când hazardul ne scotea pe unul în fața celuilalt, ceea ce-i vădea interesul cinstit. Deprinsesem încredere în el, mă simțeam mai puternic știind că mă aflam în atenția lui.

Iar acum mi se ivea ocazia să-i cresc cum mă pricepeam, fiul cel mai mare, pe Ștefan. Norocul era că și în sufletul celui din urmă îmi găsisem cuib, astfel că dorința mea de a participa la formarea lui, nu întâmpina nici un refuz; dimpotrivă.

Spre capătul anului școlar, aveam certitudinea că puteam repeta experiența pe care o mai făcusem cu câțiva studenți, anume să-l stârnesc către tipar și să-i înlesnesc ajungerea la el, ceea ce ar fi fost jenant pentru tatăl său să facă. Ștefan era prea modest pentru a-și căuta singur tema și subiectul. Și prea smerit ca, fie și sub imboldul meu, să-și ia inima-n dinți și să-mi dea ascultare. A trebuit să insist mult, cu răbdare și blândețe, să-i arăt cât se potrivea firii lui metoda, preconizată de mine anume pentru el, de adunare a materialului, și cât urma acea muncă să-l slujească în propriile studii teologice, căci se temea mai mult ca orice să nu-și știrbească timpul dedicat acestora. Intenția de a smulge tot ce putea de la profesori îi era evidentă. Voia să-și folosească numeroasele sute de zile petrecute în fața pupitrului, să iasă pregătit pentru întreaga viață. Apreciam decizia sa, cu atât mai mult, cu cât la fel procedasem și eu, în al doilea rând de facultăți, când jalea de a mi se fi refuzat o bucată lungă de timp dreptul la studii superioare, mă învățase prețul afectiv al acestora și-mi deschisese ochii asupra valorii lor, nu numai personale, ci și sociale. Pregăteam un scriitor care se cădea să se impună de la primul contact cu tiparul. Dar mi-era mult mai greu decât îmi fusese cu colegii lui care trecuseră prin aceleași stimulări. În cele din urmă, după ce cercetă bibliografia recomandată, constată că-i era accesibilă, că era promițătoare și-n materie de teologie. Rupse din sine un: da, merit să fie doar un da pe jumătate, rezervându-și cu maturitate și simț al răspunderii, dreptul de a nu-mi arăta rezultatul activității lui, dacă nu izbutea să atingă norma calității pe care avea pretenția s-o dobândească.

Cu prilejul acestor lupte de convingere și de întărire a încrederii în sine însuși, am distins ce-l apropia de tatăl lui, cât îl cunoșteam pe cel din urmă, și ce-l depărta de el. Sânguința, disciplina interioară, credința în Dumnezeu plină de abnegație, puterea de a se înhâma la cele mei trudnice scopuri, aceea de a duce la capăt orice și-ar fi propus, perseverența, iată tot atâtea calități pe care le împărțea cu singurul autor de versuri religioase contemporan. În schimb, Ștefan avea o minte orientată spre analiză, era făcut pentru cercetare, se obișnuise – și e prea puțin spus – avea nevoie de rigoarea științifică, de exactitate, de respectul matematic al datelor asimilate. Îi lipsea, pentru moment, inspirația, libertatea simțirii, folosirea acesteia ca instrument al cunoașterii. Nu-și îngăduia nimic necenzurat de rațiune. Dar își reținea înariparea, lăsată slobodă de

părintele său, oratoria explozivă, entuziasmantă, cu care aprindea acela sufletele ascultătorilor, puterea lui de a-și muta auditoriul sau cititorii pe culmi, prin simpla încordare a inimii, tonusul epidemic ce țâșnea din fiecare por, vorbă și gest al lui. De s-ar fi putut una ca asta, cei doi, uniți într-o singură ființă, ar fi constituit cea mai de seamă podoabă a culturii române contemporane.

*

Ceea ce îi propuneam ținea de patima mea, supremă în epocă și astăzi: miniaturile din manuscrisele lui Picu Pătruț, geniul țăran din Săliștea Sibiului, descoperit de Onisifor Ghibu și popularizat cu o osârdie rar întâlnită, de fiul marelui pedagog și istoric, domnul Octavian O. Ghibu. Intenționam un nou studiu despre el, ce să-i scoată în evidență, de data aceasta, contribuția la creșterea poeziei naționale. Obiectul îmi erau acrostihurile din opera sa. Am împărțit în două cele ce le voiam să fie tratate: o parte, privind expunerea asupra evoluției acrostihurilor în literatura universală, deoarece un loc în universalitate căutam pentru scriitorul mărginean, și o parte privind propriile sale acrostihuri, ca și miniaturile însoțitoare. Cea dintâi secțiune o rezervasem studentului meu, ca accesibilă lui, dotat cum era pentru lectura în bibliotecile publice. Urmăream și un țel didactic pe care nu i l-am conflat: să-i induc pe calea aceasta, setea pentru bibliotecă, oază a cărturarilor autentici. Urma să consulte inițial, toate enciclopediile la care avea acces. Plecând de la bibliografiile indicate în ele, să treacă la textele de specialitate ce le-ar fi găsit într-o capitală atât de puțin înzestrată cu publicații moderne, ca a noastră, din pricina temerii de cultură a epocii. Rezultatul trudei ar fi constituit, după umila mea părere și informație, – se poate să greșesc – o premieră în istoria literaturii române.

Ștefan Alexandru și-a luat o perioadă lungă pentru pregătire și redactare: toată vacanța de vară. Aceasta a mai prelungit-o cu alte vreo două luni. Dar ce mi-a adus, la capătul lor, a fost o capodoperă a strădaniei intelectuale, un model de lectură cu aspirații de a îngloba tot ce se găsea pe piața cărții și un model de expunere limpede, organizată, utilă, edificatoare. Își depășise cu mult vârsta și condiția de student.

Paginile mele uitasem de când le pusesem pe hârtie. Cu cele două fragmente sudate, m-am înfățișat la una din revistele teologice ale Patriarhiei și le-am predat.

Însă nu peste mult timp, Ștefan obținut prin relațiile tatălui său, o bursă în Germania. Lucrul nu era permis. Bursă nu aveau voie să primească decât cei încuviințați de Departamentul Cultelor și cu dosare personale vizate de Securitate. Numele lui Ștefan deveni periculos. Nu mai avea acces la tipar. Trebuia să fie șters din cartea intelectualilor români. Studiul nostru zăcu uitat în redacție numeroși ani. Până la Revoluția poporului român din Decembrie 1989.

*

Ioan Alexandru, alegând să fie om politic (m-a întrebat, întâlnindu-l întâmplător, ca de obicei: “-Crezi că mi se potrivește? Nu ți se pare ciudat că m-am băgat în viața publică?”) a editat și un săptămânal cu caracter ortodox. Mi-a cerut manuscrisul lucrării, să-i caute împărțirea care i-ar fi îngăduit publicarea în foileton, în revista sa; dificilă operație, scrierea fiind de mari dimensiuni, foarte strâns concepută; se mai ivea o greutate, în secțiunea fiului său: citate în limbile abraică și greaca veche.

Nici unul nu știam că cel mai recent număr ieșit din rotativă, al hebdomadarului, constituia și ultimul, nemaiajungându-i poetului bani pentru un altul.

Între timp, Ștefan primise o nouă bursă: la Oxford, de la care Universitate mi-a și scris.

Noul director al editurii patriarhale, tot un fost student de excepție al nostru, scoase manuscrisul din întunericul sertarului unde era depus, și îl publică.

Munca patriotică silnică de odinioară și roadele ei...

NUNTA DE PE URMĂ

Seara de colinde oferită de Institutul Teologic atrăgea în strada Sfânta Ecaterina, puhoi de oameni doritori să-și retrăiască anii copilăriei. Sala de festivități se umplea până la refuz. Privind balconul înțesat, în fiecare an aveam sentimentul că în orice clipă ne pândește o nenorocire posibilă într-o clădire atât de veche. Intram în transa provocată de muzică, smuls din aceste gânduri negre de care nu eram vinovat, ci-mi erau sugerate numai de prea marea aglomerație adunată deasupra stalurilor, în cinstea pruncului Iisus.

Uitându-mă astfel într-acolo, cu un atare prilej, am avut surpriza să mă văd salutat de o tânără care-și legăna vesel brațul, să-mi atragă atenția. După o clipă de nedumerire am recunoscut-o pe Dana, fostă elevă la liceul, unde am profesat la începutul carierei. Ba chiar elevă preferată. De alături de ea, îmi zâmbea larg unul dintre studenții mei din anul întâi. Am dedus că el era acela care o invitase la concert.

După încheierea acestuia, m-am pomenit cu ei sosind în grabă, să stea de vorbă cu mine. De la primele cuvinte, îmi accentuă surpriza, vestindu-mă că intenționau să se căsătorească.

Dana reveni singură ziua următoare. Dorea să-i întăresc hotărârea sau să i-o infirm, ca un fost dascăl care-i câștigase încrederea. Singura mea reticență apăruse chiar în cursul dialogului precedent când, la dezvăluirea faptului că fata încă nu-și începuse studiile medicale la care râvnise din copilărie și pentru care era dotată, junele interveni să mă lămurească asupra imposibilității ei de a le mai ataca dacă se căsătoreau. N-am dat glas prea insistent părerii mele că la licență nu se renunță nici în ruptul capului, deoarece Dana, printre alte pricini, dădea vina amânării acestui proiect și asupra unor probleme de sănătate.

-Dar tata ce părere are că alesul tău este teolog? Țin minte că era ofițer M.A.I.; cred că nu greșesc...

-Așa e, surâse; îmi strânse brațul cu drag, constatând că reținusem acest amănunt despre ea; fața ovală și cuminte nu-i era marcată de trecerea anilor.

-În breasla lui, preoții nu sunt prea bine văzuți.

Clipi din ochi, în semn de conivență; mai citeam în ei bucuria că nu mă sfiam să aduc pe tapet lucruri ce nu se puteau rosti cu voce tare, privitoare la obiceiurile angajaților Ministerului de Interne.

- Darămi-te să te înrudești cu unul..., am continuat. Dacă-și pierde serviciul?

- Aveți dreptate, îmi apăsă degetele recunoscător. De aceea, mi-a și cerut ca, în cazul definitivării acestui plan, să-l avertizez din timp, să-și facă formele pentru pensionare.

“Ce mult o iubește... se sacrifică în continuare pentru ea”, mi-am zis în sinea mea, amintindu-mi că el fusese acela care o crescuse, despărțit de soție și, că din felul

cum se reflecta în sufletul fetei dragostea lui pentru ea, de pe atunci știam că i se dedica din tot sufletul.

-Și ești gata să-l jertfești?, m-a mirat ușurința cu care un copil primește atari gesturi din partea unui părinte, progenitura nepunându-și întrebări asupra alegerii alternativei sacrificiului de sine; dar n-am lăsat să mi se vadă decepția.

-M-a asigurat că o face cu dragă inimă, pentru fericirea mea.

Dacă lucrurile stăteau astfel, altă ezitare n-aveam cu privire la perspectiva acelei căsătorii. *“Dacă e fericită, vorba tatălui ei...”*

Am așteptat îndelung să fiu invitat la nuntă. În cele din urmă mi-a ieșit din minte ce pregăteau cei doi. Chiar de aș fi voit să mă interesez la studentul meu, atât de rar se lăsa zărit, încât mustări și sfaturi legate de frecvența lui nemulțumitoare se îngrămădeau la gura mea, neîngăduindu-mi alt gând. Apoi dispăru complet. Reapăru abia după o absentare de un an.

- Te-ai căsătorit? am bănuț pricina retragerii sale de la Institut.

- Da!, recunosc vesel.

- Cu Dana?, m-am mirat că nu m-au implicat în nici un fel în bucuria lor, ce nu putea fi decât și a mea.

- Nu, răspunse indiferent. N-a ieșit nimic.

- Ești mulțumit?

- Foarte.

Cu aceasta se încheie povestea iubirii asupra căreia se înșelaseră. Jertfa părintească probabil că n-avuse loc.

*

S-au mai scurs vreo doi ani. Trecând prin dreptul magazinului 1001 articole, am zărit-o pe Dana pe când cobora treptele.

Ne-am suit împreună în troleibuz, ambii având aceeași direcție.

Mi-a povestit multe despre sine. Cel mai grav incident: se angajase, la absolvirea liceului, la instituția tatălui său. Despre una din ocupațiile serviciului mi-a vorbit, asupra celorlalte păstrând tăcerea: a avut sarcina să mă urmărească timp de un an, pas cu pas.

Astfel de întâmplări nu erau atât de rare cât și-ar putea închipui cititorul. Eu, cel puțin, mă așteptam să fie folosiți elevii și studenții mei în acest sens. Nu m-am mirat de cele auzite, ci am zis Slavă lui Dumnezeu, că primise respectiva poruncă o copilă cu capul pe umeri ca Dana.

Însă următoarea ei confesiune mă întoarse pe dos. Nu mai avea de trăit decât în jur de șase luni de zile. Și știa bine ce vorbea: era asistentă medicală. Astfel mi se lămureau destul de frecvențele ei leșinuri când fusese elevă.

Ceva din inimă, o valvă cred, ar fi trebuit înlocuită cu una artificială. Operația se putea face în Germania, în schimbul unei sume destul de importante, pe care n-o avea.

Mi-a revenit în minte tatăl său. Era în stare, din dragoste pentru Dana, să se pensioneze din slujba de la M.A.I., cu riscul ca, drept rezultat, să devină suspect de misticism. Dar nu-și dădea demisia dintr-un minister atât de inuman încât, fiind cel mai bogat și cu cea mai mare influență dintre toate, nu-i dăruia fiicei sale dreptul la viață.

Oamenii, uneori, sunt de neînțeleși.

TRĂIRE STRĂINĂ

Printre prietenii familiei Pârvu, se numărau și niște fini de-ai lor, prețuiți cu osebire, oameni de nădejde, de într-ajutorare la nevoie, buni de chefuri la bucurii, cu care se rugau în aceeași obște parohială, blânzi să-i pui la rană. Mândri de ei, mândri de noi, ne-au dus în mahala, un fost cătun cățarat pe trei pinteni ruginii ai dealului, ne-au dus să-i cunoaștem și să ne cunoască pe mine și pe soția mea.

Într-adevăr, ce familie de gospodari moldoveni, finii aceștia! Gospodari cum mă amăgeam că e și în sângele meu înscris să fiu, dar cum s-a vădit în timp, că nu voi ajunge niciodată. Altă plămadă. Porii mei nu se pătrunseseră, din copilărie, de pământ roditor, ca ai lor, din frecuşul muncii de zi de zi; nici nu-mi căzuseră pe piele semințele fructelor, să o învețe febra nevoii lor de creștere; pe mine nu mă chemaseră mlădițele să le sprijin urcarea; nici setea crăpăturilor din sol – s-o astâmpăr; nici năbușirea – să răresc plantele. Eram și mă aflu într-o tristă neputință să înțeleg grădina, ogorul, livada, cu nevoile lor. Pentru a le auzi șoaptele, se cuvine să fi crescut cu ele în urechi, să-ți fi legănat somnul, să te fi deștepat cu susurul lor, să fi trăit și să trăiești cu ele în cuget și inimă, să revină în preocupările tale cum o fac surorile, frații, părinții. Nu înțeleg limba gospodăriei rurale, deși o ascult fascinat și în multe rânduri m-am străduit s-o pricep, s-o ghicesc măcar; dar sporul nu m-a răsplătit niciodată.

Nu numai faptul că erau gospodăroși mă încânta, ci și că gluma nu li se despărțea de buze. Nici dorința de a istorisi mereu aceleași întâmplări, cu un haz reînnoit de fiecă dată. O familie în care mama era iubită, iar tatăl, admirat. Pe deasupra, o familie cu toți copiii frumoși, fiecare în felul lui.

Admirația dăruită domnului Cruceanu, finul familie Pârvu, era meritată de acesta cu prisosință și pentru bogatele sale cunoștințe din domeniul istoriei, dobândite prin lecturi la ceasurile când alții se sfădeau, se îmbătau sau sforăiau. Această pasiune o transmisese lui Alexandru, băiatul cel mai mare din doi, care parcă atrăsese tot interesul tatălui de a lăsa moștenire cuiva ceea ce-i era mai drag. Celelalte progenituri, pe lângă feciori – două fete, se mulțumeau să se distreze cu încrâncenările lor, când sosea rândul disputei asupra întâietății celui mai de seamă cuceritor al lumii. Dacă cercau un cuvânt și plozii ăilalți, îl înghițeau curând, secătuiți de lipsa de argumente la îndemână, de încetineala cu care își adunau amintirile livești, bușite cât colo de năvala cronicărească înghesuită în fierberea celor doi împătimiți și, fie dădeau bir cu fugiții, fie se înecau într-o tăcere harnică în adâncul pieptului, dar nemanifestată.

Tirurile verbale cu care se ținteau tată și fiu, îmi păreau să semene cu luptele la care se dedau cățelele cu puii lor, când au mai crescut cei din urmă. Colții mamei se înfig pretutindeni, botul răstoarnă cățelandrii și-i dau de-a dura, le rod labelle și urechile clăpăuge, le mursică pielea îmblănită, cei mici înfuriindu-se de-adevăratelea, scheunând a lătrare, iar adultele asmuțindu-i neîntrerupt, să-i obișnuiască a se lua la trântă pentru viață. La fel ziceai că domnul Cruceanu îl pregătea pe Alexandru să ajungă avocat, om politic, tribun, să-și înhațe adversarul și să dea cu el de pământ. O permanentă hârjoană a educației celei mai inteligente și mai firești ce mi-a fost dat să observ și pe care bine ar face pedagogii cu patalamale să încerce a aplica și ei, țărănește. Reuniunea familiei în jurul mesei constituia un spectacol vioi, bogat în informații, patimi și respect reciproc al științei oponentului; un foc de artificii colorându-le cerul cu desfătări orbitoare, curmat brusc dacă șeful familiei avea chef de o povestire privitoare la un prost ori altul întâlniți

pe stradă, când avea drept necontestat la a se întinde peste cuprinsul minții tuturor celor de față ca al mai sfânt și isteț portretist al drăcoveniilor văzute prin ogrăzile lui Păcală.

Și dacă nu-l voi uita până la moarte pe domnul Cruceanu, aceasta va fi în ipostaza când, trecând de el pe drum și depășindu-l binișor, fără să-l fi băgat în seamă, mă strigă din urmă și, după ce constată că mă oprisem, se îndreptă cătinel către mijlocul șoselei ce traversa târgul de munte, se opri acolo unde îndeobște n-ai voie s-o faci, pentru a nu tulbura circulația numeroaselor autoturisme pornite spre mănăstiri, își înalță brațele și le întinse lateral, și-mi strigă: -“Uitați-vă, don’ profesor: RESPIR!...”. pe față i-am citit toată încântarea de care este capabil un suflet curat în fața minunii Naturii; era răpit; intrase în transă. Era fericit. Ce voia să-mi spună? Începând cu acea dimineață se aplica o hotărâre a lui Ceaușescu, de interzicere a circulației auto, în numele economisirii benzinei. Finul familiei Pârvu demonstra cât ne vicia civilizația, existența. Se întâlneau cu prietenul lui Emerson, Henry Thoreau, filosoful american care s-a retras în pădurea Walden cu același scop: să atragă atenția semenilor că erau angajați în construirea unei civilizații inutile, imorale, dăunătoare ființei umane și viețuitoarelor tuturor. Astfel va rămâne pictat în memoria mea domnul Cruceanu: răstignit de jubilarie sub cerul Sfântului Ștefan cel Mare, aspirându-i miresmele coborâte peste noapte din stele și cutreierate de îngeri pe care nu-i mai ascundea fumul pestilential al țevilor de eșapament.

La timpul cuvenit, după ce absolvi Seminarul, Alexandru îmi deveni student. Îmi făcea Institutul și mai familiar. Mi se lumina sufletul când îl întâlneam în clasă, ori pe coridoare. Aducea cu el Moldova îndrăgită de mine, de parcă m-aș fi născut în ținuturile ei blajine. Zelul, inteligența, focul cu care-și hrănea expunerile, au stârmit de la început interesul profesorilor și bunăvoința.

În acei ani îmi apăruse, ca primă carte originală, un fragment din teza de doctorat scrisă, dar nesuținută, nefiind eu alesul care să primească aprobarea Elenei Ceaușescu pentru aceasta. Mă refer la **SHAKESPEARE – UN PSIHOLOG MODERN**. Dezvoltam în ea o știință nouă, ale cărei baze le fundamentam, argumentam și ilustream cu exemplificări din opera Marelui Will. Alexandru fu singurul student față de care mi-am arătat prețuirea, dăruindu-i un exemplar.

*

Alți ani trecură ca o zi. M-am nimerit într-o vară în acel orașel, când s-a ivit și fostul meu student, repartizat preot undeva pe lângă Iași. Mă vizită la aceeași familie ospitalieră, Pârvu. Am avut o îndelungată convorbire asupra peripețiilor sale, rămase necunoscute mie de când ne ne mai văzusem, o tănuire, la dorința lui, departe de auzul celor din casă. Și avea de ce să țină la secretul ei.

Prima frază rostită după ce ne depărtasem destul de timpanele lor, fu:

- Am o trăire dihotomică-antonimică, domnule profesor, cum ați numit-o în Shakespeare, de care nu pot scăpa; mă chinuiesc groaznic.

- Ce s-a întâmplat, Sandule?

Spre deosebire de cititorul acestor pagini, eu știam ce era aceea; doar o studiasem suficienți ani, sub stăpânirea comunistă; ba, cum zicea, o și botezasem, să rămână în conștiința contemporanilor, să știe cum vorbi despre nebunia la care era supusă judecata fiecăruia. Preotul tânăr, prea fraged pentru atari angoase, ajunsese la cea mai nefericită inițiere dintre catastrofele năpustite asupra ființei umane de dezintegrarea morală la care

o supunea Puterea. Atinsese dilema hamletiană: izbutirea lui ‘a fi și a nu fi’ simultan, fără să-ți pierzi mințile.

Nu-mi pot continua narațiunea până ce nu-mi acordă cititorul răgazul unei paranteze, să-l pun în temă asupra conținutului acelei cărți atât de bine primită de criticii epocii, care, sunt sigur, au înțeles cu toții unde bătea, în scârbavnica noastră societate, mesajul ei psihologic și ținând și de istoria literaturii universale.

Cercetarea mea a plecat de la constatarea că toți, absolut toți până la capătul statului, în cei cincizeci de ani de comunism, fără câțiva, nu puteam supraviețui decât adoptând o a doua față. Cui refuza această operație, ori aceluia care era atât de ancorat în cinstea predaniei creștine încât n-o putea efectua nici în ruptul capului, nu le rămânea decât să se ridice fățiș împotriva sistemului ce ne impunea restructurarea psihică încălcând legile firii, ori să cadă în puterea justiției de la primul cuvânt rostit. Secretarul general al partidului se declara cel mai mare prieten al U.R.S.S.-ului, lungea cizmele lui Stalin dacă era nevoie, iar în secret tremura zi și noapte că mareșalul seminarist îi va lua capul când se aștepta mai puțin, și că alăpta până atunci, la sânu-i monstruos, nu unul, ci mulți alți secretari generali de schimb. Conform acestui model, coborând de la membrii C.C.-ului până la cel mai nevrednic dintre opincarii analfabeți pe care se întemeia huzurul celor de sus, fiecare se gudura că era fericit și, în același timp, era convins că ‘fericirea’ i-atârână de-un capriciu al superiorului în rang sau de o ‘lucrătură’ a egalului ori inferiorului său. Toți erau convinși de evidența foametei, a frigului, a pauperității universale, a lipsei de libertate de a circula, de a citi, de a învăța, de a vorbi, de a asculta, de a scrie, de a iubi, de a divorța, și toți urlau că libertate mai mare ca la noi, nu exista nicăieri pe glob. Ce rost are să înșir câtă minciună se înghesuia la gura românului, de la trezire și până adormea? Cert este că duhnea de ea aerul expirat, după cum cel inspirat duhnise de minciuna inhalată; duhnea apa îngurgitată; duhneau bolurile de hrană înghițite; duhnea saliva femeii iubite; duhneau privirile soțului; duhneau scâncetele copiilor. Din hotarul de miazănoapte până-n hotarul de la miazăzi, din hotarul de apus până-n hotarul de la răsărit, se înălțau aburii fetizi ai minciunii comuniste universalizate și irumpeau asupra Europei, Americii, Asiei, Africii, Australiei, înfășurând globul pe la poli. Iar dacă știința și tehnica noastră erau pe atât de avansate cum mințeam, ar fi cotropit cosmosul, după cum o făcuse minciuna sovietică.

M-am temut pentru sănătatea minții mele; m-am temut pentru sănătatea psihică a neamului meu. Temerea îmi tot creștea. Nemaiputând-o suporta, brusc mi-am dat seama că, din moment ce numărul acelora care înnebuneau nu era totuși mai mare ca-n alte perioade istorice, aparatul cerebral, mi-am spus, trebuie să fie înzestrat și cu un mecanism ce să-i îngăduiască acestui tip de încadrare în societate, cu mască. Pentru a mă edifica de era adevărat ce bănuiam, am urmărit personajele shakespeareene – o lume pe măsura lumii noastre, conținând toate caracterele posibile omenirii – să verific adevărul intuiției. Spre norocul meu, am dat de la început peste celebra figură de stil prin care Iago se autodefineste, tocmai el, care reprezintă atât de bine epoca trăită de noi: “Eu nu sunt cel ce sunt”. Cum această figură de stil n-a fost remarcată de nimeni până la mine, m-am pomenit dator să-i găsesc un nume – m-a ajutat profesorul Leon Levițchi la asta – și să trec la studierea ei. Nu voi merge mai departe cu descrierea eforturilor depuse, a capcanelor în care cădeam, a revelațiilor și dezamăgirilor comune cu cele ale oricărui cercetător, nu voi enumera treptele urcate până am fundamentat șapte discipline științifice

noi, rămase necunoscute publicului, ci mă voi opri din depănarea acestora, pentru a reveni la junele părinte Alexandru Cruceanu.

Dar, mai înainte, cititorului i se cuvine să afle cum de mi-au revenit acestea în minte, împrejurare din care are destule de descoperit despre viața preoților în perioada abia revolută a istoriei noastre contemporane.

Va să zică, stătea disperat în fața mea, alb ca varul, spăimântat, și bâiguia:

-La început, domnule profesor, mi-a fost frică să nu înnebunesc. Nu mai dormeam noapțile. Îmi tot repetam: *“Cum, eu care le sunt preot și duhovnic, să-i vând?! Dar oamenii aceștia n-au nici o vină! Sunt creștini. Sunt creștini foarte buni, mai buni ca alții. Ce rău fac? De ce-i urmărește Securitatea? Și de ce m-au ales pe mine pentru rolul Iudei?!”* mă întrebam ce slăbiciune am arătat în Seminar, la Institut, că m-au socotit atât de lipsit de caracter și de credință, încât aș fi putut accepta să le dau pe mână enoriașii, să-i aresteze, să-i tortureze, să-iucidă. Să fac una ca asta?! Nu m-ar fi bătut Dumnezeu?! Iar dacă Dumnezeu nu mă bătea, cum să mai sufăr viața?! Sunt om cu capul pe umeri. Domnule profesor, îmi pierdeam mințile! Nu scăpam de coșmarul ăsta nici zi, nici noapte. Îmi șopteam mereu: *“Ține-te tare, Sandule! Nu-ți lăsa cugetul s-o ia razna! Agață-te cu dinții de el, să-ți rămână curat...”*

Sunt dator să mărturisesc că nu mă așteptam la această spovedanie, însoțită de o depărtată croncănire cu pauze a unor ciori din cimitirul apropiat. Când și-a numit trăirea, socoteam că în spatele celor două cuvinte rebarbative până și pentru mine, născocitorul lor, se ascundea o banală exercitare a asimilării lecturii asupra unei înnorări trecătoare a relațiilor cu proaspăta-i soție, ori a unei neînțelegeri la fel de pasagere cu vreun preot coslujitor sau cu dascălul. Nu-mi trecea prin cuget că Sandu, copilul cunoscut de mine de la vârsta de 14-15 ani, băiatul acela numai entuziasm, numai dragoste de studiu și de patrie, flăcăoandru acela numai voință de bine și jertfă de sine, cu ochi senini, cu privire mereu veselă și încrezătoare în viitor, urma să fie împins în dileme atât de greu de rezolvat, de către o instituție creată împotriva omului și a lui Dumnezeu, prin mâinile căreia trecusem și eu la douăzeci de ani și al cărei ostatic permanent rămăsesem, ca întregul popor român, dar conștient de ce se petrecea cu mine, spre deosebire de majoritatea celorlați.

Cu o slăbiciune ce e de înțeles la descoperitorul unei discipline menită a face lumină tocmai în rațiunea unor astfel de semeni ca Alexandru, care treceau pe lângă nebulie din pricina apariției în viața lor cuminte a unei situații dihotomice-antonimice de nesuportat, am avut o exultare, repede stinsă de rușinea ce m-a cuprins din pricina ei, o exultare datorată concluziei că Sandu îmi înțelesese mesajul, deci că izbutisem să-l fac suficient de clar pentru a ajunge la concetățeni, reușind simultan, să-l ascund destul de bine, pentru a nu fi dibuit de securiștii care răspundeau de publicații: cu alte cuvinte, scrisesem despre dihotomia-antonimică într-un stil dihotomic-antonimic fără fisură.

*

Poetul Constantin Aurel Dragodan mi-a încredințat mai demult, un fragment dintr-o lucrare intitulată: INTRAREA ÎN INFERN, cu intenția de a mă ispiti cu publicarea ei în editura mea. Erau câteva capitole din autobiografia unui preot din aceeași Moldovă a lui Alexandru. Autorul, om bătrân, sosise într-o bună zi la Asociația Foștilor

Deținuți Politici din România, lăsă acele pagini, apoi plecă. Se numea Visarion Puiu, numele coincidându-i cu al unui fost Mitropolit.

La două ceasuri, poate, după vizită, cineva telefonă la A.F.D.P.R. Era fiul preotului; anunța că tatăl său, după ce a sosit acasă, a decedat. Înainte de a parcurge filele, m-am gândit că atâta nădejde își pusese sârmanul scriitor în a-și vedea cândva opera publicată, încât emoția de a-și fi înmânat dosarul persoanelor menite să-l editeze făcu să nu-i mai fi rezistat inima, bucuriei. Autorul ITINERARELOR ÎN LANȚURI, poeme de temniță editate de mine, adică prietenul Dragodan, nu știa să-mi spună despre cleric mai mult decât cele de mai sus.

Textul avea indiscutabile calități literare, pe care încă nu le-am putut valorifica în vreo carte. De la început, de la arestarea în 14 octombrie 1949 a părintelui Visarion Puiu, narațiunea alertă se agăța de nervii tăi și nu-ți mai dădea drumul.

Debuta într-o dimineață cețoasă. Scriitorul, în drum către o biserică din Botoșani, la îndemnul vărului său la care se afla, o apucă pe o scurtătură peste câmp, să iasă la șosea.

“Un jeep se desprinse din ceață și înaintă în viteză mare spre mine. Într-o fulgerare de gând, mi-am dat seama că vărul s-a trădat și m-a dat pe mâna Securității. Nici o groapă în apropiere, în care să arunc manuscrisele. Să fug, nu aveam unde. Pustiul mă încorsetase cu dușmănie. Mașina a venit drept spre mine. Opri brusc și câțiva, cu arme automate, s-au repezit țipând:

-Mâinile sus, banditule!”

L-au lovit de i-a sărit pălăria de pe cap. L-au obligat să scoată reverenda (“haina de cioclu”).

“M-au înghesuit în mașină. Pe cap mi-au pus o șapcă soioasă, pătată cu o urmă roșie de sânge.

Mașina făcu un cerc; ocoli centrul satului și ieși pe șleaul ce ducea drept spre drumul ce ducea de la Sulița la Botoșani.

La o răscruce de drum, mașina se opri brusc și un civil cu niște cătușe în mână se urcă. Zărindu-mă, întrebă scurt:

-I-ați pus cătușele?

-Nu este nevoie, răspunse unul dintre cei ce mă arestaseră.

Avea o voce metalică, o față rotundă și niște ochi mici de negustor. Pe umeri îi străluceau vreo patru stele. Mașina porni zgomotoasă, lăsând în urmă o dâră de praf și foarte curând ajunse la drumul pietruit ce venea de la Sulița, cotind la stânga, spre Botoșani.

Dar imediat părăsim drumul și intrăm într-un pâlc de pădure, oprindu-ne într-o poiană.

Aceeași voce metalică, sonoră, porunci la toți cei patru însoțitori să încarce armele. Ascultam tulburat zgomotele înfiorătoare, hârșăite, ale încărcătoarelor de cartușe, instalate pentru tragere.

Un nor vânat, dinspre răsărit, acoperi soarele ce se zărea zdrențuit pe deasupra copacilor, cum aluneca spre miazăzi. Un vânt ușor se strecura printre crengile salcânilor, smulgând potop de frunze arămii ce, legănându-se, cădeau pe covorul de iarbă veștejit de brumă.

Glasul metalic bubui din nou:

-Banditule, ce stai încremenit...!? Dă-te jos... ți-a sosit ceasul.

Automat, m-am dat jos. Simțeam cum picioarele ar fi încercat să se opună. Ultimul dintre securiști, îmbrăcat în civil, mă luă de braț și mă împinse ca la douăzeci de pași spre mijlocul poenii. Îmi luă pălăria de pe cap și o aruncă jos. Apoi îmi porunci să arunc paltonul, că-i păcat să fie găurit de gloanțe. Am rămas în cămașă. Simțeam cum frigul exterior făcea căldășie cu teama interioară ce-mi amețise pentru o clipă mintea.

Cu o mână brutală, îmi prinse o cătușă de mână. Îmi răsuci și cealaltă mână și iată-mă încătușat cu mâinile la spate. Fierul rece, datorită mișcărilor făcute, începu să-mi strângă mâinile. O durere care, parcă, îmi făcea bine.

-Întoarce-te cu fața spre noi! porunci aceeași voce metalică, ce mi s-a părut brutală. Adresându-se pistolarilor, îi sfătui: să trageți câte cinci cartușe în dreptul inimii.

În cap simțeam cum se ciocnesc cele mai contradictorii gânduri: îmi venea să mă reped la ei cu capul, cu dinții, să-i lovesc cu picioarele. Imediat apărea imaginea soției și a copilului.

Țevile pistoalelor automate, ca niște guri de șarpe, erau îndreptate asupra mea. Simțeam că amețesc, dar mă chinuiam să fiu dârz. Simțeam că nebunia e gata să pună stăpânire pe mine. O înjurătură mi se strivi pe buze, continuând însă cu o voce străină, care n-aș putea preciza că era de rugămintă, groază sau blestem:

-Hai, trageți odată, să nu mă mai chinuiți...

Atunci mi-am dat seama că între lașitate și eroism, distanța e de o fracțiune de secundă. În câteva clipe am fost și erou și laș.”

Este întocmai trăirea dihotomică antonimică despre care pomenea Alexandru. Iar acum, recitind textul preotului, răposat când să dea ultima luptă pentru aducerea la viață a scrierii sale, aventura fostului meu student îmi reveni în cuget.

“O voce din rândurile asasinilor se auzi, deși era șoptită:

-Tovarășe comandant! E mai bine să fie împușcat pe la spate. Să se creadă că a încercat să fugă.

-Da, ai dreptate, îi răspunse vocea metalică. Vântul se întetise. O frunză rece mi se lipise de față. Aș fi dat-o jos, dar mâinile înțepenite de cătușe mă strângeau sălbatic; încet, doar am clătinat din cap și frunza a căzut pe iarba uscată și umedă de brumă.”

Așa cum demonstrem în analizale mele, deîndată ce ancorează trăirea dihotomică antonimică în sufletul povestitorului, ea îi impune reduplicarea ei sub forma unei figuri de stil în care conjuncția adună două caracterizări opuse pentru unul și același obiect; aici: “uscată și umedă”.

“M-am întors cu spatele și țevile amenințătoare au dispărut din fața ochilor. Cu vârful limbii am făcut semnul crucii și am murmurat cuvintele: Doamne, ai grijă de soție și de copil.”

Dialogul dindărătul său era tot mai amenințător. Descria cele ce urmau să se petreacă, în termeni cât mai răscolitori pentru imaginația victimei îngrozite de ce aștepta. Bruscu, interveni un glas rugător, tot de al unuia dintre cei ascunși vederii sale. Solicita milă pentru el, aducea argumente ce să îmblânzească hotărârea comandantului. Preotul pricepu că avusese loc o înscenare. Se felicita că se stăpânise și nu-și dăduse drumul slăbiciunii ce-l îndemnase să implore cruțarea.

“Pe loc, furtuna se potoli. Civilul se repezi și-mi scoase cătușele. Îmi lăsaseră pe mâini semne vinete.(...)”

Mi-am îmbrăcat paltonul și m-am urcat în mașină. Nu mă mai priveau ca pe un bandit, ci ca pe un prieten. M-au servit cu o țigară, dar am refuzat.”

*

-Ce ai pățit, Alexandre?, l-am întrebat pe fostul meu student, mila învingându-mi satisfacția momentană de a constata că disciplina științifică născocită de mine, folosea cuiva.

-A venit la biserică un cetățean care, după ce s-a legitimat, m-a întrebat ce activități duc membrii Oștii Domnului din parohia mea.

-Ai Oastea Domnului în parohie?, m-am îngrijorat, deoarece știam cât erau de urâți acești ortodocși care nu renunțau la punerea în aplicare a predaniei Bisericii Naționale, oricâte eforturi se depuneau pentru stârpirea lor.

Stătusem în pușcărie cu unii dintre dâșșii; cred că am și publicat în MARTIRIUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE câte ceva despre calitatea lor umană, ce-mi devenise exemplu de purtare și-mi mângâiase multe neliniști și aciri ale sufletului.

-Habar n-aveam! Slujesc într-o parohie mare, de peste o mie patru sute de familii. Abia de am luat-o-n primire. Încă nici nu m-am instalat cum trebuie. V-am întâlnit acum pentru că am venit la părinți să mai car acolo din cele necesare traiului și gospodăriei. Ai mei au participat la instalare în urmă cu trei săptămâni; a fost și familia Pârveu, le aduse el în discuție pe gazdele mele, ca argument suprem că acesta era adevărul.

-Și ce ai răspuns?

-Ce v-am zis și dumneavoastră. A fost de acord; dar a strecurat o suspiciune: - "Am auzit că și dumneata ești simpatizant al Oștii Domnului și că vrei să-i acoperi...". Eu, domnule profesor, nici nu prea știu ce-i aia, că n-am avut răgaz să studiez fenomenul. Da, pe sectanți i-am studiat: constituie un mare pericol pentru Ortodoxie; dar Oastea Domnului...

-Sunt ortodocși ca și tine și ca mine, doar că țin mai mult la Biserică decât noiăștilalți. De aia și sunt urmăriți. E adevărat că dacă un preot incorect și care nu-și face datoria, nu-și remediază arghirofilia sau știu eu ce păcate are, există riscul ca Oștenii Domnului să fie atrași de o sectă sau alta. Nu cred că ei trebuie urmăriți pentru acest pericol potențial, ci se cade să fie îndreptat preotul cel rău sau să i se ia dreptul la preoție. Dar ei nu sunt persecutați deoarece unul la mie riscă să cadă pradă propagandei sectanților, ci fiindcă prin atitudinea lor, întăresc cel mai mare dușman al statului comunist: Biserica Ortodoxă Română. Pe Ea vor stăpânii s-o slăbească, pentru a o putea manipula în interesul lor exclusiv; doar e Biserica Neamului nostru!

-Nu-i așa?

Mi-era destul de proaspătă în minte replica unui fost coleg de facultate ajuns colonel în garda lui Ceaușescu. Ne pomenisem față-n față, nu demult, pe la Universitate.

Gata s-o ia la goană să bage spaima în soldații dispuși de-a lungul traseului stabilit pentru convoiul oficial, îmi trânti: - "Am auzit că ai trecut în tabăra opusă!" Mă sfida, încruntat de parcă m-ar fi avut la mână, în anchetă, în cătușe și lanțuri, neputincios în fața sa. Nu înțelegeam ce voia să insinueze: în cealaltă tabără fusesem de când eram; o știa prea bine, deoarece îl încunoștiinșasem eu însumi, din prima zi de cursuri, că mă eliberasem din pușcăria pentru politici și nu doream să fiu suspectat în continuare. Pași noi nu făcusem nici către ei, nici în sens opus. - "Care tabără?! Ce tot vorbești?!", l-am întrebat, cam zăpăcit de afirmația sa lătrată de parcă m-ar și fi împușcat cu ea. - "Lasă că știm noi! Lucrezi pentru Biserică!" Da, pentru Biserică lucrăm și mai ales pentru Dumnezeu; nu o țineam ascuns. Făcusem această alegere după matură chibzuință.

Despre aceasta cititorul poate că e curios să audă un cuvânt două. Știam că, odată apucând să fii condamnat, rearestările nu numai că nu erau excluse, dar chiar nu mai puteai scăpa de ele cu nici un chip. Hotărâsem, dacă așa stăteau lucrurile, să nu-mi vând pielea pentru orice amărât de protest cvasi inutil împotriva comunismului, ci să fiu înhățat doar pentru cea mai elevată idee ce se opunea ateismului: astfel am decis să iau jugul lui Hristos, să sufăr pentru El, ca pilda mea să adune oamenii mai strâns în preajma ultimului bastion ce ne rămăsese în combaterea diavolului: Biserica Ortodoxă Română. – “Bagă de seamă! Așa ceva nu se iartă! Există un joc al puterilor ce trebuie respectat”. Aflasem mult mai mult în această direcție decât toți preoții din România, fie ei și colegii mei universitari. Eram cu toții condamnați la moarte. Doar că punerea în aplicare a condamnării se amâna: existența Bisericii Ortodoxe Române constituia, pentru un răgaz nedefinit, o necesitate a politicii externe. Când necesitatea urma să nu mai atârne în cumpănă, haț! – ne terminau, își exterminau ultimii vrăjmași, după ce măcelăriseră intelectualitatea, burghezia mare și mică, proprietarii funciari, chiaburii și micii proprietari agrari care refuzaseră jaful numit ‘colectivizare’.

Astfel că cele expuse lui Alexandru le cunoșteam de la sursă însăși. Nu erau bănuielile unui fost deținut exaltat.

-Ce ți-a cerut?

-Atunci? Nimic. Dar am fost chemat la protoierie. Vorbind de una, de alta, m-au avertizat că aveam în parohie un grup puternic și numeros de Oșteni. Că trebuia să fiu atent ce făceam. Mi-am dat seama de unde venea chemarea. M-am îngrijorat.

-Și el? Vizitatorul?

-A revenit, cum promisese. Iar m-a luat la întrebări. De data aceasta a numit câteva persoane. Erau gospodari frunțași, oameni de o mare seriozitate, de nădejde. Suflete curate, alese. Stâlpii bisericii. Taman aceia pe care mă bizuiam. Le-am trecut în revistă purtarea și nu le găseam hibă. Doar că nu beau vin, nici măcar la nunți și botezuri și nu dansau. Dar nu mi se pare un lucru atât de dăunător Statului. Dacă s-ar bea mai puțin, de multe rele am scăpa. Altfel, cei mai muncitori, cei mai onești... mi-a cerut să le urmăresc activitatea, de parcă aș fi făgăduit să lucrez pentru el. Mă umilea groaznic, domnule profesor, că mă lua la sigur de ca și când eram omul lui. “*Cum își permite să mă socotească astfel?*”, mă enervasem. Țineți minte ce iute mă aprind. Strângeam pumnii, îmi înfigeam unghiile în carne, să mă stăpânesc: nu sunt obișnuit să tac. Așa-s eu, se scuză pentru cea mai naturală trăire impusă de sentimentul demnității umane. Nu pot!

-Și?

-Mi-a dat de înțeles că exista riscul să-mi pierd parohia. Zicea că ei au nevoie acolo de un om care să-i țină la curent cu ce pregăteau cei din Oastea Domnului. –“De pildă, mi-a exemplificat, acum, de hram, se vor aduna aici din toate satele împrejmuitoare, chiar și de mai departe. Aveți grijă să nu se transforme în demonstrație...” ce or fi înțelegând ei prin “demonstrație”? De aia zic, adăugă după o tăcere oarecare, pe parcursul căreia simțeam cum un nod pus în gât nu-l mai lăsa să vorbească, că am ajuns să trăiesc dihotomic-antonimic, ceea ce nu suport!!

Tânărul dinainte-mi fusese educat că albul este alb, iar negrul, negru, caldul, cald și recele, rece. Alesese să slujească iubirii, iertării. Studiase pentru a-și atinge țelul de a deveni preot. Acum i se cerea să fie preot, adică urmaș al lui Hristos, dar și urmaș al lui Iuda. Ca urmaș al lui Hristos, se cuvenea să iubească oamenii și să le câștige încrederea, pentru a-i putea îndrepta conform principiilor EVANGHELIEI. Ca urmaș al lui Iuda, i se

impunea să-i vândă acelor care-i năpăstuiiau. I se spunea ‘părinte’ și tocmai pe ‘copiii’ săi trebuia să-i dea pe mâna celor care-i urau. Dacă n-o făcea, pierdea calitatea de ‘părinte’; or, pentru dobândirea acestei calități se războise cu sine însuși atât amar de ani, pe băncile Seminarului și ale Institutului Teologic și ajunsese de statura spirituală a finalizării râvnite. La hirotonie se strigase: “Vrednic este!”. Cum rămânea cu acea ‘vrednicie’ a sa?! Dacă accepta pactul, adică își vindea enoriașii, rămânea ‘părinte’, ca nume; o denumire fără acoperire. Își mințea ‘copiii’. Le făcea răul, ca și când i-ar fi urât. În loc să-i ierte, el devenea acela care se cădea să le primească iertarea. Pentru a respecta adevărul, noul său ‘ierarh’, necunoscutul laic care i-ar fi îngăduit să rămână pe loc, ca slugă a sa în parohie, avea să scrie pe fruntea lui: ‘preotul vânzării de semeni’. Dacă îi dădea ascultare, nu-l preschimba pe acela în ‘ierarhul’ lui? Cum să reziste a fi doi într-unul? Și nu doi oarecare, ci doi ce se băteau cap în cap?!

*

“Din ghearele acestei depresiuni”, scrie părintele Visarion Puiu, “m-a salvat, fără să mă aștept, un poet, vagabond, hoț ce a trăit pe vremea lui Ștefan cel Mare în Franța, și purta numele de François Villon. El mi-a dat curajul să înfrunt realitatea și să sper în propriul meu destin, ce mă poate izbăvi chiar de sub spânzurătoare.

Încurajat prin viața lui, am pășit la prima anchetă cu o licărire de speranță ce-mi întărea sufletul pustiit de atâtea emoții. Ancheta a început într-o cameră spațioasă în care trona, ca un rege, comandantul.

-Cum te simți la noi?

-Vă pot răspunde prin cuvintele lui Villon:

‘Eu râd plângând și mi-i speranța vană;
din deznădejdi îi dau nădejdi hrană;
mă bucur, dar nu aflu încântare;
sunt tare, dar mai slab decât o pană;
primit ca dracu, înjurat de fiecare...’

-Bă, țipă la mine anchetatorul – cu mine să n-o faci nici pe deșteptul și nici pe nebunul. De unde-l cunoști pe ... Ion?

-De la Iași...

-Care-i adresa?

-Nu știu...

-Cum nu știi? Din care organizații făceați parte?

-Ce fel de organizații?, i-am răspuns nedumerit, căutând să-mi iau o înfățișare de om total neștiutor.

Anchetatorul se ridică brusc, pune mâna pe o bâta și apropiindu-se de mine, țipă:

-Teucid, banditul!

Cu toate că bâta o ridicase deasupra capului meu, am stat nemișcat și am întrebat nedumerit:

-Pentru ce?

-Pentru că te-ai ridicat contra clasei muncitoare.(...)

Tovarășul Ruchenstein Izu devenise, peste noapte, exponentul unei clase din care nu făcuseră parte nici el și nici părinții lui.”

După tipicul anchetei, viitura de amenințări se potoli ca din senin, curmată de apariția unui locotenent major fercheș și cu altă mină.

“- Tovarășe căpitan, a mărturisit tot?

-Nu, o face pe istețul... Vrea să ne ducă...

-Dă-l pe mâna tovarășului Lungu...

-Nu este nevoie... Am ac de cojocul lui. Am atâtea dovezi la dosar, că oricând îl pot trimite în fața plutonului de execuție.

După o scurtă gândire, continuă:

-Am voit să-l salvez, dar el se încăpățânează să se scufunde.

Lăsând pe birou ciomagul, împreună cu locotenentul major se îndreaptă spre geam și continuă a-i spune:

-Am voit să-i verific sinceritatea. Nu i-am prezentat nici o probă. L-am chemat ca să stăm de vorbă ca niște prieteni... A trăit în sărăcie, a învățat mereu. E studios... Ne-ar fi de mare folos... Acasă, soția și copilul îl așteaptă... I-aș fi dat drumul.”

După care, fu chemat în altă încăpere la telefon, pasămi-te, ceea ce intra în scenariu, pentru a i se da prilejul colegului său să lucreze pe terenul psihologic astfel pregătit, unde, indirect, printre spaime, se însămânțase ideea eliberării. De data aceasta blândețea, înțelegerea, sfatul amical constituiau noua unealtă a convertirii.

“După ce-și aprinse țigara, mă întrebă plin de compătimire:

-Cum de ai ajuns aici?

-Nu știu.

-Ai făcut ceva, că altfel nu se poate.

-Eu știu că n-am făcut nimic...

-Ai fost legionar?

-N-am fost.

-Ai fost liberal, țărănist?

-Nu.

-Atunci de ce nu ești cu noi?

-Ba da, vreau să fiu, dar nu știu ce să fac.

-Să fii deștept... Să spui tot ce știi. Noi o să te ajutăm. O să-ți fiu ca un frate. Cu sprijinul nostru, ai să te urci sus de tot.

Apoi se apropie de mine și cu vocea tainică mă întrebă:

-Ce organizații dușmănoase contra noastră cunoști?

-Domnule locotenent major, dacă aș ști de vreo organizație de acestea, v-aș spune...

-Noi avem date precise că te plimbi cam mult: Iași, Dorohoi, Suceava, București...

-Da, este adevărat, l-am întrerupt, împrumutând o expresie inocentă, dar sigură. Așa mi-a fost meseria. Am fost misionar eparhial.

-Ce înseamnă aceasta? Nu cunosc această meserie.

Am început a explica faptul că, în creștinism, datorită amestecului capitalist, cu sprijinul burghez, s-au ivit o mulțime de secte ca: adventiști, bapțiști, stiliști, evangheliști, Martorii lui Iehova, Ostașii Domnului etc.

-Împotriva acestora, potrivit indicațiilor date de conducerea de stat, noi trebuie să luptăm. Orice misionar eparhial are tocmai această misiune, de a dirija această luptă pe întreaga Mitropolie.

-Bun, frumos, aprecie binevoitorul anchetator. Dar în această permanentă umblătură, n-ai auzit de organizații subversive, care vor să răstoarne conducerea statului muncitoresc?

-Sincer fiind, i-am răspuns calm, nu m-a interesat. Noi suntem ocrotiți de Uniunea Sovietică. Dacă armata germană n-a putut să o învingă, cum să cred că o grupare de câțiva indivizi ar fi în stare să doboare o conducere sprijinită de 99% din populația țării și protejată de invincibila armată roșie?”, se străduia memorialistul să glăsuiască ‘pe linie’.

“-Teoretic ai dreptate, dar practic, nu. În țară, organizațiile subversive se înmulțesc mai ceva ca ciupercile după ploaie. Noi trebuie să le depistăm din fașă, să le facem inofensive. Toți oamenii de bine ne ajută. Dumneata de ce nu vrei?!”

Și așa mai departe. Pânza de păianjen se tot strângea împrejurul bietului preot, să îl sufoce. Propunerea colaborării fusese formulată. Urma ca preotul să ia hotărârea: rămânea în închisoare sau se elibera, devenind unealta Securității?

Prin asemenea furci caudine trecea și Alexandru. Gingașa lui viață era primejduită de cum ieșise din ou.

*

Chipul domnului Cruceanu, tatăl, îmi năpădi ecranul minții. *“Cunoaște el prin ce trece Sandu? Îl îndrăgește ca pe ochii din cap. Cât ar suferi să afle ce torturat îi este sufletul la o vârstă atât de fragedă, când de-abia s-a însurat și nu se poate bucura de dulceața acestui început de căsnicie; când abia și-a luat parohia în primire și nu se poate bucura de triumful acestui început de drum?... Urmașul răzeșilor este mai mândru ca de orice de demnitatea sa de moștenitor al unor neînfricați. Îl va cotropi frica pentru feciorul lui mai mare și care îi seamănă cel mai mult. Întregul edificiu al părerilor sale despre cum avem datoria să trăim, se năruiește într-o clipită. Dar mama lui Alexandru? Dar frații lui? Dar soției i-o fi mărturisit ceva din cazna sa sufletească? Cu astfel de griji să-i împovăreze pieptul ce se pregătește să dăruiască pruncului lapte cât de curând?!“*

Îl vedeam revenind în casa parohială, după acea convorbire cu caracter ultimativ. Puțin fantast, cum îl cunosc din când în când îi scăpa controlului un gest al mâinii, o înălțare a sprâncenei; ba până și glasul: *“De ce eu?!”* la trecerea unei babe cu capul acoperit cu năframă neagră: *“Doamne ajută! Sărut mâna. Părinte!”*, el, absent: *“Doamne...’părinte... părinte...’ Care părinte?!”* s-a apropiat de curtea sa. Își recompune figura; își îndreaptă umerii ce i se cocârjaseră a bătrânețe în ultima jumătate de ceas; își limpezește gâtulejul. Ușa este deschisă, ca de obicei. Intră. Își depune servieta largă, încăpătoare, în partea de jos a cuierului, acolo unde este locul galoșilor. Privește în jur; nu știe ce caută. Își dă seama că nu caută nimic. Duce degetele la frunte, de parcă l-ar durea capul; nu-l doare; e doar foarte obosit: *“Numai de n-ar apărea acum Dida...”*. Dida apare: *“Ai sosit, părinte Sandu? – Daaa...”*, îi ezită răspunsul, care nu-i răspuns de fel, *“Dar plec iar. – Fără să mănânci? – Las-o Domnului de mâncare. Am bolnavi în sat! Am copii! Am bătrâni care nu pot ieși din casă!”*. Adevărul este că-i are zi de zi și-i vizitează la două-trei zile, cum a făcut-o ieri. Însă nu rabdă să i se întâlnească privirile cu ale Didei, să trebuiască să-și mintă nevasta. *“Parcă așa n-am mințit-o chiar în clipa asta? De acum înainte o s-o mint mereu, că doar n-o s-o bag în sperieți: e slabă, e femeie... am intrat într-o situație dihotomică-antonimică din care nu-i scăpare. O s-o mint până la sfârșitul vieții. De pomană are-ncredere-n mine! O înșel. Sunt un*

mincinos!” Îi venea să se ia la palme; însă cum n-o putea face în văzul ferestrelor comune, preferă să trântescă ușa după sine.

-Simt că-nnebunesc, domnule profesor! Nu văd răul la Ostașii Domnului și dacă nu văd răul, nu le pot face rău!

Sandu luase hotărârea cea dreaptă. Dar luând-o, își urcase singur pe umeri crucea Învățătorului. Aștepta cuiele și împunsătura de lance, aștepta să bea oțet și fiere.

Avea să se simtă tot mai singur sub cer. Tot mai nesigur pe viitor. Tot mai amenințat.

Avea și el să cunoască pustiul, cel mai mare cuceritor al lumii, pentru aflarea căruia se ciondănea odinioară cu taică-su.

HARBUZUL ÎMPUSCAT

Astăzi este 8 decembrie 1994. În urmă cu 15 ani, adică în noaptea de 10 spre 11 XII 1979, am avut următorul vis:

“Mă aflam la dna. Prof. Zoe Dumitrescu Bușulenga, dimpreună cu numeroși musafiri. Oferea o recepție.

La un moment dat se încinse un ospăț pantagruelic. Momentul culminant al acestuia îl constitui desertul. Un harbuz absolut gigantic, de cel puțin un metru jumătate diametru, sta atârnat de un candelabru. Fiecare își lua porția trăgând la țintă în el cu o armă de foc, despicându-și astfel o ‘felie’. După ce fură desprinse câteva bucăți, împrôșcându-se întreaga încăpere cu zeama lui abundentă, roșie, lipicioasă de dulceață și cu sute de sâmburi negri ce țâșneau pretutindeni ca schije la explozia unei bombe, trei sferturi din pepenele verde, ce mai pendulau spânzurate sub tavan, se prăbușiră peste un capăt al mesei, respectivul picior al acesteia, rupându-se. O femeie țipă sfâșietor.”

Dacă visul nu era datat, e posibil să nu fi izbutit niciodată să-i sesizez frumusețea simbolică, adâncimea sensului, tristețea zguduitoare. M-aș fi oprit la ineditul imaginilor și la neobișnuitul subiectului. L-aș fi reținut așa cum am făcut-o cu multe tablouri de Salvador Dali, să-i gust iară și iară straniețea, când mi-ar fi revenit în minte.

Numai că noaptea de 10 spre 11 decembrie 1979 e precedată în jurnal de o altă însemnare, veche atunci de șapte zile, adică din 4 XII. Ea conține următoarele:

Fusesem convocat de un ofițer M.A.I Am refuzat, politico, să mă înfățișez la sediul Securității, cum mi-o cerea. Pentru mine, aceasta evoca traume prea dureroase încă, deși mă eliberasem din închisoare de nouăsprezece ani, iar de la anchetă se scurseseră douăzeci și trei. Carne vie îmi va fi memoria acelei perioade, dealtfel, tot restul vieții. Nu vedeam de ce m-aș fi vârat de bunăvoie și nesilit de nimeni în bârlogul lupului. Nu acceptam să mă supun unei chemări acolo. Da, era posibil să fiu dus cu forța, sub amenințarea pistolului și încadrat de patru haidamaci, cum o mai pățisem. Dar cu propriul meu acord, pentru nimic în lume!

Cum insista asupra necesității de a sta de vorbă cu mine, i-am dat întâlnire în fața Operei Române. Locul era bine ales. Soseam prin parc, ascuns de numeroșii copaci din cale, putând observa fără a fi observat. Un om prevenit valorează cât doi, parcă spune francezul. Știam, după mutră, cu cine aveam de-a face și câți alții se mai aflau prin preajmă, în cazul că intenția ascunsă a convocării mele o constituia o nouă arestare, unde

se postaseră, în ce fel îmbrăcați – aceasta presupunând și o aproximare a dotării lor cu arme.

În fața clădirii muzicale, dincolo de Dâmbovița, se deschideau două străzi, la dreapta și la stânga bisericii Sfântul Elefterie, o altă arteră pieziș și mai la dreapta, ce conducea la Facultatea de Medicină; din ea porneau tot felul de străduțe, Cotroceni constituind un adevărat labirint. Spațiul dinapoi era și el propice cuiva care ar fi voit să-și facă urma pierdută, din Calea Plevnei, putându-se ajunge degrabă în strada Sfântul Constantin, în Schitul Măgureanu, în Cișmigiu, nemaipunând la socoteală că pâna la grădina publică se încurcau alte ulițe laterale, cu traseu ocolit și complicat.

Desigur, nu eram sportivul să facă față unei urmăririi în goană, dar nu e bine să-ți subapreciezi capacitățile fizice: dă-le picioarelor o șansă să te salveze, când capul nu te mai ajută s-o faci, e o deviză care pusă în practică, te poate mântui de dușmani, dacă îți stă aproape și Dumnezeu.

Nu pentru a o lua la sănătoasa am ales zona aceea – fug foarte prost – ci pentru prima rațiune pomenită mai sus: preferam să scutez din timp insul care mă scosese dintr-ale mele cu atâta insistență.

Am remarcat un automobil roșu staționând pe malul râului. Nu se găsea nimeni în el. Nici prin apropiere. Era neîndoielnic că un astfel de roșu sovietic reprezenta culoarea preferată de un ofițer ca cel care mă aștepta. Am trecut la inspectarea terenului, cât îmi îngăduia punctul unde mă aflam. Nu s-ar fi zis că înțepeniseră în pândă indivizi gata de intervenție. Nu era exclus să se fi găsit prin magazinele de vizavi, dar asta n-aveam cum verifica. Am citit trăsăturile trecătorilor, le-am cântărit ritmul pașilor, le-am iscodit jocul privirilor. Erau neutri; străbăteau trotuarele într-un sens și-n celălalt, mânați de treburi personale.

Deodată atenția îmi fu reținută de perechea a doi amici. Băteau la ochi, fiind prea bine îmbrăcați comparativ cu sărăcia noastră obștească. Chipurile le erau neinteligente, banale. Și erau mult prea veseli, așa cum nu stătea bine românului adult, sub comuniști. Din deșănțarea hohotelor lor, deduceai cât de încrezători erau în ei înșiși și cât de mulțumiți de sine. Mai aveau înscris pe la colțurile pleoapelor și ale gurii un aer respingător al șireteniei, care ia la sigur pe ceilalți indivizi. Și erau grași. Grăsimea a fost permanent un indiciu al puterii politice în țara noastră, în cei patruzeci și cinci de ani de dictatură (de fapt era unul al puterii economice, ce o însoțea pe precedentă). „*Ei sunt! Au venit în doi!*” am exclamat, bucuros a fi apucat să-i identific și să-i cântăresc.

M-am dus direct la dâșii. Mi-am privit ceasul:

-Sper că n-am întârziat.

Era un fel de a vorbi; bineînțeles că sosisem la ora convenită: îmi place să mă respect.

-După ce ne-ați recunoscut?, mă iscodi cel mai volubil și mai zâmbitor. Știați că veți întâlni o persoană, nu două..., ca și când se delecta cu o păcăleală bună.

„*Oare nu le-a trecut prin minte că pe securist îl miroși de la un kilometru distanță? Că-și poartă meseria pe față? Iar dacă au gândit aceasta, nu se întrebă dacă nu e semn rău că practică o meserie ce-i depersonalizează până la a-i confunda cu ea?*”, m-am întrebat. „*Bănuiesc că nu. Securistul se socotește omul model, cetățeanul vrednic de urmat. Singurul care ține dreptatea și legea în buzunarul de ceas al pantalonilor.*” Nu greșeam în cele ce gândeam: elitismul uzurpatorilor roșii n-a fost prevestit decât de cel al Gestapoului, la acest nivel.

De aici, schimbară replici între ei pe tema dificultăților pe care se așteptau să le întâmpine în a mă recunoaște. Șarjau neplăcut situația. Nu socoteam de bun gust să facă pe inocenții. Am găsit puterea de a nu-mi pierde simțul umorului:

-Nu-mi închipui că ați plecat la vânătoare fără să știți cum arată iepurele pe care-l căutați...

-Ei nu, că noi nu suntem vânători, nici dumneavoastră iepure, zice același, parcă dorind să micșoreze tensiunea adusă de remarcă mea. Dar cu succesele literare cum mai merge?, se interesă pentru a șterge ultimele urme ale încordării acelui debut ratat de ei prin spusa mea; în același timp mă făcu atent că se informaseră asupra-mi, dar și că erau 'băieți de treabă', că doreau să-mi câștige bunăvoința.

Doar nu aveam să discut literatură cu doi străini hotărâți să jupoaie 'iepurele' în doi timpi și trei mișcări! Crispat la maximum, după o noapte nedormită – deoarece bănuiam prea bine că urma o tentativă de racolare a mea și numai agreabilă nu-mi era ideea că, refuzându-i, urmau să vină amenințări și poate chiar pedepse, cum o mai pățisem din aceeași pricină, când pierdusem postul pe care fusesem repartizat la absolvirea facultății, adunându-mi curajul – îndrăzneala timidului care se sufocă și trage aerul în piept ca o fiară – am pus cărțile pe masă cu fața-n sus:

-Și dumneavoastră și eu suntem oameni cu activități multe. Să trecem la subiect.

Intenția îmi era să par blând ca să nu arăt cât de înfricoșat mă simțeam de mine însumi și de ei; dar oricâtă spaimă aveam de ce făceam, altfel nu se putea, decât să atac cel dintâi: pentru mângâierea demnității. E posibil ca blând să-mi fi și sunat glasul. Acum, transcriindu-le, remarc că frazele îmi trădau inimiciția.

Subiectul era preotul anglican Anderson, îi rostise numele ofițerul superior în grad, dintre cei doi civili "*un dur, gata să te ia din scurt*", intuiam. Personal, sufăr de o slăbiciune în a memora numele proprii. La cine se referea, știam. Se presupunea că acela învăța limba română cu mine. Adevărul era altul. După ce a venit de vreo două-trei ori la lecție, m-a anunțat că pleca în Turcia, acolo fiindu-i parohia de bază. "*Și dus a fost...*" Înțelegeam de ce putea interesa contraspionajul: nu s-ar fi spus că era preot. "*Un șmecher și jumătate, deloc ceea ce înțelegem noi printr-un britanic scorțos. Dimpotrivă: un tip simpatic, descurcăreț, cu înclinația de a evita greutățile, foarte balcanic după apucături. Această caracteristică din urmă îl face să prefere viețuirea în fostul Aliotman, celei din mizeria tensionată a lagărului nostru românesc de dincoace de Dunăre.*" Înainte de dispariția sa, apucasem să-l întreb dacă putea contacta una dintre numeroasele instituții culturale caritabile din Anglia, ce aveau obiceiul să trimită gratuit cărți intelectualilor de dincoace de cortina de fier, și să solicite pentru mine opera completă a lui Harold Pinter. Dacă ușuratic arăta, în privința acestei rugăminți, se vădi de o seriozitate tipic insulară, pentru care-i rămân recunoscător.

Peste câțva timp, m-am pomenit victimă a unui sumar interogatoriu l-a care m-a supus unul dintre superiorii mei, dator să dea ascultare instrucțiunilor general valabile pentru orice instituție și să afle în ce condiții primea un dar un salariat român, din partea unui străin. La capătul lui, mi-a înmănat pachetul cu cele patru volume.

Acestea-mi erau relațiile cu pastorul numit; deși aveam siguranța că erau cunoscute conlocutorilor mei, nu am menționat nimic din ce a aflat cititorul, un principiu al discuțiilor cu anchetatorul fiind să-l lași pe el să vorbească, iar tu să-ți ții gura cât îți dă mâna s-o faci.

Aceiași îmi explică ce așteptau de la mine: să mă întâlnesc ritmic cu adjunctul său și să ‘discutăm’ despre numitul Anderson: cu ce se ocupă, ce-l preocupă, ce zice, ce slăbiciuni are.

M-a fulgerat amintirea istorisirii unui coleg care a făcut parte din primul grup de doctoranzi ai Institutului Teologic, trimiși cu burse în Occident, deci atunci când Securitatea nu elaborase o metodă eficientă și infailibilă de amestec în treburile Bisericii Ortodoxe Române, legate de acești tineri, cei mai buni, ce urmau să ia contact cu lumea liberă.

Ajuns în țara unde-i era dat să studieze câțiva ani, careva de la ambasada noastră îl chemă să-l pună în legătură cu alt careva, pasămi-te venit anume pentru el din București. Necunoscutul îl încredință că patria așteaptă ajutorul lui. Adică să dea informații despre diverși cetățeni care i-ar fi fost indicați. Blajinul meu prieten îi mărturisi că firea nu i se potrivea unei activități de acest gen, că era plecat mai curând spre studiu, că în acea meserie aveai nevoie de nervul aventurii, care-i lipsea cu desăvârșire, că nu refuza, dar că urma să se convingă iute celălalt de nepriceperea lui și că-i dispăcea să fie un încurcă-lume.

Dacă întindeai un deget, ți se apuca toată mâna și erai tras în prăpastie. Prietenului meu nu-i rămânea altă șansă decât să dovedească imposibilitatea sa din naștere, de a fi spion, deoarece i se dăduse de înțeles că va fi rechemat în țară de se încapățâna să se derobeze, ceea ce nu era lucru de șagă. Primi sarcina de a nota tot ce făcea negrul cu care împărțea camera de bursier. Fu pentru prima oară că-i acordă ceva mai multă atenție acelui african. Pedalând pe ‘naivitatea’ de care se agățase inițial, consemnă cu sânguință cum se spăla pe dinți, ce mânca, cu ce fete ieșea și celelalte fleacuri menite să scoată din sărite un autentic agent al spionajului. La data fixată, oferi ‘capodopera’ ticluită. ‘Profesorul’ o citi cu răbdare, nu o critică, ceea ce denotă că era pedagog bun și, pe neașteptate porunci: -“Înghite-o!” -“Poftim?” -“Înghite-o rapid! Când e caz de pericol, materialul compromițător trebuie să dispară chiar sub ochii următorilor!” -“Păi, cum s-o înghit?! E hârtie!” -“O rupi bucățele, le mesteci în grabă, să se umezească, să alunece mai ușor și le dai drumul pe gât...” Între timp făcea fărâmițe foaia. Îi întinse palma deschisă, să se servească. Era gestul cuiva ce oferă semințe prăjite de floarea soarelui. Acesta luă cu sila vreo două și le duse la gură, cu sentimentul că va voma în câteva clipe, ceea ce-i intra prea bine în socoteală. -“Mai repede! Mai repede!” -“Nu pot, domnule! N-am mai mâncat niciodată coli de scris! Nu fac eu așa ceva!” Scuiță îngrețoșat. Continuă să tușească și să expectoreze îndelung, după care se șterse în repetate rânduri pe buze cu dosul palmei, de parcă ar fi vrut să ia un strat de piele de pe ele. Învățătorul de ocazie îl așteptă să-și revină, fără să-l mai necăjească. Dacă simptomele neplăcerii se stinseră, interveni cu un glas mai puțin imperativ: -“Degeaba te strâmbi. Nu-i nici o tragedie: puțină hârtie și atâta tot. Uite ce simplu e!” Cât ai zice pește, termină de dat pe gât regalul, până la ultima fărâmiță. Ucenicul se distra de minune de ospățul celui alt, fără să-și părăsească mutra de înmormântare, bineînțeles. Ce s-o mai lungesc? Cu aceasta, instructajul luă sfârșit și se putu dedica liniștit învățaturii, ca un incapabil de ‘acte patriotice’, ce era...

Aceleași argumente le-am adus și eu, în legătură cu nepotrivirea de caracter între astfel de misiuni și subsemnatul, inapetența, datorată educației, pentru atari ocupații, faptul că alții le puteau fi de adevărat folos, pe când eu eram un papă-lapte în această privință, riscând să-i încurc, ori să-i dau în vileag. În concluzie, m-am oferit cu dragă

inimă să renunț la sarcina de a-l învăța română pe supusul Majestății sale Britanice – ceea ce-mi doream din suflet. Aveam grijă să nu pomenesc vechea mea condamnare, să nu le dau ideea de a o folosi împotriva mea, acesta fiindu-mi călcâiul lui Ahile.

-Nu veniți cu refuzuri, că noi nu ne aflăm aici ca să fim refuzați.

Pentru a mă încuraja să le accept propunerea, îmi cită numele unora din mediul nostru care lucrau pentru ei. Erau personaje mai mici și mai mari, majoritatea din țară, dar nu lipseau unele cu funcția peste hotare. Aceleași nume le aflasem și de la studenți, încrezători în mine și încercați înaintea mea de ispitorii roșii, cărora li se arătasera fișe informative semnate de aceia. Dealtfel, din atitudinea publică a celor citați, era evidentă apetența lor de a te provoca, de a te trage de limbă sau de a te amenința, care înclinare le trântea pe frunte ștampila sordidă certificând turnătorii, după cum astăzi, plângerile lor în legătură cu persecuțiile ale căror victime au fost ieri, ori, tocmai invers, lauda anumitor grupări extremiste de stânga sau criticile aduse opoziției, le trădează încă o dată apartenența la grupul salariaților tainici ai Securității, că proști au fost și proști rămân și n-au știut și încă n-au învățat să se acopere. Aceasta mi-au spus-o indirect și plini de dispreț, înșiși cei doi ofițeri, nu mult mai târziu. Știam că nu mințeau când le pronunțau numele și tot ei scoteau în evidență cât le erau servitorii de antipatici. Ce bine se ilustra și în cazul lor, maxima: iubesc trădarea, dar îl urăsc pe trădător!

Se foloseau de informatori și provocatori și aveau grijă, simultan, să-i deconspire, să le facă publică mârșăvia. Existau deci destui securiști care procedau astfel: își dădeau în vileag slugile, să se ducă buhul cine erau acestea, să se păzească oamenii de ele, să nu fie uitate. Pe deasupra, divulgându-și acoliții, te și avertizau, pe o cale ocolită: asta vei păți și tu dacă accepți: fii atent ce faci... Explicând ciudățenia acestui comportament, așa zice că strădania de a te convinge era formală; n-aveau nevoie decât să demonstreze superiorilor, statistic, câte misiuni de corupere au efectuat pe lună.

-Înțelegem că acum trei ani ați refuzat colaborarea, se referi la încercarea eșuată a securistului care răspundea de Institutul Teologic, de a mă coopta printre informatorii săi. Dar pe noi nu ne interesează nici colegii profesori, nici studenții. Nu ne așteptam să ne refuzați când este vorba despre străini. Nu vă punem să urmăriți pe careva de pe stradă: din ăia să facă asta, avem destui – se oferă singuri!, aproape că-i miji un zâmbet, în grimasa disprețuitoare.

Tăcu, cu o umbră vânăță de așteptare nerăbdătoare în priviri. Era momentul să spun ceva care să-mi apere refuzul. Le-am amintit de legalitate, fiindcă după cât cunoșteam Codul Penal, nimic dintre scoarțele lui nu te obliga să te angajezi a lucra pentru ei.

-Legea îmi cere să-l înștiințez pe Rector dacă aflu că unul dintre străinii cu care am contact în Institut, se declară dușmanul României.

-Dar ce, noi nu suntem o instituție legală?!

Aveam părerile mele în legătură cu legalitatea lor; însă mi se părea că fiind opinii personale, nu aveau de ce să-i intereseze.

Le-am descris nițel ce însemna viața mea, nopțile nedormite pentru a scrie, eliminarea oricărei distracții, cucerirea liniștii timp de douăzeci de ani pentru a mă dedica studiului, brusc curmată de paralizarea mamei care, pe deasupra, acum avea și un braț rupt. Iar ei veneau să-mi propună să renunț la tot ce clădisem, să-mi năruiască întreaga muncă, să mă facă să-mi re trăiesc anii cei mai cumpliti ai tinereții...

-Dar tot o să scap... șansa celor ca mine e că mai există infarctul, cancerul... ceva îl salvează pe om când e norocos...!

-Doar știți, credea el că mă aflam la limita nervoasă și venea cu lovitura cea mai grea, e limpede că putem cerceta, descoperi...

-Ce să descoperiți?! Încerc să nu încalc nici o lege, să nu supăr pe nimeni, să-mi văd doar de treaba mea!

-Nu se știe niciodată...

-Adevărat, nu-mi fac iluzii... sunt conștient că e suficient să dați un telefon la Institut, că sunt sau nu vinovat, și să aflu mâine că nu mai am post acolo; ba să mi se comunice că pentru mine nu se găsește nicăieri loc de muncă...

Adjunctul interveni, să atenueze încordarea la care se ajunsese:

-Nu, nu trebuie să vedeți lucrurile așa...

-Credeti că intră-n atribuțiile dvs. să răpiți liniștea oamenilor, să-i faceți să nu mai poată munci?!, am atins eu punctul sensibil al regimului, care se declară unul al muncii.

-Nu... nu...

Convorbirea, în mod evident, se apropia de sfârșit. Eram extenuat, dar izbutisem încă o dată să mă înving și să-i înving.

Le-am mulțumit că s-au purtat cum s-au purtat și că mi-au îngăduit să fiu sincer și cinstit. Șeful nu se abținu să-și manifeste ranchiuna:

-Sinceritatea v-am apreciat-o, cât despre cinste...

Ridicând ochii îmi văzu privirile arzând. Dădu înapoi:

-Nu înțelegem de ce ne refuzați...

Pâlpâia o nedumerire fără artificiu în aceste cuvinte scăpate atunci când retragerea lor se cuvenea să fie trimfală. Pactul ce se așteptau să-l semnez cu sânge, rămăsese alb. Alături de o vibrație nervoasă, în care teama se împletea cu ura, resimțeam și o mare melancolie: *“Auzi, Mihai Rădulescu – ăștia nu înțeleg de ce-i refuzi... atunci ce pot înțelege din viață? Atâta suferință de care sunt vinovați, să răscolească sufletele românilor oare de pomană? Chiar să nu fie ea utilă pentru a îmbunătăți oamenii aceștia?...”*. Și eu plecam învins: de o tristețe sfâșietoare.

-Dacă vreți să aflați tot adevărul, în cazul că mai sunt invitat la astfel de întâlniri, voi avea grijă să fiu găsit, la ora respectivă, spânzurat de una dintre crengile astea, după ce voi explica în mai multe scrisori de ce am fost obligat să o fac. Da. Aici, în parcul Operei Române.

Abia când am descoperit legătura dintre această întâmplare și visul ce am avut peste șapte nopți, am înțeles crima celor care trăgeau ca niște sălbatici la țintă în harbulul copt: era însăși țara noastră, spânzurată spre hazul unor bețivi nebuni, porniți să o termine cu orice chip, luându-și fiecare porția pe care și-o închipuia destinată, socotind-o a lui doar pentru că avea în mâini o armă de foc.

Și au împroșcat cu sângele României și cu semințele viitorului Ei, întreaga omenire.

CU MICROFONU-N ZGARDĂ

Puțini studenți iubitori ai limbii engleze am avut, ca Aurel Coman! Nu ieșeam o dată din sala de curs, să nu mă însoțească până la intrarea în cancelarie, cu caietul deschis într-o mână, cu jumătate de creion nu prea ascuțit în cealaltă, cu privirile încurcate pe pagina unde-și notase diverse nedumeriri, să-mi pună întrebări în legătură cu ele, să zmulgă încă zece minute suplimentare de explicații, folosindu-se de vocea lui niciodată prea sonoră, vag răgușită, ori mai curând a cărei așezare nu ajunsese la maturarea completă, șopotind pe lângă mine, cu căutăturile sale albastre, umede de credincioșie. Iar dacă erau zile când ceva rămas neînțeles nu-i chinuia cu riduri fruntea, tot mă însoțea pe acest parcurs, doar de dragul de a mă auzi interesându-mă de viața și problemele lui, atât de singur se rătăcise în Capitală și în cămin.

Se legase, va să zică și de mine, ca om, ceea ce-mi topea inima de înduioșare și de recunoștință, pentru că trebuie să mărturisesc, și eu depun mare capital sufletesc în acești studenți – și nu numai în cei sânguincioși sau din cale-afară de inteligenți. Mi-aduc aminte de unul mai ales, un ghemotoc de om, nedezvoltat fizic și ceva mai rămas în urmă cu maturarea afectivă, care, sărmanul, suferea de o timiditate cronică ce a interesat medicii în cele din urmă. Fu internat la spitalul de boli nervoase, către sfârșitul primului semestru al anului întâi și rămase acolo până cu vreo săptămână – zece zile înainte de a începe sesiunea colocviilor. Eram convins că tot ce făcuseră doctorii pentru el, dacă izbutiseră ceva, urma să fie anulat de șocul emotiv ce urma.

Personal nu voiam să contribuie la recăderea lui în starea de angoasă patologică pe care o prevedeam profilându-se din nou la orizont. Drept care, din ziua când a revenit în mijlocul nostru, m-am apropiat de banca sa în pauză, i-am cerut voie să iau loc lângă el, l-am întrebat de sănătate, am vrut să aflu detalii asupra tratamentului la care fusese supus, însă nu vorbeam deloc ostentativ, să nu cumva să-i trezesc sfiala. L-am convins cât de încântat eram că-l vedeam iarăși prezent în clasă, i-am apucat ca-ntr-o doară caietul de notițe, l-am răsfoit în joacă, m-am interesat dacă vreun coleg l-a ținut la curent cu evoluția predării. Mi-a zis că da. L-am pus să-mi repete cam ce-și amintea din acea materie. M-a satisfăcut, iar eu, deîndată ce am revenit la catedră pentru ora a doua, l-am anunțat cu glas tare că, nevrând să-i încarc timpul în sesiune, fiind el rămas în urmă cu învățătura la discipline fundamentale în programa Institutului și mai importante pentru liturghisirea lui viitoare, decât limba engleză, îl examinaseam în timpul recreației, fără s-o știe și l-am felicitat pentru nota zece pe care o luase.

Ba și șmecherii care nu deschideau niciodată cartea mi-au fost dragi, mai ales unul care-și petrecea timpul ca geambaș, cumpărând cai în Moldova și călărindu-i până-n Dobrogea, să-i vândă acolo cu un profit ce să merite efortul. Cobora până-n portul Constanței cu cine știe ce alte afaceri sumbre ce-l puneau în legătură cu misterioși marinari străini. Din pricina lor, mai de voie, mai de nevoie, era dator s-o rupă pe englezește, pentru a-i ieși 'bișnițele' cum sconta. Îndemânarea menționată îi era de mare folos pentru a lua examenul dat cu mine, în hohotele de râs ale colegilor, care-l auzeau scâlbâmbându-se păsărește pe limba lui Longfellow și caricaturizând divina muzică a lui Keats. Doar că strâmbăturile lui imitative se legau și aveau înțeles, deși nu sunau prea în acord cu regulile gramaticale, pentru care am o mare slăbiciune, recunosc, aveau înțeles, ziceam, iar asta constituia țelul cel mai râvnit de profesor și, râzând la rândul meu, preferam să-l ascult cel dintâi, pantru a începe canonul acelei perioade dure cu o notă

bună, să stimulez încrederea obștii studenților obedienți, dar neîncrezători în destinul lor de angliști.

Să ne-nturnăm la Aurel: până și când era de serviciu la poartă, atât la sosirea mea, cât și la plecarea din Institut, îl găseam pierdut în scaunul cam mare pentru el, totdeauna într-unul și același costum gri verde, cu caietul – vocabular în față, studiind cuvintele noi și insistând asupra celor mai vechi, să se asigure că le stăpânea pentru tot restul vieții.

-Cum înveți, Aurel?

-Cum ne-ați îndemnat s-o facem.

Duse mâna la buzunarul stâng al hainei. Scoase din el un mănunchi de bilețele de dimensiune egală, prinse la un loc cu un fir de ață bej rostogolit și înnodat în juru-le. Îl aduse către raza ce trecea difuz prin geamul mat și-mi arătă că scrisese pe o față a căpetelelor de hârtie cuvântul englezesc și, dedesubt, pronunțarea lui în alfabetul fonetic. Întoarse tenculețul pe dos: acolo, pe fiecare dreptunghi sta consemnată traducerea în română a cuvântului de pe verso.

-E bine?, ridică pupilele mari spre ale mele. Răsfoiesc bilețele de câte ori am jumătate de minut liberă, cum ne-ați învățat. Așa e: se asimilează de la sine, fără efort.

-Și pentru gramatică?

-Ne-ați zis să construim tot timpul propoziții cu cuvintele noi, pentru fiecă regulă.

-Ce-nțelegi prin “tot timpul”?

-Pe stradă, la coadă la Secretariat, la cantină, în recreații.

-Și așa faci?, nu-mi venea să cred că exista cineva să mă ia în serios.

-Nu e bine? și-arătă din nou docilitatea.

Anii au trecut, el făcând cele mai spectaculoase progrese imaginabile în raport de unica ședință săptămânală, de două ceasuri, cât propunea programa universitară pentru fiecare an de studiu. Dacă e aproape cu neputință să înveți pe cineva o limbă străină în acest ritm de batere a pasului pe loc, am văzut altele și mai și după decembrie 1989, când s-a renunțat la predarea limbilor moderne în ultimii doi ani de studii universitare sau s-a făcut o întrerupere pentru anul al treilea. Așa se petrec lucrurile în învățământul nostru, unde legea o dă cel satisfăcut că se-nțelege destul de bine în limba maternă cu concetățenii, din moment ce a fost votat (ceea ce înseamnă că se înțelege ‘pe limba lui’), și nu crede c-ar fi potrivit ca noile generații să-l depășească în privința pregătirii profesionale. Și mai există o rațiune de persecutare a limbilor străine: temerea de Occident, inculcată de comunism, vizibilă și astăzi în fiecare seară, în ținută de bal mascat, la ora solemnă a jurnalului de actualități tv, înăbușitoare și plicticoasă peste poate, zvârlită peste masele de telespectatori, să-i apere de relele intenții ale Democrației. Când stăpâneau comuniștii Țara, pe față, la începuturi, în variantă dejistă, a trebuit să intrăm cam mulți studenți în pușcărie pentru a se reduce numărul orelor de limba rusă în favoarea celor de specialitate. Ceea ce nu însemnează că s-a modificat cu ceva schema filsovietică ce ne îndobitocea, până ce n-a sunat ceasul schimbării, oricât ne putezau nouă oasele pe cimenturile Jilavei și ale celorlalte temnițe sinistre.

Când Aurel se pregătea pentru licență, l-am întrebat ce intenții de viitor avea. Mi-a răspuns că urma să ceară hirotonirea. I-am propus să se gândească dacă nu era cazul să încerce admiterea la Doctorat. A scăzut tonul, cu zâmbetul său atât de cald și de încrezător cu care îmi răsplătea orice cuvânt bun:

-Trebuie să mă preoțesc, domnule profesor, să-mi ajut părinții. Ei m-au ținut la Institut și nu le-a fost deloc ușor.

Am insistat. Îi era greu să-și dea pe față tot amarul adunat în scurta sa viață, dar nu știa să se ascundă îndelung, oricât de temeinică îi era discreția:

-Sunt cel mai mare din zece copii. Iar ai mei sunt oameni săraci. Vă-nchipuiți: muncesc la 'colectivă', abia pot să-nnoade una cu alta să-i crească pe frații mei. N-am altă soluție decât să mă preoțesc.

-Te rog un singur lucru, am perseverat, gășind pe loc ideea ce i-ar fi rezolvat atât nevoia imediată de bani, cât și înclinarea pentru învățătură: ascultă cu atenție socoteala pe care o fac, cumpănește-o și spune-mi că greșesc și de ce și atunci nu mai insist.

Privirile ca cerul i se aprinseră de nădejde, de unde mi-am dat seama cât dorea el însuși să-și ducă formarea mai departe și câtă speranță îi trezea socotința mea că exista o cale și pentru el.

-Mă străduiesc să fii angajat la serviciul relațiilor externe al Sfântului Sinod, în calitate de vorbitor al limbii engleze.

Fu dezamăgit de prea marea bază pe care o puneam pe cunoștințele sale în această direcție; surâsul delicat nu-l părăsi, numai că de data asta era unul ce includea oarecare milă pentru mine.

-Nu știu eu atâta engleză...

-Nu spun că ești bun să fii numit de la-nceput traducător la revista publicată în limba aceasta. Dar există și alte slujbe acolo. De pildă, te duci la aeroport, cumperi bilete, aștepti invitații străini; le reții cameră la hotel; ai grijă să vină automobilul să-i ia la oră fixă. Fără să fii tu însoțitorul și tălmăciul, stai în preajma acestuia, tragi cu urechea, spui o vorbă, exersezi. Într-un an, tot ce ai tocit pe parcursul ăstora patru, devin vocabular și gramatică vii și active. La capătul a douăsprezece luni îți garantez că te vei descurca mai bine ca unii dintre funcționarii de acolo.

-Ar fi minunat, dar datoria mea e să mă preoțesc. Părinții nu mai rezistă alt an fără ajutorul meu.

-Ai dreptate: nu progresele sunt importante acum, ci în ce fel cred eu că-ți poți ajuta părinții, fără să-ți infirmi aspirațiile la studii mai profunde.

Se întristase. Nu vedea nici o soluție luminându-i-se înainte. Se bucurase de pomană. Mă privea respectuos. Nu îndrăznea să-mi reteze elanul. Nu se arăta indispus că nu mă dam bătut. Dar îmi era evident că abdicase.

-Dacă izbutim în povestea asta cu numirea, vei primi salariu. Un salariu egal cu acela al unui preot începător. Te zbați să continui a dormi în cămin și să mănânci la cantina studentească, ceea ce este firesc, de altfel, dacă devii și doctorand. În acest caz, ce reții pentru tine din plată, reprezintă mai puțin decât ai cheltui din ea pentru întreținerea propriei familii pe care o întemeiezi, dacă te preoțești. Grosul lefii o trimiți părinților, pentru creșterea celorlalți frați. Și... nu renunți la învățătură. Ba mai mult: vei vedea că însuși biroul te va trimite la o specializare în străinătate. N-am dreptate?

Scânteii ale fericirii i se aprindeau în pupile, ca niște focuri bengaleze. Mă înțeleșese din prima clipă. Își vedea împlinindu-se cea mai adâncă trebuință sufletească, pe care, până la această amănunțire a strategiei mele, și-o refulase.

A acceptat ferm abia a doua zi.

Am pornit la treabă să-l recomand unde trebuia.

Spre ghinionul său, cel puțin așa mi s-a părut inițial, administrația Sfântului Sinod scoase la concurs trei posturi pentru cunoscători ai limbii engleze. Eram examinatorul principal. L-am rugat pe consilierul care răspundea de acele angajări să nu-și schimbe

hotărârea în privința lui Coman. El să rămână în afara concursului, pentru un post de 'trepăduș', până își va demonstra singur eficiența în altă poziție.

Nu s-a întâmplat cum preconizasem. Din nefericire, Aurel fusese înscris la concurs. Citind lista participanților, mi s-au înecat corăbiile: licențiați în filologie și ai A.S.E.-ului, academie unde limbile străine au mare pondere și există o echipă eminentă de angliști în rândurile cadrelor didactice. Aurel Coman n-avea nici o șansă, pus să lupte cu ei. Norocul i-ar fi făcut cu ochiul abia peste un an, dacă sistemul meu de perfecționare era tradus în practică.

Singura noastră perspectivă rămânea, el pierzând concursul, să fie totuși angajat după cum îmi sunase sfatul.

Spre stupoarea mea, Aurel se dovedi a fi unul dintre candidații cel mai bine pregătiți. Ieși al treilea. Iar cel de-al doilea loc nu se ocupă pentru rațiuni legate de temperamentul candidatului care-l merita, o fire nepotrivită instituției bisericești.

M-am pomenit cu Aurel la ușă acasă, cu un buchet de flori la piept, cumpărat din atât de puținii lui bănuți. Avea convingerea că fusesem un examinator incorect, de dragul său, ceea ce era total inexact: meritul succesului îi aparținea exclusiv.

În viața lui se petrecuse o schimbare spirituală esențială: aflase că totdeauna există o soluție și i se confirmase spusa mea, repetată până-n pânzele albe, anume că munca perseverentă e urmărită de propria-i stea și că într-o bună zi, mai devreme sau mai târziu, triumfă. Era fericit că-și putea ajuta familia, nelipsindu-se nici de deschiderile sale personale către viață.

A lucrat acolo poate un an, poate doi, poate trei. Nu-l mai descoseam cu vechea asiduitate; ne vedeam mult mai rar, când îl aduceau treburile serviciului pe la Institut. O întrebare privitoare la cum îl mulțumea noul statut; alta legată de progresul în materie de limbă engleză; o strângere caldă de mâini; și cam atât.

Până într-o zi când a venit la mine să-i întocmesc o recomandare pentru o bursă în Statele Unite: era cel dintâi teolog pe care Biserica Ortodoxă Română îl trimitea sub îndrumarea lui Mircea Eliade. Un succes mai mare nu i-aș fi bănuțit. Munca mea de formare, dar mai ales de încurajare a lui, era încununată cu premiul cel mai de seamă la care aș fi putut râvni, rămânând în modestia mea, un simplu agent stimulator și nimic mai mult.

A plecat.

*

A revenit peste un an.

Direct la mine acasă. Se cunoștea că era plin. Se cunoștea că știa să-și prețuiască poziția excepțională. Rămăsese aceeași ființă smerită, nesigură pe și nemulțumită de sine însăși, așteptând să dea roade mai mari decât izbutise. Mi-a povestit despre seminariile conduse de istoricul religiilor, despre vizitele pe care i le-a făcut în micuțul lui apartament din campus. Despre bunătatea și simplitatea sa. Despre interesul pe care i-l arăta pentru că era român, despre dorul cu care vorbea de Țară. S-a oferit să-mi aducă, după ce avea să se liniștească puțin, casetele cu glasul autorului NUNȚII ÎN CER, adresându-se studenților. Până și în cazul lor își găsea vină că nu-i ieșiseră grozav. Eram tare mulțumit să-l revăd același băiat cuminte ca atunci când îmi fusese ucenic.

*

A revenit peste vreo jumătate de săptămână. Altul. Înnegurat. Neliniștit. Frământat. Chinuit. Lega ideile greu. Mai bine zis nu le lega. Legăturile le făceam eu, le deduceam din propozițiile sale neterminate, le ghiceam.

Puține elemente le-am priceput cu claritate. Printre ele, că înainte de a pleca, cineva de la Securitate l-a avertizat că în America va fi urmărit de C.I.A sau de alt serviciu de spionaj, pas cu pas. Că avea să fie suspectat, tras de limbă, manipulat. Că urma să i se făgăduiască marea cu sarea dacă devenea spion pentru aceia, în dauna țării lui. Că era urât și disprețuit pentru calitatea sa de român. Că pleca într-o lume de dușmani și că toate i se vor îngreuna și mai mult dacă nu lua seamă la acestea.

-Am observat că anumite doamne bătrâne se țineau după mine. Se prefăceau că purtau căței în lesă, la plimbare; însă jucau teatru. Zgardele erau dotate cu microfoane, cu camere minuscule de luat vederi, nu mă scăpau o clipă din supraveghere. Asta mă enervează și acum. Le-au expediat aici după mine. Chiar și pe strada dvs, m-a urmărit una cu câine, până la colț. De ce le trimit cu microfoane în zgărzi? Doar eu nu vorbesc pe stradă decât cu cine mă întreabă de o adresă. Iar pe aceea nu știu s-o localizez că nu cunosc Bucureștiul decât foarte puțin, zise cu părere de rău pentru cei pe care nu-i putea ajuta. Nu mai scap de spionajul lor; iar aceia de aici, de la Securitate, și ei...

Schizofrenia era neîndoielnică. L-am rugat să mă scuze puțin. M-am dus în odaia alăturată de unde l-am sunat la telefon pe psihiatrul Constantin Daniel, cu care eram prieten. I-am relatat întâmplarea și l-am rugat să mă ajute să-l salvăm, cu atât mai mult cu cât avem impresia că boala era incipientă. După ce-mi ceru câteva detalii, îmi confirmă posibilitatea vindecării. Spuse:

-Astăzi nu mai e o calamitate, dacă se începe tratamentul de la primele semne și dacă e continuat toată viața. În primul an se face câte o injecție lunar. Ulterior, doar una pe an. Medicamentul este formidabil. Nu numai că te menține în stare să muncești, pe deasupra îți dăruiește o strălucire a inteligenței pe care n-ai avut-o anterior. Și la policlinica mea e un doctor care urmează aceste injectări. E mult mai eficient, profesional vorbind, decât a fost vreodată. Fii liniștit. Adumi-l, să începem.

-Domnule doctor, mă angajez. Dar cine-mi garantează că va urma cu regularitate tratamentul?

Pricepusem că păstrarea ritmului era esențială. Că o modificare a lui făcea ineficace injecțiile anterioare.

-Dacă, să admitem, îl aduc personal și într-o bună zi dispare și n-am de unde să-l iau?

-Nu trebuie să-ți asumi răspunderea asta. Să aibă grijă mama lui sau altcineva din familie.

Mi-am închipuit-o pe biata maică-sa, cu ceilalți nouă copii pe cap, cu un soț, o gospodărie, păsări de curte, porc, munca la 'colectivă'... Nu, nu putea fi încărcată cu această sarcină suplimentară pe care era îndoielnic s-o fi înțeles.

M-am gândit că șefii lui de la serviciu își vor da și ei seama prin ce trecea Aurel Coman și că-l vor trimite la spital. Probabil că acolo dezvoltaseră o tehnică de asistență socială pentru astfel de cazuri.

Și nu l-am mai văzut.

Colegii, de câte ori întrebam de el, îmi răspundeau că de mult timp nu mai trecuse pe la birou; probabil muncea cu tatăl său la C.A.P...

Așa și-a încheiat învățătura primul și ultimul vlăstar al Bisericii noastre, socotit vrednic să studieze cu Mircea Eliade.

PREA FERICITUL

Mai scrii aici că cine a fost om cinstit sub comuniști, a trebuit fără doar și poate să facă pușcărie. E absurd.

Pe dată mi-am dat seama că Nucu nu fusese condamnat politic, nici părintele Narcis, după cum era situația personajelor mele. Or, oameni mai cinstiți ca ei nu cunosc.; dar iată că-i jignisem prin cuvintele prea pripit culese la computer, ca și, de bună seamă, pe alții, necunoscuți. Pe loc mi-am regretat fraza din cartea pe care o ținea în mână.

POPA PISO DIN ZĂRNEȘTI îmi apăruse în urmă cu câteva zile și eram prea bucuros s-o știu vie și citită, ca să sufăr fără durere criticile la adresa ei. Dar așa-s prietenii, socotesc că greșelile scriitorului sunt mult mai importante decât izbânzile sale. Enumerându-ți cinci-zece mărunțișuri pe care nu le acceptă (renunțând la unele dintre obiectii, după ce te explici), uită să-ți spună ce și de ce le-a plăcut în scriere, deși te întâmpină pare-se, entuziasmați de rezultatul muncii tale.

I-am privit ochii încercănați de prea multă lectură și de prea puține ore de somn. Vânățul pleopelor dădea în roșu închis, vrâstat de vinișoare trandafirii. Am regretat că-l judecasem în sinea mea. Nucu făcuse un sacrificiu parcurgându-mi povestirile: are atât de disperată nevoie de timp pentru traducerea manuscrisului lui Hermann Schultz, asupra căruia trudește de mai bine de zece ani, încât inchinând paginilor mele câteva ceasuri, își plătitise cu prisosință dreptul la a mă beșteli pentru ele.

-Chiar crezi că-i așa?, adoptă tonul profesorului care recurge la a-și convinge elevul de eroarea comisă.

Strecurase ceva blând și insinuant în glas, ceva ce mă invita să-mi cântăresc afirmația publicată și să recunosc spășit, că sărisem peste cal.

Părintele Narcis Felecan, monahul nostru mult iubit, se amuză discret, mai mult pentru sine, de parcă ar fi rostit: "*Da? Chiar așa a scris fratele Mihai?*"

Era o sărbătoare când își putea rupe un ceas-două de la treburile duhovnicești, să participe la colocviile noastre amicale. Zâmbise în barba sură. Dacă ar fi vorbit, cu siguranță voia să-i fie glasul abia auzit, însă ca de obicei, exercițiul cântării i-ar fi jucat feste și vocea i-ar fi țâșnit cu mare limpezime, împotriva intenției sale de a trece nebăgat în seamă, lucru anevoios de altfel, fiind vorba de un bărbat mult supraponderal. Surâsul i se modifica văzând cu ochii, îmbrăcând veșmântul unei noi orientări a gândirii, aceea a toleranței ce s-ar fi tălmăcit în fraze ca: "*Ei, nu-l știi, Nucule? E cam repezit când îl gonește inspirația de la spatele chicii*". Încăpățânat cum sunt, am răspuns întrebării lui Misail că da, chiar astfel credeam; însă am făcut-o fără ardoare.

-Adică nici un om, dacă n-a fost aruncat în temniță, n-a fost cinstit? Cum poți crede asta? îi urcă vocea pe scara uluirii.

-Toți care au încurajat minciuna prin tăcere și acceptarea adusă de ea – implicit s-au aliat minciunii, chiar de au făcut-o împotriva conștiinței lor; ei intră în categoria incriminată de mine. De ce nu recunoști că dacă trăim dezastrul din jurul nostru, o datorăm faptului că am plecat capul timp de patruzeci și cinci de ani?! A fost o școală a pierderii demnității; și pierzându-ne demnitatea, ne-am pierdut cinstea.

Argumentul îl lăsa fără replică. E adevărat că rostindu-l, fusesem vehement; pe când, prin formularea unor întrebări, în locul unor afirmații categorice, gazda arăta că nu era de tot sigură pe părerile sale, că o preocupa să se edifice asupra lor prin această discuție.

Mă simțeam stânjenit de graba cu care aruncasem cu piatra în milioanele de concetățeni necunoscuți. Nu mă recunoșteam: principiul îmi este că e condamnat să acuzi oamenii pe categorii și că se cade să examinezi culpa lor, situație după situație, înainte de a lua o atitudine. Măcar acest drept sper că l-am dobândit în Decembrie 1989: să fim considerați individualități, nu simplu număr într-o turmă.

Mi-era anevoios să dau înapoi; cu atât mai mult, cu cât nu socoteam a fi greșit decât prin aceea că eliminasem comentarea ideii. Părintele Narcis mă spiona cu urma aceea de zâmbet îngăduitor, obișnuit lui, dar și puțin ironic, așteptând să vadă cum izbuteam să ies basma curată. Am încercat să restrâng aria la lumea cărții.

-Nucu, datoria preotului este să sprijine adevărul, iubirea dintre oameni, valorile creștine. Preotul n-a putut rămâne onest decât în măsura în care le-a susținut pe acestea. Nădăjduiesc să nu greșesc, Prea Cuvioase, m-am întors spre ieromonah.

El mă confirmă printr-o clătinare a capului – mai mult dovada înregistrării afirmației mele, decât a ralierii la ea. Doi adversari constituiau povară prea mare pentru mine, în toanele în care mă aflam atunci, pentru a mă lega de dânsul. Ah, clătinările capului său, câte știau a spune!...

-Dar cum să rămână clericul onest, fără să cadă sub greutatea legii?, am continuat. Căci legea juridică te obliga să încalci legea morală, prin denunțarea insului care lupta într-un fel sau altul pentru adevăr ori pentru valorile creștine, chiar dacă acel ins îți era tată, frate, soț. Îl ții minte pe Ghercan, Nucu?

-Nu. Cine-i Ghercan?

-Era redactor șef al unei gazetioare, în 'epoca de aur', atât de proslăvită în paginile ei de sub conducerea lui. Înseamnă ca habar n-ai ce-a pățit.

-Bineînțeles că habar n-am.

-Avea un fiu strălucit, cercetător al lingvisticii, religiei și filosofiei orientale. Își făcuse nume încă de pe băncile universității. Lucrase la o editură de mâna-ntâi. Fusesse dat afară, nu demult, pentru insubordonare față de directorul care n-avea nici un merit cultural, doar dacă nu crezi că a fi fost secretar de partid constituia o calitate de acest ordin.

-Interesant tânăr; îmi plac insubordonații. Și în ce a constat încălcarea disciplinei săvârșită de el?

-A solicitat instituției al cărei salariat era dreptul de a se înscrie la a doua facultate. I-a fost refuzat. A cerut o audiență directorului; acesta i-a respins din nou dorința, cu morgă grețoasă. Exasperat, Ghercan Jr. a apucat să-i spună că nu părăsește cabinetul fără aprobarea râvnită.

"Copilărie; dar ce să-i faci? Se născuse neascultător", aduse a comentariu modificarea poziției săvârșită de reprezentantul lui Dumnezeu, în grupul nostru de trei.

-Auzind una ca asta, mi-am continuat relatarea, neținând seama de cele ce se petreceau în fotelul Prea Cuviosului, directorul editurii se roșise bulion, de parcă junele s-ar fi apăsat cu toată greutatea trupului pe degetele piciorului său desculț. -"Pun să fii dat afară cu forța!" -"Nu-i necesar. M-am răzgândit. Plec de bunăvoie. Dar nu înainte de a-mi lega șireturile la pantofi." Nu se vedea luându-se la trântă cu șefii de serviciu și de secții,

oameni în toată firea, capi de familie; nu se vedea agățându-se de mobile, de clanță, de hainele body-guarzilor, în lupta pe care singur o propusese; nu se vedea aruncându-se pe parchet, întinzându-și ca un răstignit, brațe și picioare, să-l apuce ăia de labe și să-l târască; nici ridicat în aer de subsuori, pe când el ar fi jucat din fluier un cazacioc zănat cu călcâiele suspendate.

Părintele râdea în voie. Nucu nu reușise să-și liniștească nervii încordați.

-Așadar se aplecă și-și deznodă șiretul pantofului din dreapta. Slobози funda cu toată precauția, de parcă ar fi fost din fir de aur. După ce-și trase sufletul, se hotărî s-o desfacă și pe a din stânga, cu la fel de atentă prudentă. Când încheie operația ce păruse a-i fi impus profundă concentrare, își înalță, prin lentilele groase ale ochelarilor, privirile candido și surzătoare și le fixă asupra ochilor de tăciune aprins ai bărbatului care fierbea în suc propriu, în jilțul sculptat, și-și ronțăise fir de fir, jumătate din mustața corbie-argintată: -"Ca să le pot lega, trebuia să le dezleg". O rostise cu o inocență dezarmantă.

Ieromonahul hohoti, cu înțelesul: "*Știu că avea curaj...*".

-Bănuiesc că directorul a rămas prost de tupeul lui, opină Misail. Avea un simț al umorului imbatabil, puștiul.

-Nu?, m-am bucurat că, în sfârșit, aproba ceva din ce spuneam. Comunismul încăpuse pe mâna unui adolescent întârziat și inteligent, care-l da tava și-n târbacă, exact cum ar fi răsucit rostogol un cățelandru dolofan ce făcea pipi pe el – să-l deprindă să latre – mă iertați, Sfinția Voastră.

Toate liniile chipului slobode, adică neînecate de marea bărbii înspicate, sprâncene, unghiuri ale pleoapelor, cute ale frunții, se ridicară nițel, ca-ntr-un cot, de pe poziția lor orizonatală, ca și cum cel interpelat s-ar fi interesat, jovial: "*Și ce s-a mai întâmplat după una ca asta?*" nu luai în seamă că, de fapt, nu zisese nimic și i-am răspuns:

-Ce este de bănuir: după ce și-a înnodat șireturile, i se rezilie contractul de muncă.

Noi semne ale monahului că se distra copios. Iar Nucu:

-Și el? Nu-i seamănă să fi-nvățat lecția fricii pe care o deprinsesem cu toții, noi ceștilalți.

-Nu-i seamănă. A dat în judecată firma. -"Ei, domnule Ghercan", l-am apostrofat pe taică-su pe stradă într-o bună zi. -"Cum stă feciorul cu procesul?" -"Bine", cică, "a câștigat la toate instanțele. Acum editura a făcut recurs extraordinar la Curtea Supremă. Dacă pierde și aici, directorul plătește din buzunar toate salariile neînncasate de Mihi; și s-au adunat câteva..." mă atenționează din ochi.

"*Ia te uită, domnule!*", se miră călugărul, pe mutește, ducându-și mâna la gură. Gestul i-l prelungeai dacă aveai destulă bunăvoință, cu: "*Se putea și așa ceva?*". Își curăță cu un bobârnac o scamă de pe mânecă. Asta era un fel de : "*S-o fi putut, dacă ți-a povestit...*"

"De ce mă întrebați de proces", zice mai departe, "și nu mă întrebați de semnătura dată lui Paul Goma?" din nou clipi, în strădania de a scoate în evidență un subînțeles. Auzisem numele lui fi-su citat la 'Europa Liberă', dar m-am prefăcut a nu avea știre de acea veste: putea fi și o provocare.

-Mihi a semnat și pentru drepturile omului?, se informă Misail.

"*Oho? Și mai cum!*", am tălmăcit felul în care săriră brațele prietenului Narcis Felecan în aer, fiindcă în generozitatea lui, nici nu concepea ca un astfel de băiat să se fi mărginit doar la a-și bate joc de oamenii regimului.

-Ce?! Se putea altfel?! Mai înainte de povestea de la editură. “Nici nu l-a cunoscut pe Goma”, se grăbi redactorul-șef să-mi dea amănunte, tot zgârcindu-i-se pleoapa; se vedea că, în forul său lăuntric, era fudul de boacănele feciorului, deși vorbea jucând indignarea topită-n uleiul paternității neputincioase și căzută-n tava încinsă a îndatoririlor familiale. “A întâlnit un coleg care i-a propus să semneze”, mă ferici cu o reînnoită clipeală ce-i înfigea genele unele-ntr-altele – “Cum ați aflat? V-a povestit el?” -“Ași! Mi-a spus un cunoscut că i-a fost citat numele la ‘Radio Șanț’”; același indicativ al emoției, pe partea nasului unde mai apăruseră și anterior atâtea ocheade – comentariu. -“Ați avut neplăceri?” -“Nuuu! De ce să plătească tatăl pentru oalele sparte de fiu?”, I se încrunțară toți mușchii din jurul orbitei. “Imediat m-am dus la C.C., cum e regula și am dat raport despre tot ce-mi parvenise la cunoștință”.

Felecan țățâi a reproș, cu strângere de inimă. Sunetele uscate redau ceva de felul: “*Sărmanul om...*”

-“Uite ce pocinog i-a trecut prin cap băiatului meu!”, am strigat. “Și ce vrei să-i facem noi?”, m-au întrebat. “O să comunicăm unde trebuie”. Tăcu nițel; apoi adăugă, scăzând glasul, cam obosit: “Și au comunicat”; trei crispări consecutive ale ochiului, de ca și când o găză rea i-ar fi dănțuit pe albul din jurul irisurilor. Se forță să revină cu vorba la Mihu, rușinat poate de purtarea sa, și de modul cum se lăuda cu ea. “Dealtfel, a refuzat să plece din țară, deși toate neamurile maică-si s-au stabilit în Occident; din pricina asta se și cuvine să divorțez”, căscă mari organele văzului, de ca și când ar fi înălțat steagul partidului din adâncul fiecăruia.

-Asta-i bună?, exclamă Nucu. După ce-mi spui că și-a denunțat fiul, acum zici că a și divorțat, deoarece rudele soției au ales să renunțe la cetățenie... Ce lume nebună, dom'le! Ce oameni cumpliți frecvențezi! Părinte, pune-l să se spovedească!

Acestă schiță, prin îndepărtarea palmelor deschise, un soi de chemare între brațele Domnului.

-Lume nebună și oameni cumpliți, așa e. Dar fiul său l-a mântuit; a declarat la Securitate că el e român și că se simte dator să lupte pentru drepturile omului în această calitate de român. -“Auziți! Parcă nu luptăm toți pentru drepturile omului!...”, adăugă Ghercan, care se simțea ultragiătat de atitudinea feciorului său, ca și când ea i-ar fi minimalizat propria activitate de comunist în apărarea drepturilor negrilor din Statele Unite ale Americii, din Africa și ale muncitorilor asupriți în toate țările capitaliste din lume. Plezni capacele globilor, cele de sus peste alilalte, ca niște cimbale. L-am mai întrebat cu ce se ocupa Mihu de când rămăsese fără slujbă. -“Citește. E fericit că are timp, în sfârșit, să citească din zori până-n noapte”, lipăi din pielile roșietice, pe jumătate ironic, pe jumătate admirativ. Ei, ce credeți că s-a petrecut după ce m-am despărțit de acest tată model, care-și apărase cu strășnicie poziția politică de oțel?

-Cum să ghicesc? Mata poți ghici, părinte Narcis?

-Biserica interzice ghicitul!, îl scăpară din încurcătură pe cleric, singurele vorbe pronunțate de el până atunci.

Izbucnirea mă împinse să mă întreb dacă nu căzuse și dummnealui în meteahna obișnuită unora dintre membrii cinului, de a nu cuvânta decât cele îngăduite de forul suprem la care apelase

-S-a-ntâmplat că am întâlnit alt ziarist, la doi pași după ce m-am depărtat de precedentul. -“Văd că-l cunoști pe Ghercan, săracul”, zice. -“De ce săracul?”, zic. -“Ce,

n-ai aflat? Și-a denunțat fiul și după aia, în loc să-l răsplătească, l-au pensionat forțat! A rămas cu un tic de atunci. Face cum zice descântecul:

‘Sub răchită răsărită
șade-o fată despletită
c-un ochi de foc
și unu de apă;
și a stins ochiul cel de foc
și a aprins pe cel de apă...’

Parcă s-ar feri mereu de ceva ce-i intră-n ochi pe neașteptatelea. O fi vorba despre ...adevăr! Da’ știi care-i culmea? Nu-i intră-n amândoi; numa’-ntr-unu’! cum s-ar spune: vede adevăru’ doar pe jumătate...”, nu se putu abține să izbucnească-n hohote batjocoritoare și mulțumite de sine.

După câteva clipe de tăcere, l-am întrebat tot pe Nucu:

-Crezi că preoții au fost scutiți de atari opțiuni pe tăiș de brici, ce te obligau, dacă erai cinstit, să încalci legea?

Brusc, tonul de glumă ce-mi colorase povestirea, mă înjosi. În relatarea mea era cuprinsă o tragedie a demnității umane, iar eu dovedisem mare ușurătate, bagatelizând-o. Timpul ne face să sesizăm și fața rizibilă a lucrurilor celor mai încrâncenate; chiar și atâtea scene de groază din temniță, când ne adunăm cu doi, cu trei, foștii deținuți, când le redetaliam, uneori cu zâmbetul pe buze. Cum am rezista viața-ntreagă, dacă n-am fi înzestrați cu acest mecanism al reinterpretării amintirilor?

Pe când îmi treceau acestea prin minte, privirile mi se opriră pe piepții rasei amicului nostru monah. Și am văzut, am văzut adevărul.

„Da, clericii, și ei, au trebuit să opteze între dreptate și lege. Eu nu voisem să-i incriminez decât pe aceia care au ales ca nedreptatea legii să le conducă pașii. Eu însumi, ca profesor la Facultatea de Teologie sunt rodul unei încălcări de lege. O încălcare săvârșită la nivelul cel mai de sus...”

M-am îmbujorat.

Părintele îmi băgase de seamă schimbarea. Își depuse palma peste a mea, cu înțelesul: *„Ce ai? Nu te simți bine?”*

-S-ar cuveni să mă simt excelent, Prea Cuvioase: am priceput, în clipa asta, că sunt un scriitor care minte. Hai să nu fiu chiar atât de drastic; să spun: un scriitor care nu gândește de două ori la cele ce are de așternut pe hârtie. Și-i acord lui Nucu tot dreptul de a mă certa. Răposatul patriarh Justinian n-a făcut pușcărie, dar cinstea sa în purtarea față de mine, mi-a ușurat mai bine de douăzeci de ani din existența ulterioară și mi-a dăruit fericirea. Ce să mă ascund pe după deget? De un da sau un nu ale lui a depins întregul meu viitor; și el mi-a ocrotit liniștea; mai mult, mi-a creat condițiile de a face literatură, netulburat de grijile ce i-au împovărat pe atâția alți condeieri. Pot zice că m-a și încurajat în direcția aceasta, ceea ce e foarte mare sprijin.

Numai la o astfel de mărturisire nu se așteptau prietenii mei atunci. Asupra stării noastre de spirit jucăușe, coborâsem o umbră stânjenitoare. Pentru mine, în ea sclipeau licăriri ale unei măreții blânde – ecoul tardiv al personalității celui pomenit, la care de mult nu mai gândisem. Nucu era nedumerit. Părintelui Narcis continuau să-i sticlească globii dar, de data aceasta, cu bucurie și nu ca până atunci, dintr-o înclinare lenevoasă spre râsul de dragul râsului. Se vedea că-i plăceau cuvintele ce rostisem. Asta mă bucură și pe mine. De câte ori constat că mai e cineva să-l aprecieze pe omul pe care-l stimez,

mă întăresc în convingerea că nu mi-am încredințat sufletul în deșert aceluia respectat de mine.

-La ce te referi?, mă descusu Nucu, încă amețit de neașteptata mea revenire la tonul serios.

Mă revedeam la trei ani după eliberarea din închisoare, înainte de a-mi fi încercat norocul înscriindu-mă din nou la examenul de admitere la Filologie, cum m-am înfățișat în strada Sfânta Ecaterina nr. 2, cum am pătruns în fosta Școală Normală, la data aceea sediu al Institutului Teologic de grad universitar. Mi-am aruncat împrejur privirile zăpăcite, să mă orientez. Am zărit o tăbliță pe care sta scris: SECRETARIAT. Am prins clanța în mână nu pe deplin hotărâtă: mă încercaseră atâtea refuzuri, atâtea decepții... Proveneam din mediul muncitoresc. Iar în acela pătrunsesem tare greu. O șefă de cadre a cinematografelor, pe care o rugasem să semneze angajarea mea ca plasator în vreo sală sau controlor de bilete, țipase la mine, din sacul de osânză unde-și corcolea sufletul mic, că mi-era interzis să am contact cu oamenii, deci să mă duc într-o fabrică. Eu nu făceam discriminări atât de categorice ca reprezentanta oficialității; pentru mine în fabrici munceau tot oameni; pe semenii mei nu-i găseam exclusiv printre frecventatorii cinematografelor, după cum făcea dânsa. De aceea și încercasem anterior să-mi dobândesc loc de muncă în vreuna. Nu fusese posibil: nu aveau nevoie de foști deținuți politici. Nu-i de mirare: nu voiseră să aibă parte de mine nici măcar în echipele ce pompau D.D.T. în jos, pe gulerele vagabonzilor și pe cracii pantalonilor. Eșuasem caloriferist prin șantierele de construcții, grădinar prin parcuri, montator prin cooperative.

Acum hotărâsem să-mi verific șansa, cum spuneam. Visasem să devin student teolog, să mă închin, în sfârșit, lui Dumnezeu. Iată-mă pe punctul de a afla cum urma să procedez.

Nu urma să procedez în nici un fel. N-aveam cătare să-mi depun dosarul.

În schimb, mi l-au primit unde mai fusesem student înainte de arestare.

La patru ani după licență, am revenit la același Institut. Rector era un fost deținut politic, actualul Mitropolit al Ardealului, Înalt Prea Sfințitul Antonie. I-am declarat că, iubind Biserica, doream să mă transfer pe postul de lector de limbi moderne. A stat îndelung de vorbă cu mine. M-a iscodit asupra preocupărilor, planurilor, mi-a răsfoit traducerile publicate, cartea de lexicografie, manualul. În cele din urmă m-a încredințat că, dacă se elibera postul, urma să fiu întrebat de-l mai râvneam; iar dacă rămâneam pe aceeași poziție, aveam să fiu angajat.

-Nu-mi venea să cred, cu atât mai mult cu cât prezentarea dosarului de activitate o socotisem o simplă metodă de a arăta cam ce făcusem până atunci în domeniile literaturii engleze, franceze, române, al metodicii predării și al pedagogiei. Iar dacă discutaseam și în limbi străine, întâmplarea venise ca de la sine, cum se iscă între doi intelectuali. L-am întrebat în ce constă concursul. Mi-a răspuns că-l dădusem fără să știu și că-l câștigasem. Zâmbea satisfăcut de surpriza ce mi se citea pe față și pe care o provocase prin omenia sa, prin domnia caracterului, devenită atât de rară încât riscai să mori și să n-o-ntâlnești niciodată, prin eleganța simțirii de cărturar.

Când m-a chemat – a făcut-o personal – m-a îndemnat să-i mărturisesc și Prea Fericitului că purtam pe umeri o condamnare suferită la douăzeci de ani. Am ascultat îndemnul și ... am fost angajat.

-Sunt sigur că Patriarhia, în acel moment, avea dezlegarea de a colabora cu foștii deținuți politici, mi-am asigurat prietenii, pe Nucu și pe Narcis. Însă, știți prea bine că în

sânul fiecărui român, în acele timpuri, triumfa o lege nescrisă, care era legea Statului, în vigoare până mai ieri și susceptibilă să fie reactivată mâine. Toți erau ca morți de frica ei, a legii necruțării semenului. Toți preferau s-o ia înaintea legii pentru a fi bine văzuți și să-ți refuze pâinea, ca unui câine râios. Temerea provenea din realitatea amenințătoare că oricând, dacă nu făptuiau astfel, riscuau să cadă alături de tine, să devină paria. Decât să fie acuzați că au ajutat un 'dușman de clasă', adormeau mai liniștiți dându-i brânci în șanț, chiar fără să le-o ceară nimeni. Dar nu Patriarhul Justinian era omul s-o facă. V-am istorisit acestea din remușcare pentru cele scrise.

-Mi se pare firesc ca-n sânul Bisericii să..., exclamă Nucu Misail.

Părintele Narcis continua să suradă. Cu o nunță nouă, ceea ce-l trăda că era mișcat.

M-am grăbit să-l contrazic pe fostul meu coleg de liceu, care tocmai vorbise:

-Nu numai în sânul ei!

M-am revăzut în biroul vicepreședintelui Departamentului Cultelor, domnul Gheorghe Nenciu. Ultima vizită făcută unui funcționar înalt, avusese loc la inspectoratul școlar al Capitalei; îmi ceream transferul. Șeful, pe când mi-l refuza, îmi proorocea că aveam să mă întorc în genunchi, să mă rog a fi reintegrat în învățământul de Stat. Și nu se cădea să mă aștept a mai primi această binecuvântare socialistă pe care n-o meritam.

Mă temeam că vicepreședintele era din aceeași spiță. Când colo, îmi explică prietenește că personal, necunoscându-mă, n-ar fi optat pentru mine. Și că aprecierea pe care mi-o dăruia Rectorului îl pusese într-o atât de mare încurcătură, încât se plânsese și acasă de poziția delicată în care fusese aruncat prin propunerea de numire a mea. Fiica sa, absolventă a propriei mele facultăți, la un an după mine, pe care n-o cunoșteam, i-a explicat că, eu fiind încă student, publicasem o carte de lexicografie după care ei, cei mai mici, studiau și dădeau examen. -, „A fost argumentul decisiv, vă dați seama!”, începu să râdă, convins că susținerea angajării mele era o chestiune de interes al Institutului.

Totuși, numirea întârzia. Fără să săvârșească impolitețea de a sugera vina cuiva, numi directorul în biroul căruia zăboveau actele și făgădui să facă necesarul pentru rezolvarea lor. Era personajul care, peste câțiva ani, urma să-i devină acuzatorul principal în ședința când i s-au retras calitatea de membru de partid și funcția, eveniment în urma căruia un securist l-a luat de la Departament și l-a condus la o tipografie, dându-l pe mâna conducătorului ei, drept bun să fie angajat corector de șpalturi.

-Și toți membrii de partid care au închis ochii asupra 'originii nesănătoase' a solicitanților la angajare, s-au opus cum au putut la darea lor afară, cerută de către un dogmatist, au mințit și și-au primejduit existența, din omenie, cărora noi, foștii deținuți politici le datoram dreptul la mâncare, toți încălcau legea scrisă, ca și pe cea nescrisă! Am greșit, Nucu, în POPA PISO DIN ZĂRNEȘTI, și-mi pare rău, mai ales pentru că e o carte bună, plină de entuziasm și de tonus...

Cât mă duruse moartea Patriarhului Justinian care, cât i-am fost subordonat, n-a știut decât să-mi suradă, plecarea sa din spital, ca vindecat, traversarea Bucureștilor demolați de cutremur, priveriștea ruinelor, despre care nimeni nu-i spusese nimic, revenirea la spital unde s-a stins din dragoste pentru românii săi năpăstuiți și pe această cale...

-Mi-a istorisit un prieten, aduse Nucu un alt argument pentru a sprijini teza mea, că la sfințirea bisericii din Războieni, Justinian, mitropolit al Moldovei la acel ceas, a venit în Târgu-Neamț, a tras la protopopul Andone, s-a deplasat cu trăsura la Războieni, a

slujit și a revenit în Târg, de data aceasta condus și de preotul local din Războieni. Când să plece mitropolitul, lângă trăsură în care apucase să se suie, parohul bisericii proaspăt sfințite îl întrebă pe dascălul Cozma, din Târg, care susținuse slujba cu glasul său, dacă un anume epitrop îi dăduse suma de bani ce-i revenea. Cântărețul răspunse că nu primise nimic. - „Numa că-l văd pe mitropolit, care auzise cele ce vorbeam, cum se miră și se întinde spre servietă, scoate din ea câteva mâini de bancnote – era pe timpul inflației – și mi le înfinge-n palme. Așa oameni mai rar! A trecut stăpânirea milei în Biserică...” a povestit cântărețul.

-Asta o fi adevărul despre firea Patriarhului defunct? mă iscodi Misail

-Un preot glumea că marelui Patriarh îi plăceau banii, dar îi plăcea să-i aibă și ceilalți. Și cred că așa era. Mă aflam la mânăstirea Cheia o dată când sosi el pentru câteva minute. Monahii se adunaseră din pământ, ca albinele la gura stupului pe-nseratelea, să-l întâmpine cu viersul 'Pre stăpânul'. Al mai tare cânta un înger bătrân care viețuia orb de pe la douăzeci de ani și era stâlpul stranei, la toate serviciile. Când încheiară, ierarhul îi binecuvântă; apoi îl întrebă pe părintele Ioasaf nevăzătorul, de sănătate și trai; duse mâna la portmoneu, scoase din el cam cât un salariu al meu pe o lună și-i depuse bancnotele în palmă. - „Pentru nevoi, părinte.” Apoi plecă.

Narcis sforăi ca o pisică ce toarce încântată de prea-binele din poala stăpânei.

-Altădată, reluai, participă la o seară de colinde, la Institutul nostru. Aveam pe timpul acela un student cu un glas de o puritate nemaîntâlnită. La încheierea concertului, Patriarhul se ridică și îl chemă la sine pe ardeleanul cu ruji în obraji. Îl felicită, se interesă de unde și al cui era, pe urmă se înclină către careva din suită și-i ceru să aibă grijă ca băiatul să primească a doua zi dimineață o răsplată: - „Are nevoie de bani de drum, că pleacă-n vacanță”.

Părintele Felecan își mută capul de la stânga la dreapta și invers, vrând a zice: „Ce mai om!...”

M-am revăzut în convoiul funebru ce-l însoțea pe străzile Capitalei pe ultimul drum. Era o mulțime de umplea bulevardul din zid în zid, om lângă om. Îndărătul sicriului, țărani. Unii îmbrăcați cum te așteptai, dar și câțiva mai rupcegoși. M-au înduișat. M-am apropiat de un consilier patriarhal pe care-l cunoșteam. - „Cine sunt?” - „Neamuri de-ale Prea Fericitului.” - „Unde puteți culca atâta mulțime?” m-am mirat. - „La asta nu ne-am gândit. Știți că aveți dreptate? Poate că nouă ne revenea să le găsim adăpost pentru o noapte...”

Ne părăsise cel care se-ngrijea de toate.

Așa se gândise să facă ceva și pentru a nu mai îngădui Securității să se reinstaleze în clădirea Seminarului din Radu-Vodă, ctitorit de el, după cum o mai stăpânise. Și stabilise să fie înmormântat acolo, să nu calce crima locurile iarăși, decât peste trupul său. Patriarhii erau înmormântați în Catedrala Patriarhiei. El a rămas de pază în școala ridicată de dragostea lui.

Și eu să scriu că cine n-a fost închis e nevrednic?!...

UN BĂRBAT CHILUG

Cititorul o fi rămas cu impresia că părintele Narcis Felecan era un timid, ori vreun mutălău sau că l-o fi durut gâtul de vorbea atât de puțin cât am arătat eu în povestirea

precedentă. Nu era nici una dintre acestea, doar că existau subiecte pe care-i plăcea să le dezvolte și subiecte la care se abținea a face remarci. Pe de altă parte, se număra printre persoanele care nu rămân cu dragă inimă simpli interlocutori, ci preferă să se simtă vioara întâi într-o adunare. De pildă, cu prilejul următoarei noastre întâlniri, atâta ne-a subjugat cu darul de a împărtăși și altora din cele citite de Prea Cucernicia Sa, încât nici n-am mai putut strecura o interjecție, măcar.

Dar se cade s-o iau de la-nceput. După-amiaza noastră de delectări amicale debută cu ascultarea unei schițe scrisă de Nucu Misail: **PREA MULTĂ ENTOMOLOGIE STRICĂ**. Pentru a înțelege cititorul cum se legau ideile, de la unul la celălalt, cum fiecare, pe rând, ne stimulam amicii să cugete și cum toți, la un loc, făceam progrese în descifrarea realității de zi cu zi, nu totdeauna cea mai surâzătoare, sunt dator să transcriu paginile sale aici, deoarece ele au constituit punctul de plecare, în ceasurile petrecute împreună, către niște concluzii nu dintre cele mai îmbucurătoare în privința situației morale a zilelor prezentului. Va să zică eroul romanului meu: **MOZART. ȘAPTE ZILE PENTRU NEMURIRE** dădu glas următoarelor.

„Era o arșiță că, din lipsa aerului, vedeai negru înaintea ochilor.

Bică Popescu părea foarte preocupat. Orice i-aș fi zis, răspundea mofluz, ca bântuit de stafii. Mde... mde... știi și eu...? cine poate spune...?, constituiau unicele gângăveli pe care i le smulgeam, iar cu ele de fapt, amăna discuția. Parcă i le-aș fi extras cu cleștele dintre dinții strânși în silă. Din când în când, își freca pleoapele până le roșea. Când isprăvea cu acestea, își pipăia nările și buzele, jur împrejur. Vârfurile degetelor îi erau încordate. Ai fi zis că asculta cu buricele lor cine știe ce gemete ale pielii înecate în sudoare. Pe neașteptate își strecura palma printre piepții desfăcuți ai cămășii. Îi vedeam mâna umflându-i pâzna, către subsuoară. Zăbovea acolo, cercetând. Fără veste, o scotea. Cotrobăia sub celălalt braț. Cobora și căuta îndărătul genunchilor. Urca și, jenat de ce făcea, își atingea peste pantaloni, pântecul, în părțile laterale și pulpele, la îmbucături.

-Ești bolnav?

Asta ai fi bănuit. Era limpede căutarea a cine știe ce bube sau umflături.

-Nu. De ce?

O muscă mare, negru-albastru, bâzâi prin încăpere, ne ocoli greoi creștetele și se pierdu aiurea.

-Nu pot scăpa de ea..., scrâșni gazda mea, cu privirile întoarse după insecta puhavă. De zile-ntregi încerc s-o izgonesc... nimic. Ca dracul de îndărătnică!

Arătătorul și degetul mijlociu i se aburcară spre colțurile globilor oculari. Verificară crețurile de acolo cu multă băgare de seamă.

Vrăjmașa reveni cu duduie de motocicletă. Palma lui Bică îi păzi omului ambele orbite.

-Ce e cu tine?

-Mi-e frică.

-De cine?

-O vezi?

Scârnăvia se depărtase. Reluă:

-Mi-e că și-a depus ouăle...

-Ce te doare dacă?

Strânse buzele, ca și când n-ar fi voit să rostească mai multe. Mi-am azvârlit căutăturile spre fereastră. Perdeaua se umflase de o pală de aer. Lumina nu te mai orbea.

Tot așteptând să se închege convorbirea, trecuseră zeci de minute grele. Ziua scăzuse. Văzduhul se colorase în vioriu.

-Hai să ieșim. S-a stârnit o boare. O să-ți facă bine. Se răcorește, în sfârșit.

Nasul îi zvâcni în direcția unde pierise muscoiul. Scrută încruntat ungherul. Apoi pupilele sale inspectară cu de-amănuntul tavan, pereți, mobilă, preș, podea.

-S-a ascuns.

N-am mai răbdat. Nu era a bine.

-Vino, l-am înșfăcat din fotoliu.

L-am urnit anevoie. Cu toate împotririile, l-am împins pe ușă afară.

Acesta să fi fost colegul meu de facultate? șmecherul de odinioară? tânărul gata oricând la orice trăznaie? acela care odată cu Revoluția, se preschimbaseseră sincer într-un mic filosof politic, ceea ce bănuiam, îi era firea cea adevărată, dar nu-l lăsaseră timpurile să și-o manifesteze? Că ele nu îngăduiseră bietelor noastre frunți cugetătoare alta decât să-și caute gaura de șoarece unde să-și fi pitit amărâta poftă de viață. O fi fost același ins, Bică cel din fața mea?

-Ce se-ntâmplă cu tine? l-am întrebat de-a dreptul, când am ajuns sub salcâmul albicios, ros de omizi, din fața porții.

-E de rău. Mi-e că și-a depus ouăle-n mine...

-Cine, Bică?

-Musca.

Nu suna a vorbă de bărbat cu capul pe umeri.

-Care muscă?

-Doar ai văzut-o.

-De unde-ți veni?

-Nu știu cum de nu pricepi; e limpede.

-Lămurește-mă. Nu mi-ai dat nici cel mai mic indiciu de care să m-agăț...

Înlesnește-mi să te-nțeleg și te voi ajuta cum pot.

Muream de mila sa.

-E perioada când își depăun ouăle...

Iar o lua de la-nceput!

-Cine?!?, repetam uluit; nu-mi venea să cred că tot la păcătoasele acelea boite ca fierea, îl ducea gândul.

Tot la ele.

-Muștele albastre de carne, calliphora vomitoria, cum au fost botezate... când se apropie toamna, ne iau cu asalt cămărilor, frigidererele, fiecă cotlon unde păzim o bucățică de carne de gătit...

-Și ce-i cu asta? Dai cu sprayul și trece.

-Pe naiba! Crezi că n-am făcut-o? Am folosit toate otrăvurile imaginabile! Rezistă! Punct și gata.

-Las-o-ncolo de scârboasă... zboară și ea. Te faci că n-o vezi. E tot făptură a lui Dumnezeu. Bate din aripi. Atâta deosebire față de noi.

-Uite acum, când s-ar cuveni să miroasă a toamnă, e vremea lor, mă întrerupse Bică Popescu. Caută un loc unde să-și injecteze ouăle. Te umplu de puiet, să viermuiescă-n tine, să te mănânce de viu. Ba nu. Ne de viu! În mortăciuni se ouă. Mă simt cadavru. Dar știu că n-am murit încă.

-N-ai temperatură? N-ai vrea să vizităm un medic?

-Lasă-mă, dom'le cu prostiile! Bolnav ești tu. Eu, dacă sufăr de ceva, starea mea cumplită se numește: luciditate!

-Stai jos și ia-o de la-nceput, l-am îmbiat în dreptul unei bănci cu vopsea prăzului scorjită.

Mi-am ridicat palma spre umărul său și l-am încurajat, strângându-i-l.

-Dragă, roști în sfârșit, hotărât să-și descarce sufletul, nimic mai potrivit să n-ntrepeze obsesiile, decât muștele astea...

-Care obsesii?

-Acelea că Revoluția n-a fost decât vis trecător.

-Dacă te-aș putea urmări...

-Uite despre ce este vorba... musca de care vorbesc, neputând pătrunde cu oviductul în carne prea tare, că este de pasăre, de iepure împușcat sau a unei alte dihăanii, și-l înfinge pe la colțurile gurii, în omușor, la baza limbii, în partea interioară a pleoapelor, în orice zgârietură și rană a pielii, în zonele moi ale subsuorilor, acolo unde se leagă pulpele de bazin, orinde, cum ți-am zis, e carnea moale... te umple de ouă. Alea se preschimbă în viermușori. Țștia se hrănesc din tine...

-Sper că nu te referi la o victimă vie...

-Nu, bineînțeles; doar la cadavre de animale sau păsări.

-Atunci de ce te temi? l-am privit chiorăș, pe jumătate îngrozit de cele ce ascundea în mintea lui febrilă.

-Pentru că și eu mi-am dat duhul de mult. Toți am murit sub comuniști.

-Vorbești metaforic.

-În parte, da, metaforic. Dar în cea mai mare parte, cât este de adevărat ce spun...! Dacă musca aia-mi dă ocol, reluă, nu cumva e fiindcă a simțit în ce măsură sunt hoit? Vrei să-ți fac mărturisiri până la capăt? Bănuiesc că și-a și proiectat sămânța-n mine...

-De unde-ți veni?!

-Simt viermii-n trup. Pe șleau: am senzația că nimic nu s-a schimbat în societatea română. Un fel de halucinație: văd comuniști pretutindeni. La stânga, dar și la dreapta; la fel și-n centru. Mă refer la politică. În fruntea tuturor treburilor Statului, dar și a celor mai mărunte treburi publice.

-Și ce legătură între această neschimbare a Țării și musca albastră de carne?

-Ea este mama. În prezent, viermii se metamorfozează în mii de muște. În zeci și sute de mii. Milioane. În mine! În trupul meu, în sufletul meu!...

-Democrația-ți dă fierbințeli, Bică. Cred că pricina este...

-Pricina sunt viermii crescuți în mușchii mei. Mi-au otrăvit sângele. Nu mai văd decât spaime-n jur, grozăvii, măceluri... Ah, femeile cu pântecul spintecat la Timișoara... copiii sfârtecați... bărbații cărora li s-au rupt mâinile, picioarele... morții noștri arși la crematoriu și cenușa lor aruncată pe canal, la ferma M.A.I. de la Popești-Leordeni... Ticăloșii!

-Și eu continui să văd acele scene. Mă trezesc noaptea cu ele-n minte. De pomană te-am socotit bolnav. Așa este: musca și-a depus ouăle-n noi. Viermii își sapă tuneluri în carnea noastră, spre lumină."

Așadar acestea ni le-a citit Nucu, mie și părintelui Narcis Felecan.

De aici, pornirăm într-o horă de considerații abia schițate, viforoase, unele curajoase, cât privea viitorul, altele melancolice și defetiste. Cum se-ntâmplă totdeauna,

ne rătăcim de subiect, sărim la distanțe mari, rămânând spre cinstea noastră, măcar în domeniul moralei practice, ca să se spună că vorbeam verzi și uscate.

Tot depărtându-ne de schița ascultată, ne pomenirăm că părintele Narcis dezvoltă tema atitudinii față de hoți în PATERIC. De fapt, n-o dezvoltă; mai curând o ilustră. Și apoi de ce să explic eu ce-a făcut și să nu-i dau cuvântul?

-Ce a pățit Avva Evrepie, peste care au dat tâlharii la chilia din pustie! Vă dați seama ce fel de hoți – să le plângi de milă! – de ajunseseră atât de nevoiași cât să se bucure de strânsura unuia care trăia din posmagi și ierburi fierte, mâncate, cine știe, la două sau trei zile, după cum ținea el canonul hranei. Văzându-i ostenindu-se la cărat, bătrânul se ridică, puse mâna și-i ajută. Grăbiți să-și ia tâlpășița, ori de rușinea lui, furii își uitară toiagul ce le ușura înaintarea prin nisipuri. După ce plecară, schimnicul îl zări căzut. Îl înșfăcă și alergă după ei: -„Fiilor, ați uitat aceasta. O să vă fie de trebuință”. Și li-l întindea. Ei se făceau a n-auzi, morocănoși – că veți fi observat, fraților, totdeauna cel vinovat e supărat pe cel față de care a greșit; așa-i firea noastră. Părintele îi sâcâia cu ale lui: -„Îi ciomag bun. Nu-l lepădați. O să vă pară rău după el”. Aceia, nimic. Grăbeau pasul că moșul, vrând-nevrând, rămase de căruță. Mai trăgându-și el sufletul, mai odihnindu-și picioarele, abia de-i zărea în zare, când l-ajunseră din urmă alți călători. Tare se bucură de ei: -„Fraților, faceți-mi un bine, c-o să vă plătească înzecit Dumnezeu cel bun. Uite, oamenii aceia cumsecade au trecut pe la mine și și-au uitat ciomagul. Îndurați-vă și, când i-oți ajunge din urmă, dați-li-l cu rugăciunile mele, că Domnul ne-a poruncit să ne-ajutăm unii pe alții”.

Era doar începutul. Fără să-și tragă duhul, trecu la:

-Și Avva Theodor al Fermei s-a trezit cu trei tâlhari peste el în chilie. Aceștia îl puseră la pământ. Doi îl țineau, al treilea căra. Ce căra? Manuscrise din piele de vițel, cărți neprețuite, averi ale minții și duhului. După ce isprăvi cu ele, trecu la vase. El privea întunecat la culegerea roadelor muncii sale de o viață. Nu mai putu răbda și icni, că ladrul tocmai ținea-n mână vasul cu care bătrânul se ducea la biserică. Șopti: -„Acesta lăsați-l...” Nu fu băgat în seamă. Când moșneagul se încordă odată, își și smulse brațele din încleștarea ce i le ținea ostatice și se înalță amenințător.

Luându-i obiceiul de a cârți din foială și nevricale, Nucu și cu mine făcurăm arcurile fotoliilor să troznească, mutându-ne și sucindu-ne pe loc, să arătăm că nu prea ne venea a-l crede.

-Vă-nchipuiți că a bate metanii e de colo? E un exercițiu fizic dintre cele mai grele, mai ales când te îndeletnicești cu el astfel încât s-ajungi la mii de metanii pe noapte. Faci niște mușchi... și-ți întărește inima și plămâni, de fier! Și ce sănătoase sunt pentru șira spinării, pentru picioare, pentru organele abdominale... ei, ce credeți c-a făcut când a fost slobod? N-a tăbărât cu ghioaga pe ei! Ci le-a zis cumpănit: -„N-aveți teamă de mine. Nu vă fac nimic. Dar să-mpărțiți totu-n părți. Trei sunt ale voastre. Una o lăsați pe loc”. Speriați, ziseră mulțumesc în sinea lor, că scăpau atât de ieftin. Iar el se liniști că nu-i luau vasul cu care mergea la biserică. De acesta-l durea...

Și nici acum nu ostenise părintele cel cu dichis în a hotărî când să se amestece în vorbă și când să rămână stăpân pe frâiele ei, ci:

-La fel și întâmplarea lui Avva Macarie. A fost prădat pe când lipsea de la chilie. Reîntorcându-se, a dat peste ticălos: își împovăra cămila cu bunurile pustnicului. Acesta, pe dată își sumese mânecele și se puse pe treabă să-l ajute pe truditor. Când isprăviră, să vezi necaz! Animalul nu mai voia să se ridice din prag: îi plăcea traiul schimnicesc! Îl

lovea hoțul, îl lovea; de pomană. Osârduitorul deșertului dădu peste o daltă uitată de ei înăuntru. O înmână becisnicului, cu cuvintele: „Frate, aceasta căuta cămila.” Și o izbi cu piciorul: „Scoală-te!”. Ea așa făcu, ascultătoare de omul lui Dumnezeu. Dar numai pentru a se așeza puțin mai încolo. Nu mai părăsi locul până ce nu fu descărcat tot calabâcul și reorânduit de unde fusese luat. Cam astea le-am întâlnit eu ca pilde de neurmărire a hoților, în viețile pustnicilor. Ar mai fi și altele, dar dacă aveți și voi ceva de spus...

-S-o mai fi gășind..., am mârâit, că reținuse cuvântul atât de mult timp.

Nucu Misail se instalează mai comod, să-și delecteze urechile, de ca și când ne-am fi aflat la el pentru a-l distra și nu pentru a face un schimb de înțelepciune necesar unei vieți îmbunătățite. Narcis rămânea imperturbabil la pericolele ce s-ar fi vestit la orizont, că nu rareori întâlnirile mele cu traducătorul lui Schultz se înfundau în certuri; ciondăneala noastră îl odihnea pe monah.

-Apropiindu-ni-se-ntr-o vară automobilul de o mănăstire, am început, zăresc venind dintr-acolo un fost coleg de facultate. Îi fac semn cu mâna. Mă recunoaște și și-o flutură și el. Mai merge mașina o bucată de cale și apare un călugăr bine cunoscut mie, viețuitor al mănăstirii înseși. Frânăm. „Încotro, părinte?”, fac. „Umblu după un fost deținut, vrunu’ din eliberării ăștia cu decretule, tip dubios, să văd încotro se-ndreaptă”, zice. „Dacă-i eliberat, Prea Cuvioase, înseamnă că legea nu mai are nimic cu dânsul. A greșit, a plătit și acum e slobod să umble oriunde”, încerc să-l lămuresc.

Părintele Narcis încuviință, cum făcea mai tot timpul când glăsuia altul.

-Nu era convins de ce spuneam, dar nici timp n-avea să-și bată capul cu mine: umbla pe post de iscoadă. Plecă într-ale sale, iar noi ne reluăm drumul, ușor galvanizați. Ajunși, descoperim că-n incinta mănăstirii se înstăpâniseră agitația, temerea, suspiciunea. Datele ‚smulse’ de mirii Domnului de la ‚suspect’, prin tragerea de limbă, fiindcă vă închipuiți, că-n cauză era colegul încrucișat pe șosea, profesorul de la Pitești.

-Ce i se reproșă?, întrebă Nucu.

-Că purta părul tuns zero. „Tot tuns îl purta și acum 15 ani, părinte, când împărțeam același amfiteatru! Iar în urmă cu vreo șase luni l-am întâlnit la București, cu el tot tuns.” „Umblă cu haine decolorate și ponosite.” „Tot așa umbla și-n studenție. Țsta-i este felul; om la locul său și dezinteresat de lux.” „Nu-i însurat.” Asta era culmea! Nu mi-am mai putut stăpâni limba cea ascuțită cu pila: „Dar Sfinția Ta ești?”

Mă intrerupseră noi hohote ale monahului până atunci băsmuitor.

-„S-a suit în clopotniță și în turnul cela. Pe deasupra, știe tot, da’ chiar tot, despre trecutul mănăstirii. A vrut să viziteze muzeul!” „Dacă-i profesor de istorie! De când îl știu mă feresc de el, că mă apucă de mâncă și negreșit îmi ține o prelegere că mă dărâmă durerea de cap. E tobă de hrisoave, cronici și comentarii.” „Da’ ce caută să locuiască la Pitești, dacă-i din Bosanci?” Hait! De asta nu eram informat. Se-ngroșă gluma când venea vorba despre Bosancea, cum știam eu că-i zicea comunei.

-Ce-i cu Bosanci?, întrebă Nucu, neștiutor.

-Stai să vezi. Mă obrăznicesc: „Și dacă-i din Bosanci și l-a repartizat comisia guvernamentală la Pitești, după ce și-a susținut licența?” „Apoi, dumneavoastră nu știți. Țștia din Bosanci au întors tunurile-mpotriva rușilor, după Armistițiu.” Era tărășenia ce le băgase frica-n sân călugărilor, pricepeți? Îl credeau un luptător pentru eliberarea țării de comuniști, abia atunci ieșit din pușcărie. Se și poate să fi fost unul, pentru că mă depășea ca vârstă cu vreo zece ani; eu însumi eram mai mare decât colegii mei cu zece,

când ne-au dat voie foștilor deținuți politici să urmărim cursurile universitare. Te pomenești că istoricul se aflase în aceeași situație cu mine și n-am știut unul despre celălalt cum de ajunsese atât de târziu studenți. Numai că, într-un astfel de caz, se eliberase cu vreo cincisprezece ani în urmă, și nu atunci, va să zică: cincisprezece ani mai înainte, când i-au scos din gherle pe toți politiciii, până la ultimul.

-Dar părul tuns zero? Misail de colo.

-Începi și tu?

Măna dreaptă înălțată-n sus de părintele Felecan, ca într-un gest al binecuvântării, dădu dovadă de finețea psihologică cu care ne obișnuise, căci parcă ar fi spus: „*Pesemne-l purta astfel, în amintirea anilor trecuți, să nu uite niciodată ce piatră de moară târa după sine*”.

-„Și dacă-i din Bosanci”, sării eu de colo, întors-a vreun tun împotriva Prea Cinstitelor și Cuvioaselor fețe ale Sfinților Voastre?!”. În loc de răspuns, mi se adresară cu o întrebare: -„Îi miroseau efectele a D.D.T.; de ce? Numai efectele ce au stat în magazia unui penitenciar put în halul ăla.” ăsta da argument. ănsă se putea ca monahului să i se fi părut a simți duhoarea, datorită fricii ce i se cuibărise-n suflet.

Fiecare replică stârnea veselia părintelui Narcis.

-Nu este exclus ca omul să fi purtat un săculeț cu D.D.T. asupra sa, bănuiești Nucu, să se apere de păduchii posibil a fi existat prin dormitoare comune mănăstirești pe unde apuca să înnopteze, așa crede.

-Nu?

-„De ce are atât de puține haine asupra lui?”, insistă cărcotaș călugărul. -„Cum să plece la drum prin mănăstiri vizitate cu piciorul? Cu un cufăr-două de veșminte?” Ce vâncăpuiți?! Chemaseră Miliția la telefon. -„Pentru ce, în numele lui Dumnezeu?!”, am explodat. -„Să-l ia și să-l ducă.” -„Unde să-l ducă, Prea Cuvioase, dacă bietul om n-a făcut nimic rău?” -„Găsesc ei unde să-l ducă, dacă-l cercetează ce caută pe aici.”

-Chiar l-a ridicat Miliția?, se cutremură Nucu.

Părintele Narcis Felecan înălță un deget lenevos.

Acela dădea răspuns în locul meu: „*Nu, din moment ce-l întâlnești pe drum fratele Mihai*”.

-Nu l-a ridicat, fiindcă nu ridicase nimeni receptorul!

-Putea mânca și bătaie: să mărturisească ce nu făcuse!, nu-și revenea Misail.

-Pentru că se tunde la zero!, am pițigăiat și eu vocea.

-Pentru că, la drum, își lua haine de tăvăleală și puține, ca cel care cară cu spinarea!, își reaminti Misail.

-Pentru că știa multă istorie și-i plăcea să vorbească și altora despre ea!

Călugărul chicoti ca și cum ar fi completat lista cu: „*Pentru că nu se căsătorise!*”

-Și pentru că eventual, purta un săculeț de D.D.T. asupra lui! Când te gândești că de acestea atârna libertatea sa..., eram indignat.

-Iar călugărul pe care-l întâlnești pe șosea? 'Iscoada'? Ce urmărea?, nu înțelegea Nucu.

-Să se dumirească încotro cu tălpile tălpuia calea, cum ar spune cântecul popular; pentru a oferi Miliției informații cât mai amănunțite.

Nucu, aidoma mie, un fidel frecventator al lăcașurilor sfinte, se frământa în tăcere să dea de capăt întâmplării neașteptate.

-Nu pricep. Călugării sunt oameni cu scaun la cap. De ce-l năpăstuiam pe vizitator, părinte?

-Dădeau Cesarului ce era al Cesarului, primi răspunsul, ca la carte.

Vorbea rar, prietenul nostru monah, dar ce-i al lui, al lui este: vorbea prin el cumiștenia scripturistică.

-Li se împuiase închipuirea cu scorneli care de care mai cumplite despre ce erau în stare 'dușmanii regimului', își 'ouau' veninul în sufletele lor, vorba lui Bică Popescu, am trecut eu de-a dreptul la politică. Toată ziua-bună ziua le călcau pragul securiști, milițieni, indivizi din rândurile conducerii locale și centrale, care simulau prietenia și erau profitori ordinari; pe deasupra le și spionau existența. Pentru lipsa lor de experiență socială, înlocuită cu scornelile acestor oaspeți rău intenționați, oricine era aruncat în pușcărie ascundea un 'bandit' în stare de cele mai inimaginabile orori, printre acestea și cea de a prăda o mânăstire. Adevărat, părinte?

El mă mângâie din zâmbet, cu înțelegere.

-Dacă nu ascultai de lege, cum stăteau lucrurile cu patrioții din Bosancea, 'lecția' te caracteriza drept o ființă abominabilă; astfel devenea meritoriu să fii dat pe mâna puterii represive. Îl judecaseră pe profesor după apartenența geografică și ca membru al unei comunități anticomuniste. Or, cum statul era comunist, el devenea vinovat înainte de a fi făptuit. Legalisti. Niște legalisti care-și apărau avuția din strămoși, de un pericol posibil. Și, băgați de seamă: nu era avuție personală; era Istoria României pe care o apărau cu naivitatea lor; erau Domnii și Domnițele; erau boierii și Mitropolii; erau cronicarii; era trecutul și viitorul nostru. Ce faptă meritorie gândeau a face, fără să știe că-i rodeau viermii muștelor albastre pe dinăuntru!...

Figura părintelui Narcis, ușor perplexă inițial, se destinse, ca a unuia ce cunoștea mentalitatea celor în cauză; bănuie: „*Probabil făcuseră socoteala că, dacă era pușcăriaș eliberat, venise să dea lovitura la ei; de aceea insista să vadă muzeul, pentru a le cunoaște valorile...*”

-Vă dați seama ce confuzii a generat spaima inculcată de propagandă?! Acei monahi – care acționau, după cum singuri demonstrau, în deplină sinceritate – erau cinstiți față de ei înșiși și față de stat. Dar ei făgăduiseră să asculte de altă lege, mai presus de acea juridică. De legea Iubirii, de care au ascultat majoritatea celorlalți călugări, gazde ale luptătorilor din munți, izvoarele lor de hrană, duhovnicii lor. Această lege o încălcau flagrant; sper că nu greșesc, părinte, dacă e să mă iau după cele citate de Sfinția Ta din PATERIC. Dacă nu cumva socoteau gest de iubire, să-i ajute pe tâlharii din fruntea Țării...

„*Ca om, de bună seamă, îl iubeau pe colegul tău. Doar ca păcătos voiau să-l împiedice să-și încarce conștiința cu un nou păcat*”, parc-ar fi venit răspunsul monahului, însă atât de tăcut îi arăta surâsul, încât nu mai eram deloc sigur de tâlcuirea lui; nu voia să intervină pentru a doua oară de când mă lăsase să vorbesc și eu, de aceea nu știam prea bine de-și bătea joc de mine, au ba...

TATĂL RÂNDUNELELOR

Așteptam metrul după-amiaza. Încheiasem orele de curs. Doi-trei pași la dreapta, doi-trei pași la stânga. Se apropie grăbit de mine un tânăr.

-Domnule profesor...

Nu mai avea vârsta studenției, doar de nu se număra printre preoții care nu apar la facultate decât în sesiuni, unii chiar într-una singură, aceea de toamnă, când se înfățișează atât pentru colocvii, cât și examene, un preot îmbrăcat mirenește, venit de data asta cu treburi prin Capitala supraîncălzită. În acest caz din urmă, rareori mi se întâmplă să le rețin chipurile, cu atât mai mult cu cât îmi supun candidații probelor scrise. Înalt cam cât mine, cu fața de muntean, dezvoltată pe lățime cu același spor ca și pe lungime. Cu hotărârea înscrisă în trăsături și în ochii negri. Oarecum leonin, sangvin, încruntat chiar și când surâde, ca acum.

-Stăteam cu familia în fața televizorului, atacă ex abrupto. Deodată v-am văzut pe ecran, în „Memorialul Durerii”. -„E profesorul meu!”, strig. -„E Mihai de la Jilava!”, strigă tata. A fost închis cu dumneavoastră..., explică și se uită drept în pupilele mele, ușor temător că vorbește despre astfel de lucruri cu acela de care i-a depins soarta până nu demult.

Are o fire deschisă. Merge de-a dreptul la țintă, nu se joacă pe de lături să te prindă mai întâi ce gândești. Îi scrutez liniile obrazului. Nimic din ele nu-mi evocă vreo amintire, un portret cunoscut.

La această scenă visez încă de când mă aflu pentru a doua oară în amfiteatrele facultății. „*Să fiu profesorul fiului unui prieten din detenție... Să investesc în el tot ce am izbutit să adun din știință și din experiența de viață... Să-i închin recunoștința datorată tatălui...*” În astfel de aspirații depuneam nevoia de jertfă, în numele unei idei dintre cele mai simple și mai adânci ce ne conduc morala: prietenia merită să te dăruiești ei total. În cazul respectiv, prietenia se răsfrângea asupra urmașului. Profesor am devenit, dar copilul acela n-a venit.

La fiecare început de an școlar examinam cu atenție catalogul, să recunosc un nume. În afară de al șefului anchetei care s-a ocupat de lotul studențesc din care am făcut parte, n-am dat de niciunul cunoscut. Și junele respectiv ar fi fost bun pentru necesitatea mea, deși mi-aș fi împlinit-o invers: să formezi fiul sau nepotul unui individ care a urmărit doar distrugerea ta, constituia o probă râvnită de dragoste creștină. Numai că băiatul n-avea nici un colonel în familie.

Mai tare decât să-i recunosc numele, speram să-i citesc în obraji, în statură, în culoarea irisului și a părului, în pozarea vocii, în felul de a rosti, de a gândi, în gesturi, amănuntele îndrăgite cândva la părinte. Nimic.

Mi-a fost dat, totuși, să mă întrebe unul dintre cei mai apropiați studenți, astăzi vrednic ierarh, dacă-l țineam minte pe părintele său spiritual. Cum să nu-mi aduc aminte de el, când singura minune trăită de smeritul de mine, i-o datoram credinței lui și a tovarășului său de lot, părintele Sebastian, ambii de la o mănăstire de pe lângă Vladimirești, parcă Sihastru?! Ba și cititorii RUGULUI APRINS. DUHOVNICII ORTODOXIEI SUB LESPEZI, ÎN GHERLELE COMUNISTE l-au întâlnit în povestirea BĂRBAȚI ÎN INDISPENSABILI ȘI CĂMAȘĂ... Ce fericit am fost că-mi trimisese un tânăr cu sufletul ca-n palmă și oțelit pentru cele mai grele încercări ale existenței, cu priviri tăioase, cu inflexibilitate când era vorba de dreptate și cinste, cu inimă de pe creste, cum este Prea Sfințitul! Singura decepție mi-a fost că împrejurările nu mi-au îngăduit să fiu eu acela care l-a recunoscut, ci el m-a depistat pe mine.

Aceasta mi se întâmplă și acum, în subterana metroului.

Va să zică, timpul trecând, am fost tot mai dezamăgit: Dumnezeu nu-mi trimitea o astfel de plămadă creată în carne și sânge de un prieten de altcândva. M-am văzut apropiindu-mă de pensie. M-am resemnat cu încă un vis neîmplinit. Dar iată că mi se spune: „Tata a fost închis cu dumneavoastră!”. Câtă dreptate am când afirm că nu este înțelept să disperi: orice vis se adevărește. Doar că pentru mine aceasta vine cam târziu. În gara de sub pământ, abia spre încheierea carierei didactice. N-am fost la înălțimea dorinței mele, probabil; altfel, se împlinea mai devreme.

-E vorba despre..., își numește tatăl.

I-am mărturisit cât mi-am dorit să număr printre studenți și pe fiul unui fost coleg de detenție.

-Ați avut doi: i-ați fost profesor și fratelui meu. A urmat tot teologia.

De pomană mi-o spune acum; nu-mi amintesc de nici unul dintre ei; pare stânjenit de asta. Știe prea bine că n-au frecventat cursurile.

-Ce face tata?, mă aud rostind emoționat.

Celula unde ne întâlneam era mică. Nu cred că am fost înghesuiți mai mult de douăzeci de inși în haine vărgate. De împrietenit, nu m-am împrietenit decât cu doi. Ambii îmi depășeau vârsta; tatăl său, cu puțin; inginerul Butu, pomenit aiurea tot în acest volum, cu aproximativ zece ani. Ambii, oameni de omenie, drepti, știind încă să suradă, chiar să glumească; compromisul le era străin, călcau fără emfază pe linia dreaptă și fără să acuze pe alții pentru căderea de pe ea. Nici unul, nici celălalt nu se sfia să se pună pe povestit (pentru condamnați, a nu povesti decât cu reticențe, era o măsură de precauție, când nu reprezenta dovada unei existențe atât de serbede, încât nu izbuteau să culeagă nimic din ea, decât despre cum se hrăneau în libertate, în ce condiții dormeau, cum se adăposteau)

Susai, acesta era numele tatălui celor doi preoți, clocotea de vitalitate și inventivitate. Îl mâna un temperament extrovertit, chiar exploziv. Minte îi mergea cu repezeală mai mare decât îl ajuta capacitatea rostirii, de aceea dicția, când se entuziasma, își pierdea curățenia; mânca părți din cuvinte, ceea ce-l făcea și mai simpatic. Îmi închipui că într-un grup de tineri slobozi, era cu ușurință acceptat ca șef al lor, la trăznăi, dar și la facerea de bine, transmițându-și cu ușurință entuziasmele. Mă întreb dacă l-am prins contrazicându-l pe vreunul dintre noi, ceilalți doi. Aceasta nu înseamnă că n-o făcea cu ceilalți, de unde deduc că gândeam tustrei la unison și ne respectam fără ezitare opiniile. Personal, îl admiram pentru că-l simțeam a se fi putut descurca în orice situație, a avea soluție la fiecă dilemă ridicată înainte-i în viața de zi cu zi, caracteristici ce-mi lipseau aproape complet.

Era tehnician veterinar, dar nu țin minte să ne fi agasat cu amănunte asupra meseriei lui, deși este una dintre cele mai interesante pentru persoanele din afară. Prefera să facă politică din zori până-n noapte, una a bunului simț, a revoltei, a patriotismului. Nu știu în ce măsură părerea mea coincide cu a cititorului: am observat că, îndeobște, astfel de discuții acuză de fapt ticăloșia, prostia și imoralitatea politicianilor. Vreau să zic – și insist asupra acestei păreri – că politica se rezumă la strădania unora de a înlătura atari vicii omenești și a altora de a le apăra; cel puțin la nivelul țării noastre. Nu avea atitudini excesive în relațiile cu reprezentanții conducerii închisorii, în respingerea lor și cu atât mai puțin, în autoumilirea în fața lor. Își ținea capul sus și nu și-l pierdea niciodată.

Toate acestea mi s-a părut că le regăseam în privirile fiului și m-am bucurat.

Tatăl mai avea o altă trăsătură pe care și-a lăsat-o cunoscută târziu. Era un mare sensibil. În privința asta menținea o discreție care și ea pleda pentru delicatețea lui

sufletească. Dacă împrejurările nu l-ar fi provocat s-o vădească, este posibil să nu i-o fi cunoscut nicicând.

În acea încăpere am avut cu toții o bucurie de lungă durată, singura de acest fel de pe tot parcursul celor patru ani de efectuare a condamnării mele. Rândunelele își clădiseră două cuiburi la unul dintre capetele peretelui în care se închidea ușa ghintuită. Ele l-au provocat pe Susai nu numai să-și dezvăluie cea din urmă proprietate a firii, ci și să-și vădească eficiența profesională.

Famiile de rândunici aveau pui. La câteva zile de la ieșirea din ou, constatarăm că părinții aleseseră câte doi pe care nu-i mai hrăneau. De bună seamă, un instinct sigur al unei prognoze medicale, ce ne lipsește nouă, fraților lor umani, nu-i satisfăcea în privința dotării fizice a celor sortiți pieirii. Îi condamnaseră la moarte prin înfometare. Pentru noi era prea mult. Și noi eram niște condamnați fără vină. Și noi eram niște înfomețați.

Obștea deținuților înclina pentru salvarea lor, sub presiunile afective la care era supusă de argumentele lui Susai, care ne garanta că va găsi calea să-i înzdrăvească, să-i aducă a fi aidoma celor preferați de adulții zburători.

Toți îndemânaticii începură să prindă muște. Susai aproape că nu mai cobora de pe șirul de paturi de la zidul din fund. Acolo, în picioare, când se apleca să primească un pumn de victime bâzâitoare de la un coleg, când se întindea cât putea pe vârfurile degetelor, oferind câte o îmbucătură ciocurilor larg deschise și nesățioase. Careva îl avertiza, dinspre oblonul de lemn ce ne acoperea fereastra – minus partea ei superioară care bătea spre cer – asupra apropierii hrănitivilor naturali, ce nu cunoșteau înduioșarea omenească față de propriile lor progenituri.

Nu voiesc să fiu nedrept nici cu rândunelele mature în cauză. Atunci nu pricepusem încă motivația lor, decât așa cum o puteam deduce din cunoștințele generale despre viața celorlalte ființe. Adică adoptasem ideea că natura preferă eliminarea fapturilor insuficient înzestrate pentru greutățile existenței. Era ceva destul de vag, remarcat de noi pentru prima oară ca pus în practică, nesatisfăcător atunci când una dintre cele trei forțe diriguitoare ale personalității omului este cea afectivă, iar în evantaiul de componente ale acesteia educația creștină așează mila la loc de cinste. Totdeauna înainte de izbuteau adulele să-și facă loc zborului în celulă, Susai reușea să se ghemuiască departe de cuiburi, să nu cumva să le sperie, astfel încât să renunțe a se îngriji de restul puilor; sarcina hrănirii tuturor, potrivită pentru patru rândunici, depășea puterile celor aproximativ douăzeci de oameni. În plus, se iveau dificultăți de ordin pedagogic, noi necunoscând codul bunelor maniere din lumea lor, nici mai ales pe cel al regulilor viețuirii, ce se dovedea atât de deosebit față de cel al nostru, și nefiind instruiți cum să formăm pui de rândunică.

'Ai noștri' creșteau văzând cu ochii. Peste vreo trei-patru zile și părinții băgară de seamă că se petrecea ceva în neregulă. Dădură ocol cuibului mai îndelung ca de obicei. Ciripiră între ei, își transmiseră impresiile. Dar n-aveau vreme pentru prea lungă zăbavă: nevoia de hrană ritmică a aleșilor lor, nu le îngăduia nici o clipă de răgaz. Multe ar avea de învățat omul de la aceste păsări, în privința folosirii timpului și așa scurt al vieții!

Culmea este că în ultima etapă a perioadei de creștere, părinții își înmulțiră incursiunile de vânatoare și trecură și la hrănirea puilor ce refuzau să moară! Acceptaseră încălcarea, inexplicabilă pentru ei, a instinctului sortării exclusiv al exemplarelor viabile. Sau, dacă vreți, instinctul hrănirii puilor fu trezit de conștientizarea dimensiunilor tot mai mari ale progeniturilor.

Spuneam că veni și momentul când pricepurăm de ce fuseseră atât de grăbite rândunicile să-șiucidă puii prin înfometare. N-aveam de unde ști când se deschidea 'școala de zbor' pentru cei care urmau să străbată țări și mări întâiași dată. Or, inaugurarea 'cursurilor', ce adunără în jur de o mie de 'elevi' și 'profesori', toți sălășluind în Jilava, avu loc odată cu apropierea toamnei. Era un alt fenomen care, deși văzut în multe rânduri de noi în decursul anilor, nu ne solicitase interesul înțelegerii și pe care abia acum îl pricepeam. Ba îl pricepeam cu durere pentru 'puii noștri'. Întârziați fiind față de generația lor, nu fuseseră 'însciși la cursuri'. Ceilalți, adunați în mase disciplinate înșirate pe firele electrice, asistau la demonstrații făcute de câțiva 'ași ai cerului' – așa cel puțin interpretam noi – și făceau și ei exercițiile recomandate, să se obișnuiască a folosi curentii de aer, să-și întărească mușchi pectorali și dorsali, să deprindă tehnica hrănirii din zbor și celelalte necesare unei traversări de mii de kilometri, ca cea în pregătire.

Activitatea prinzătorilor de muște și ai lui Susai deveni febrilă. Puii înghițeau hăltic până la sufocare.

Nu cred că 'școlarizarea' pomenită, dură mai mult de o săptămână. Ca simțind că nu avea să fie lungă, Susai, după o scurtă consfătuire cu ceilalți deținuți, încercă cea mai riscantă dintre acțiunile sale de ajutorare a puilor: îi apucă unul după celălalt și-i azvârli peate noi. Întrebarea era dacă atinseseră un stadiu suficient de creștere pentru a se descurca în a da din aripi. Îl atinseseră. Puii, după ce se dezmeticiră, fie odihnindu-se pe vreun colț de pat, fie fără asta, reveniră la cuibul de unde fuseseră smulși, minunându-se încă o dată, de data asta prin aceea că l-au putut recunoaște; în definitiv, îl vedeau dinafară în premieră absolută. Speranța lui Susai era că, așa cum părinții își schimbaseră în ultima clipă, atitudinea față de hrănirea lor, la fel aveau să-i adopte și pe ei în rândurile 'învățăcelor' din curte. Dar era prea târziu. Peste noapte dispărură toți ucenicii într-ale zborului. Pluteau departe de cavoul nostru, în libertate.

Uluiitor fu că unul dintre părinți, pentru fiecare dintre cele două cuiburi, dovedi a nu fi plecat cu stolul acesta. Reintră vijelios, își luă cu sine întârziată și ieși, îndreptându-i către aceleași fire de telegraf ce slujeau drept bănci școlare. Furăm stupefiați să observăm pe deasupra oblonului că se adunaseră alte trei-patru sute de pui și de 'profesori', toți rămași în urma fărtașilor mai evoluți. Existau două explicații posibile: sau și alți deținuți procedaseră aidoma nouă și salvaseră condamnații la moarte, sau existau 'repetenți' care aveau nevoie de o instruire suplimentară. Excluseam ipoteza că în alte familii de rândunele fusese ignorat instinctul de ucidere a exemplarelor neviabile.

Ceea ce ne impresionă cel mai mult era sacrificiul unuia dintre părinți pentru puii în care nu crezuse inițial. Urma să-i însoțească, să-i îndrume, să-i ajute într-o peregrinare mai periculoasă decât a precedentilor, deoarece primul val al migrării fusese desigur stabilit în raport de datele unui simț meteorologic ce vestea vreme bună; pentru al doilea, existau riscuri, neîndoielnic.

Nevoia de morală ne era satisfăcută. Revenirăm la a crede în exclamația filosofului, cum că ne-am afla în cea mai bună dintre toate lumile posibile.

Și aveam un temei suplimentar pentru a ni se întări încrederea în puterea negrăită a eticii. Cititorii s-au obișnuit cu faptul că celulele ne erau sub permanentă observare a caraliilor de pe coridor. Orice mișcare neîngăduită de regulament era sever pedepsită cu bătaie și izolare în condiții criminale. Totuși, niciunul dintre gardieni, nici cei mai feroși, n-a intervenit în această acțiune a deținuților din camera noastră, deși o distracție cât de

măruntă a hainelor vărgate era total interzisă, ori contactul cu ceva ce le-ar fi putut bucura zilele negre.

Oare puii 'noștri' reținuseră chipul iubitor al tatei Susai? Dacă ar fi fost astfel, măcar ca imagine purtată în minusculele lor creiere, prietenul meu nu mai era pe deplin un deținut politic 'vinovat' că nu-și denunțase șeful, un medic veterinar care-i confiase opiniile proprii despre istoria României moderne și despre dezastrul ei sub comuniști, ci parțial, era un zburător în drum scaldat de raze, spre Egipt. Susai, în acea parte a sa, își dobândise libertatea înainte de termenul stabilit prin condamnare de Tribunalul Militar. Cu Susai se petrecuse minunea: pătrunsese, pe aripile puilor, în rai.

IISUS ÎN TRENUL DE VITE

Mi-am regăsit teologul urmărit în acest volum, l-am regăsit în POHOD NA SIBIR de Achile Sari, cea mai bună scriere de război din literatura română. Este desigur, una autobiografică, dar nimic nu o îndepărtează de genul romanesc, dimpotrivă, excelează în acesta. Pe măsură ce o parcurgi, exulți de bucuria că lista marilor prozatori moderni și contemporani s-a întregit, odată cu apariția acestei cărți, cu un talent ieșit din comun al evocării, dotat cu o forță a realismului ce se revarsă într-un șuvoi continuu, cu o capacitate de mânuire a uneltelor plasticului ce impune privirii lăuntrice, concretețea a nenumărate scene cu un personaj sau de masă și, ajută înaripările spirituale să vibreze, pipăibile totdeauna, calități astfel dozate încât să scoată în evidență modestia sănătoasă și niciodată contrafăcută a autorului, locotenent de artilerie în bătălia de la Stalingrad, iar în prizonierat luându-și în primire adevăratul chip. Acela de medic. Dacă ar fi avut și un redactor care să-i indice cuvintele repetate prea des!

Nu doar un modest, acest narator al luptei de pe Don, dar și un înțelegător al greșelilor umane, un ins care nu găsește nici o motivare flagelului adus de război și nici o scuză, un luptător care-și iubește dușmanul, ca om, la fel de mult ca pe camarazii săi de tranșee sau lagăr, un fidel față de încrederea ce i-o acordă cei mici și superiorii, fidelitatea din urmă dăruită chiar și în umbra evidentei înfrângerii, un învins grăbit să sesizeze calitățile învingătorilor săi și să le recunoască meritele, iar din defectele observate la ei să nu facă o armă a reducerii la derizoriu, ci să le constate cu milă confraternă umană. După ce i-am subliniat realismul artei narative, acum i-am detaliat obiectivitatea, înscriindu-l cu același prilej pe Achile Sari în cea mai pură tradiție a Realismului Obiectiv al marilor prozatori moderni, născută în secolul al nouăsprezecelea și urmărită până în zilele noastre cu perseverență și fără abatere, de toți creatorii de frescă literară.

POHOD NA SIBIR desfășoară o panoramă a celui de-al doilea război mondial, pe frontul de răsărit și în prizonieratul din Siberia.

Apariția lui Iisus, pe care o pândesc pretutindeni, este pregătită de răsărirea Crucii Sale în duhul naratorului, într-un fragment cutremurător:

„Cu fiecare dintre cei care, părăsind rândurile sau slăbind brațele, se așezau tăcuți, întâi în genunchi, apoi își întindeau corpul într-o relaxare totală, simțeam că pierdeam câte un frate și sentimentul de neputință sau poate de lașitate de a nu-l putea ajuta, ne umplea inimile de un simțământ amar (...) Fiecare cruce așezată la căpătâiul celui rămas

de noi, de o mână nevăzută, avea să mă urmărească tot timpul pribegiei, înfiptă adânc și dureros în inima-mi atât de încercată” (p. 114-115). Convoiul prizonierilor ce se țineau câte cinci, de braț, se împuținează pas cu pas, din pricina lipsei de hrană, a frigului, a slăbirii forțelor. El lasă în urmă oameni vlăguiți care curând, se vor preschimba în morți uitați. Cititorul a simțit născându-se, abia atinsă, imaginea intervenției Măinii Divine. Ea se întărește, capătă consistență, e tot mai dominatoare pe măsură ce devine mai complexă. „Erau primele cruci ale unor martiri sanctificați pentru totdeauna în eul meu și zilele ce vor urma, vor face ca țințirul mobil, început de ici și colo cu câte o cruce imaginată, să se transforme, până la sfârșit, într-un osuar cu mii și mii de tigve părăsite în imensul cimitir al bătăliei de la Don-Stalingrad” (p. 115). Mâna lui Dumnezeu n-a mai fost menționată, dar e acut prezentă în inima aceluia care-și amintește, încărcat cu memoria dureroasă a trecutului, este prezentă prin urmele lăsate de ea: crucile cu care a preschimbat sufletul scriitorului într-un cimitir umblător odată cu purtătorul, pe unde l-au dus înseși peregrinările lui prin lagăre și mai apoi, prin viața pseudoliberă, în Țară. Romancierul englez E. M. Forster pune pe buzele unuia dintre personajele CĂLĂTORIEI SPRE INDIA ideea că trăim atâta timp cât cineva își amintește de noi. Achile Sari a predat cititorilor săi sarcina amintirii, asigurând veșnica pomenire, prin calitatea lucrării sale, anonimilor dragi rămași pe malurile Donului.

Zvârliți în cele din urmă în vagoane de vite, prizonierii sunt zăvorâți pe dinafară, fără hrană, fără apă, fără vreun vas prevăzut pentru nevoile fiziologice. Doar cam la câte o săptămână are loc o oprire, când li se aruncă pesmeți de război și li se dă ceva de băut. Vagonul unde se află autorul, acela al ofițerilor, conține și trei cazuri extrem de grave din punct de vedere medical. Un căpitan bolnav de diabet, care are nevoie zilnic de 12 până la 15 litri de lichid. Sublocotenentul Cojocar, cu plămânul străpuns de un trasor, cu rana deschisă. Și un alt sublocotenent cu stare febrilă marcată.

A închipui un mijloc de dezalterare pentru cei patruzeci și patru de ofițeri, care n-au loc nici măcar să-și întindă picioarele, este un tur de forță. Problema e rezolvată, constatându-se că aburii respirației se condensează „pe fereastra murdară pe care am împărțit-o în 44 de pătrățele mici, fiecare reprezentând rația zilnică de apă” de om (p. 180). Cât privește punerea la dispoziție a lichidului necesar menținerii diabetului menționat într-o stare cât de cât rezonabilă, s-a recurs la adunarea urinei întregului vagon, ceea ce însemna totuși o cantitate mult mai mică decât era preconizat, datorită faptului că, nebând, cei prezenți nu produceau suficientă urină, să-i ofere ca medicație căpitanului în cauză.

Am citat doar greutățile legate de apă, pentru a înțelege ce a însemnat auzirea vocii sublocotenentului Gheorghe Bădina când i-a invitat pe camarazii săi să se roage împreună. Era un „teolog care nu apucase să primească Sfântul Har al hirotonisirii” (p. 181). După încheierea rugii, s-a deschis o lungă istorisire a vieții Domnului. Evanghelia coborâse printre disperați, să le înalțe frunțile, să-i îmbărbăteze zi de zi. „Același glas cu iz de balsam a început să ne poarte pe cărările unei credințe pe care o purtam în noi din fragedă copilărie, dar care atunci îmbrăca valențe de miracol. Încet, încet, când firul povestirii lui făcea să se deruleze prin fața ochilor suferințe ale martirului din Biblie, venea să dizolve în potirul inimilor noastre lipsurile și suferințele, înfuzându-ne curaj și puteri cum numai credința este în stare să ți le dea. Am ascultat cu toții într-o cucernică reculegere și când ultimul 'Amin' al predicatorului din pustiul alb al stepei rusești mai

persista, am simțit că înaintăm cu toții în eterul binefăcător al încrederii în ajutorul ce ți-l poate da dragostea de Dumnezeu” (ibidem).

Dacă Iisus s-a născut într-o iesle, încălzit de răsuflarea vitelor, nu era firesc să coboare alături de oamenii preschimbați în vite, prin hazardul războiului și neomenia celor victorioși?

NAȘTEREA DIN VITILEIM

sau

PE MUCHIE DE CUȚIT

Îmi urmăresc de foarte mult timp visele, cu credința că voi găsi în ele o oglindire a chipului meu ascuns și un răspuns la întrebările ce mă macină într-un moment sau altul.

În cele de mai jos voi relata unul din cursul nopții de 18 spre 19 septembrie 1994.

Mai întâi o lămurire legată de conținutul lui, așa cum îl interpretez. Am trăit o singură dată ca somnambul. În adolescență. M-am deșteptat în camera alăturată dormitorului meu, adâncit în somn în fotoliul unde de obicei citeam în cursul zilei. Acea deșteptare în toiu nopții avu loc după ce mă culcasem de cu seară în patul din odaia învecinată. Cum ajunseseam acolo nu știam și nici nu mi-am amintit ulterior. Fenomenul îl trăiam pentru prima oară și nici nu s-a mai repetat. Nădăjduiesc că a constituit o manifestare absolut întâmplătoare a vârstei aceleia de formare și nici nu va mai reveni.

Altceva însă, legat într-un anume fel de acea noapte, s-a petrecut cu mine destul de recent. Acum trei-patru ani, ca urmare a vizionării unui film realizat după o nuvelă de Pirandello, ce trata despre un individ ce ucidea sub influența crizei de lunatism, film ce m-a zguduît, m-am pomenit și mă pomenesc că, de câte ori luna plină se ridică la apogeu și privește în odaia mea, sunt trezit. În cursul nopții respective, astrul îmi influențează lichidele din organism, cu un fel de magnetism ce le impune eliminarea la alt ceas decât cel uzual; cunosc acest rol al satelitului nostru și din lecturi, dealtfel.

Copiez din Jurnal visul:

„Azi noapte am avut cel dintâi vis evident de origine lunară. A fost o noapte cu lună plină.

Lucram la o carte împreună cu un domn. El lipsind de acasă, m-am prezentat la soția sa, conform înțelegerii, să copiez niște documente. Aceasta se petrecea în cursul dimineții. După ce am isprăvit, am stat puțin de vorbă cu ea. Pe parcursul conversației, și-a schimbat capotul în trei rânduri. Ceea ce, împreună cu rochia în care m-a primit, dă patru veșminte, deci doamna avu patru înfățișări (3).

Ieșind de la dânsa m-am îndreptat spre tipografie, unde n-am găsit pe nimeni (9). M-am suit în tramvaiul 15 (7), cu intenția să ajung acasă în str. Depărățeanu (4), (7). Abia acum am realizat cât de departe mă aflam de oraș. Am întrebat un muncitor (5), călător și el, dacă tramvaiul ducea către Gara de Nord (4), (6). Mi-a răspuns, menționându-mi numele (5). M-am mirat de unde mă cunoștea. Mi-a spus că a lucrat pentru P.S. Episcopul Nifon.

Am coborât și am constatat că zona era brăzdată de lucrări ce transformaseră străzile în șantiere înspăimântătoare. O apucaî pe un fragment de șosea, ori de drum improvizat, având sub tine prăpăstii de patruzeci-cincizeci de metri adâncime. Calea se

curma brusc. Remarcai că în fundul gropii era adevărata cărare. O porneai pe acolo și un dâmb de pământ uriaș se înălța în dreptul tău, împiedicându-te să înaintezi, în afara cazului că erai dispus să faci alpinism (6).

O pitică de peste douăzeci de ani și nu mai înaltă de 60 (7) centimetri, foarte drăguță și zâmbitoare, a intrat în vorbă cu mine cu privire la situația drumului și ne căutam împreună (6) ieșirea de cealaltă parte (8) a șantierului. Am remarcat că statura i se schimbă (7) într-o clipă, atingând-o pe aceea a unei adolescente. La un moment dat, ea luând-o înainte, am băgat de seamă ruperea neașteptată a malului pe care ne aflam. Am strigat să nu mai facă nici un pas, însă a fost prea târziu. A înghițit-o abisul (8). M-am aplecat să văd ce i se întâmplase când i s-a curmat strigătul, dar așa cum eram plasat n-am zărit nimic. M-am culcat pe burtă, să mă târăsc astfel pentru a vedea mai bine, dar fu fără vreun alt rezultat decât cel precedent. Câțiva inși care veneau pe jos se grăbiră într-acolo unde se presupunea că ar fi putut cădea. Scrutând împrejurimile să găsesc un acces pe unde să cobor către locul accidentului, s-o ajut, am ochit o limbă de glod. M-am îndreptat spre ea, am parcurs câțiva metri, dar ameteala și spaima de profunzimi (6) nu m-au lăsat să continui.

Am renunțat, m-am înapoiat și am luat-o pe o altă stradă și aceasta arătând în același hal. Peripețiile aici erau similare, doar că circulam mai mult pe sub nivelul străzii (8).

Dacă pe pitică am întâlnit-o pe înseratele (7), iar în timp ce mergeam împreună se întunecase de-a binelea, doar lumina unor reflectoare însoțindu-ne, aici străbăteam distanțele în cursul dimineții (8).

Încă din tramvai mi-am dat seama că nu mai aveam la mine geanta. Deoarece în aceasta țineam ochelarii, trusa de pixuri, actele, eram foarte necăjit. Nu puteam pricepe unde să o fi lăsat. Verificând în minte traseul, aveam impresia că o avusesem până să mă cațăr în tramvai. Sentimentul că eram depersonalizat și neputincios (5), (9), datorită lipsei instrumentelor indispensabile scrisului (ochelari și pixuri) și a legitimațiilor.”

Am subliniat câteva elemente ce pot fi explicate prin această noapte specială a lunii pline. Altele, demonstrând originea diurnă a unor trimiteri ale visului, nu le-am semnalat prin schimbarea caracterului tipografic, dar sunt dator să le înfățișez și pe ele cititorului.

(1) În vis scriu o carte împreună cu un domn. Este ceea ce fac acum cu doctorul Ion Ladea; scriu: POPA PISO DIN ZĂRNEȘTI, ca rezultat al convorbirilor cu el, privitor la bunicul său, preotul Piso.

(2) Copiez un document. Ieri am copiat la computer articolul meu publicat în urmă cu câțiva ani: TUNELUL SPRE LUMINĂ. Însuși cuvântul 'tunelul' a sugerat structura peisajului din vis.

(3) Schimbarea a patru veșminte ale gazdei mele, corespunde celor patru faze lunare.

(4) Am locuit anterior în strada Depărățeanu. Menționez că recent, scriind volumul ÎMPUȘCAREA CĂLĂREȚULUI, am remarcat că asociaz într-un vis noțiunea depărtării de numele acestei străzi, cu rădăcina căruia termenul 'departe' seamănă ('dep/ă/r/ă/țe..' → 'departe'). Această 'depărtare' trebuie asociată cu sugestia că cele conținute de vis se petrec departe de conștientă (vezi (6)). Numai că acel 'departe' este considerat 'acasă'.

Tot aici se cuvine specificat că a fost un timp când tramvaiul 15 trecea pe la Gara de Nord, deci prin apropiere de str. Depărățeanu.

(5) Muncitorul a lucrat pentru P.S. Episcopul Nifon. Cartea la care lucrez va apărea în editura mea, în seria FIUL OMULUI, ce s-a născut datorită recomandării P.S. Episcop Nifon, doar astfel putând obține sponsorizarea necesară publicării ei. Aici cred că întrevăd cheia visului: sunt menționat cu numele meu. Pentru multe tradiții, numele coincide cu persoana. Aici se pun bazele coincidenței dintre personalitate și manifestarea prin scris: sunt recunoscut de muncitorul necunoscut în contextul amintirii cărții ce mi-a adus cel mai mare succes – RUGUL APRINS. DUHOVNICII ORTODOXIEI, SUB LESPEZI, ÎN GHERLELE COMUNISTE (vezi (9)). Acela care mă numește este un muncitor. Dacă există în structura personalității noastre un strat demn să fie denumit astfel, acela este subconștientul, printre altele și producător al viselor.

(6) Peisajul periculos din prima parte a traiectoriei, parcurs doar pe înălțimi nesigure și producătoare de vertijuri, corespunde unei chemări a lunatismului. Trebuie remarcat că această peregrinare se săvârșea noaptea, adică atunci când luna își parcurge excursul. Asocierea mea cu luna, dacă ea este cea simbolizată de pitică, e evidentă în aceea că ne căutăm împreună calea. Pe de altă parte, același peisaj e posibil să descrie, într-o formă accesibilă rațiunii, modul cum e structurat subconștientul. Merită semnalat că Gara de Nord este locul de unde pornesc toate drumurile (ferate) dintre hotarele Țării (echivalentă – de ce nu? – cu întinderea personalității.)

(7) Pitica își schimbă dimensiunile, e 'în creștere', apoi dispare. Poate fi asimilată lunii, cu atât mai mult cu cât e un personaj feminin (ca și soția domnului cu care lucrez). Tot aici e potrivit să constat – fără să fiu dumirit dacă există și vreun mesaj – că adunând cele două cifre din care e format numărul tramvaiului 15: 1+5, obțin prima cifră din dimensiunea piticii: 6, din 60. Deasemeni, 15 constituie a patra parte din 60 → cele patru faze lunare.

(8) A doua parte a deambulării are loc în cursul dimineții, când luna este ascunsă vederii; la fel, drumul posibil e subpământean, în vis, ceea ce re prezintă un fel de a numi trecerea lunii dincolo de posibilitățile ochilor noștri de a o urmări. Altminteri privit, dacă strada ține locul stării de conștientă, sub nivelul ei se află subconștientul.

(9) Pierderea ochelarilor, pixurilor și ale actelor, arată pierderea personalității din timpul acelei influențe nefaste a lunii, căci, în calitatea ei de receptacol al morții (pentru multe popoare, după moarte, sufletele nu coboară sub pământ, ci merg în lună), în ea se topesc formele ce s-au împlinit și izvorăsc din ea acelea ce urmează să se desăvârșescă. Într-un astfel de teritoriu este firesc ca nimic să nu mai aibă trăsături personale. Abia acum a venit momentul să specific că această pierdere a personalității a fost vestită destul de la începutul visului: m-am dus la o tipografie – echivalent al puterii scriitorului de a se manifesta, prezentă în final prin obiectele enumerate – dar n-am găsit pe nimeni; cu alte cuvinte, manifestarea era imposibilă.

Nu cred că izbânda zilei, în această a doua parte a drumului, reprezintă doar, tale-quala, faptul concret al dispariției lunii de cealaltă parte a pământului, când soarele inundă viața. Mai reprezintă și moartea lunii, acel interval de trei zile când satelitul simbolizează pregătirea pentru înviere, ceea ce motivează lumina de pretutindeni în această etapă a visului. Și luna, simbolizând și cunoașterea indirectă, prin reflecție, e firesc să fie însoțită, în ultima calitate, de lumină.

În ceea ce privește punctele (7) și (8), într-adevăr luna simbolizează ritmurile biologice prin creșterea, descreșterea și dispariția ei, de ca și cum ar asculta de legea universală a nașterii, devenirii și a morții.

Luna e purtătoarea influențelor materne, prin aceea că recunoaștem, în întunericul de trei zile, creat prin absența ei de pe cer, întunericul uterin, sub auspiciile căruia se pregătește viitoarea naștere. În aspirația lunaticului spre lună se citește dorința acelui binecunoscut regressus ad uterum, atât de ușor de înțeles, dacă-l vedem prin prisma sentimentului ce ne chinuiește pe toți că nu suntem desăvârșiți, și că o renaștere ne-ar da șansa perfectării. În lună, ca simbol matern, căutăm hrănirea fără efort personal, încălzirea dăruită, pacea, siguranța, senzația bunăstării desăvârșite a fătului. De aceea luna este și trezitoarea instinctelor, a primarului, a primitivului, recognoscibile în vise, fantazări, în toate câte ne modelează firea și simțămintele autentice, în toate câte ne dictează, fără scâpare, comportamentul. Din aceste caracteristici din urmă se deduce și spaima de lunatism, ca o chemare spre disoluție.

În ce sens socotesc acest vis explicativ?

Scrutarea retrospectivă a trecutului meu, dar nu mai puțin a firii mele prezente și desigur, ce mă va însoți toată viața – că bine se spune că lupul își schimbă părul, dar năravul, ba – a ajuns, datorită acestui vis, să fie înțeleasă de mine ca scrutarea unui om atras de abisurile personalității – deoarece își caută personalitatea – asemenea unui lunatic pornit pe streășină, deasupra golului, în plinul beznei, către un țel periculos și de neînțeles. Nu sunt un lunatic, în sensul propriu al cuvântului, ci sufăr de un lunatism al fascinației psihologice, atât în privința propriei mele personalități, cât și în privința personalității celorlalți, un lunatism psihologic mai puternic decât mine, decât rațiunea, decât prudența firească omului așezat. Nu trebuie uitat că luna e principiul fecund, pasiv, al nopții, al umezelii, al subconștientului, al imaginației, al visului, al receptivității, al femeii – mai presus de orice, schimbătoare, dar și generatoare.

Oare îmi aduce ceva nou acest vis – astfel interpretat – în materie de cunoaștere a mea însumi? În definitiv, de aceea îmi notez visele și mă străduiesc să le pătrund mesajul: pentru a mă cunoaște mai bine. Nu eram conștient, înaintea apariției lui, de atracția pe care o am de a coborî în profunzimile subconștientului? Ba da. Foarte conștient. Atât de conștient încât am remarcat, în decursul timpului, că sunt dator să nu-mi dezvăluiesc această înclinare oricui, altfel riscând să influențez în rău buna opinie a oamenilor despre mine. Atunci de unde necesitatea și utilitatea apariției acestui vis?

Ea provine dintr-o dilemă de scriitor. Va să zică, publicasem ÎNTÂLNIRE CU SINELE ÎN VIS în volumul ÎMPUȘCAREA CĂLĂREȚULUI. Am socotit această apariție ca o răscruce în cariera mea literară. Chiar și în contextul celorlalte povestiri din op – întemeiate pe fapte reale (excepție făcând SFINXUL DE PE CERNA și CLUJUL DE PE MĂGURI), dar nu mai puțin stranii, de neconceput ca adevărate pentru cititorul obișnuit cu literatura realistă și, tot această ÎNTÂLNIRE CU SINELE rămâne o piatră de încercare a rațiunii lucide și reci, deși e povestirea cea mai exactă dintre toate. Încă de când am scris-o, simțeam că mi-am depășit neașteptat de mult statutul literar, într-o direcție pe care nu eram încă sigur. Căutam o exploatare a noului filon de cercetat și de pus la dispoziția cititorilor, o exploatare ce să fie mai puțin absconsă, mai lizibilă, dar ce să nu-mi ceară nici un scâzământ din adâncimea pe care o presimțeam că mă aștepta în investigarea literară a viselor, consemnate cu perseverență timp de zece ani și ulterior, sporadic. Aceasta m-a determinat să întretes în textura microromanului POPA PISO DIN

ZĂRNEȘTI, la care lucram, câteva vise, altfel tratate decât în prima încercare. Mărturisesc că, în conformitate cu un vechi obicei, am socotit visul de mai sus ca o șoaptă încurajatoare a subconștientului, de a pune în practică pe dată ispita menționată. El venea ca o recunoaștere, la un nivel mai apropiat de rădăcinile mele spirituale, a capacității mele specifice și astfel îmi rezolva dilema, așezându-mă pe un nou drum scriitoricesc.

Fără să intru în detaliile împărțirii viselor pe categorii, conform experienței mele de a le judeca, socot acest vis unul formativ (în el mi se indică traseul meu viitor, ca scriitor), cât și un vis explicativ, cu rol echilibrant, tranchilizant (mă dumirește că ceea ce numeam lunatismul meu, era o a doua față a lunatismului meu psihologic și că nu există nici o temere posibilă, eu nedepinzând de factori cosmobiologici de neînțeles, ci doar de o trăsătură specifică personalității mele).

De ce am început paginile de față cu un text aparent atât de depărtat de subiectul lor, cât și de povestirile precedente? Între toate acestea există un factor comun ce le leagă: nebunia unei epoci. Numai că în istorisirea următoare această nebunie, impusă în temeiul unui plan chibzuit pentru depersonalizarea omului, atinge treapta coșmarescă resimțită de mine în visul pe care abia am încheiat să-l comentez. Cobor în universul ei ca în abisul propriului meu subconștient.

*

Cerul și-a deschis soborul
- Lerui, Doamne, Ler -
și-au pornit cu plugușorul
îngerii din cer.

Merg cu plugul de oglindă
și de giuvaer,
toți luceferii colindă,
- Lerui, Doamne, Ler -

Patru heruvimi în haine
albe de oier
răspândesc în lume taine,
- Lerui, Doamne, Ler -

N-au venit cu grâu la poartă,
ci au rupt din ger
stele mari, ca să le-mpartă,
- Lerui, Doamne, Ler -

Singur tu aștepți în tindă
suflete stingher,
nesosita lor colindă,
- Lerui, Doamne, Ler -

Nici un înger nu mai vine
fâlfâind mister,
să colinde pentru tine,
- Lerui, Doamne, Ler -

Dar până la Anul Nou așteptat, în aceste versuri, de Radu Gyr, dincolo de zăbrele, mai este calea Nașterii Domnului. Și cât poate ea fi de zguduitoare în amintirile lui Dumitru Gh. Bordeianu, intitulate: MĂRTURISIRI DIN MLAȘTINA DISPERĂRII (CELE VĂZUTE, TRĂITE ȘI SUFERITE LA PITEȘTI ȘI GHERLA)! „Nu voi uita niciodată”, scrie el „clipele de duioșie și înălțare sufletească, de când, din fiecare celulă de fete” – înțesate de studentele arestate în mai 1948, „începând cu apusul soarelui și până la stingere, aceste deținute ieșeau pe rând la geamul celulei și cântau (...) De la subsol, unde eram eu, nu se putea vedea ce se petrecea peste zidul închisorii; însă cei de la etaj, de cum se însera, vedeau grupuri de oameni care ascultau de afară aceste fermecătoare cântece. Niciodată o colindă de Crăciun nu mi s-a părut mai aproape de cer, mai simțită în adâncul inimii, mai melodioasă, decât cea fredonată de după gratii de fetele din închisoarea Suceava.” Era primul Crăciun al naratorului, student la timpul arestării, primul Crăciun petrecut în detenția politică.

Și Sfintele Paști ce au urmat, au fost la fel de edificatoare. Un coleg, printr-o neașteptată încălcare a regulamentului intern, săvârșită n-are importanță cum și de cine, a primit un pachet de acasă, în care se găseau până și prescuri... „N-a rămas nici unul din închisoare care să nu primească ceva din pachet. Cantitatea a fost simbolică, dar efectul moral al acestui gest a impresionat în așa măsură pe fiecare din noi, fiind un mare suport de fraternitate, dragoste, încredere și coeziune (...). Ca cititorul să aibă o imagine clară de modul cum s-a împărțit acest pachet, dau ca exemplu că un ou roșu de Paști s-a împărțit în 24 de părți ca să ajungă la toți și cu o bucătică de coajă roșie de ou, ca simbol al marelui sărbători.”

Colindele, frățietate: Dumnezeu se afla în mijlocul lor.

Numai că în martie 1950, destui dintre acești creștini curați, ridicați de pe băncile facultăților, au intrat în școala diabolică a demascărilor de la centrul de reeducare studentescă din închisoarea de la Pitești, atelier psihologic de schimbare a firii umane, aflat sub directa supraveghere a lui Nicolski, viitorul general decorat de Nicolae Ceaușescu. Aici se aplicau metodele 'cele mai înaintate științe de pe glob', cum era numită cea sovietică, în scopul creerii 'omului nou', adică aservit satanei.

Aceia dintre cititori care mi-au urmărit dezvoltările cunosc, din CASA LACRIMILOR NEPLÂNSE. MARTOR AL ACUZĂRII ÎN PROCESUL REEDUCATORILOR, ce înțeles cumplit are fraza precedentă. Nu este locul aici să detaliez crimele ce s-au ascuns sub aceste 'demascări' – inițiate de Securitate, dar puse în practică de șase studenți, sub tutela cadrelor de conducere a penitenciarului – împotriva celorlalți studenți arestați, cu osebire din rândul tineretului legionar, având drept scop ultim, după dezagregarea personalității, ei să fie transformați în roboți provocatori și denunțatori, călăi ai confrăților lor de suferință, dar și ai tuturor cetățenilor români care nu acceptau tirania comunistă.

Pentru a da un exemplu asupra felului cum înțelegea Securitatea să 'formeze' oamenii, ne vom opri în anul 1950, tot de sărbătoarea Nașterii Domnului.

Din zorii celei dintâi zile a Sfântului Crăciun, condamnații au fost anunțați că de atunci înainte nu mai aveau voie să se ușureze fiziologic decât în gamela în care mâncau. „După ce toți (...) și-au făcut necesitățile în gamelele lor, Zaharia le-a ordonat să se așeze pe marginea priciului, să-și ia lingura și să-și mănânce fecalele. Mulți au refuzat să-și mănânce fecalele, iar alții au avut niște reflexe de vomă de aveai impresia că-și vărsau mațele din ei. (...) Din cauza refuzului a început o bătaie cum numai în camera 2 parter (...) trăisem. Mulți dintre ei au scăpat gamelele din mâini, s-au murdărit, murdărind în același timp și priciul, vărsând pe jos fecalele. (...) Cei care au fost sortiți să-și mănânce fecalele, după bătăile pe care le-au îndurat, erau atât de schilodiți că stăteau ca niște statui nemișcate pe priciuri.”

Cât e de potrivit aici un alt strigăt de colindător al aceluiași Radu Gyr:

O, Iisuse, Împărate,
iartă lacrimi și păcate!
Vin' să-nchizi ușor
rănile ce dor,
visul ni-l descuie.
Noi te-om aștepta,
căci pe Crucea Ta
stăm bătuți în cuie.

Deoarece am alternat anterior sărbătorirea Nașterii cu a Învierii și iar a Crăciunului, e momentul potrivit să aflăm cum le-a fost hărăzit studenților deținuți politici să petreacă Săptămâna Patimilor și Paștele din anul 1951. Dar înainte de aceasta, rog să mi se îngăduiască o paranteză însoțită.

Prima vizită făcută în Târgul-Neamț m-a îndreptat spre biserica cea mai apropiată de locul unde mă depuseseră niște necunoscuți binevoitori. Mă aduseseră aici în automobilul lor, taman de pe la Călimănești, îmi pare.

Un bărbat uscățiv, blând și îndatoritor, cu priviri adânci albastre, ce grăiau mai mult decât cuvântu-i smerit și lipsit de inițiativă, jenat parcă de a mă obosi cu răspunsurile modeste pe care le dădea întrebărilor mele entuziaste, curioase, dar și cu o evlavie evidentă și plină de bucuria că mă aflam în Moldova, socotită de mine o Galilee a românilor, mă întâmpină în pridvor, cu o cheie cât toate zilele în dreapta, tocmai când intenționa să iasă. Doream să știu tot despre acea clădire liturgică, dar și despre câte altele mai aveam de cunoscut în micuțul oraș, precum și ce trasee mănăstirești se răspândeau pe acolo prin jur, ce oameni deosebiți eram dator să cunosc, ce preoți cu har și câte și mai câte altele, toate înghesuie într-o clipă, sub un singur semn de întrebare, atunci când omul se gătea de plecare la treburile sale, un dascăl, de bună seamă, îmi spuneam, ori un paraclicer sau un om de serviciu, dar fiu al bisericii aceleia și ... mai ales al Moldovei lui Ștefan! Gândeam că pentru un iubitor ca mine al locurilor sale natale, merita să zăbovească, mare fiindu-mi setea de fiorul moldav al cărui cult îl aveam...

Așa a și făcut, cu dragoste, cu dăruire de sine, cu ștergere de sine, împărtășind exultarea mea, lăsându-se antrenat de întârziata-mi adolescență ușor de citit în focul entuziasmului. Mi-a dat explicații unde s-a priceput; pentru acelea ce-i lipseau, își tot cerea scuze; mă asigura că voi găsi alții mai știutori ca el; mă încuraja să caut persoanele pregătite să-mi satisfacă nevoile culturale; m-a lămurit cum să ajung la Cetate și cum să

găsesc la poalele ei, casa unui fost asistent universitar specializat în medievalistică și cel mai bun cunoscător al respectivei Cetăți, pe nume cred: Constantinescu. Când i-am dat dezlegare, s-a suit pe bicicletă și s-a depărtat ca un copil cuminte care a primit îngăduința profesorului să părăsească școala.

Am rămas în Humulești două săptămâni. Și atât de îndrăgostit m-am simțit de zonă și de locuitorii ei încât, în vacanța de vară a anului următor, acolo am alergat fără ezitare. Mă împrietenisem cu dascălul Vasile Cozma și cu soția sa Jana și, ani la rând, am fost oaspetele lor, Târgul ajungându-mi orașul de adopție, că mult l-am iubit și-l mai iubesc!...

Într-o seară, când gustam noi un pahar de vorbe udat cu sângele viei dinapoia bucătăriei, iaca intră omul meu! L-am recunoscut pe dată deoarece fusese cel dintâi moldovean care mă îmbătase cu bunătatea lui, în urmă cu câțiva ani, într-acea biserică. M-am manifestat ca atare. Și el arăta tare bucuros că mă revedea, deși acum, timpul trecând și fumurile mai risipindu-mi-se, îmi dau seama că buna lui cuviință era aceea care-l îndemna să nu-mi strice cheful și să se prefacă a mă fi ținut minte în aceeași măsură. Oricum, de atunci înainte s-ar fi spus că se lumina văzându-mă, după cum și mie-mi bătea inima mai cu căldură când îl întâlneam.

-Domnul Ungureanu și domnul profesor Rădulescu, făcu prezentările gazda.

Am asistat, ca un om la casei, la convorbire. Noul venit se afla într-o lungă și perseverentă curte pe care i-o făcea prietenului meu, pentru ca acesta să susțină, ca dascăl de vază în zonă, a fi și dânsul numit cântăreț la o biserică, nemaivând cum trăi.

Îi observam smerenia: nu semăna cu a unui credincios de rând, nici cu a unui călugăr. Avea un gust al unor indescritibile umilințe îndurate, acumulate în ani, răbdate împotriva demnității revoltate în tăcere. Numai o victimă de o viață a călcâiului zdrobitor al comunismului, purta astfel de stigmat pe chip. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama că era un fost deținut politic, ca și mine, cu atât mai mult cu cât numai pentru noi, a primi o slujbă pe plac, constituia o greutate fără seamăn. După plecarea lui, l-am iscodit pe domnul Cozma, să-mi verific deducția. Așa era: fost locotenent, a făcut ceva închisoare, cam mulțisor, și se chinuia să trăiască de la o zi la alta, având, dacă mi-aduc bine aminte, o mamă bătrână și neputincioasă în sarcina sa. Și-ar fi luat el un atestat, dar examenul de asimilare se dădea rar, la câțiva ani o dată.

Peste alți ani, am aflat că primise postul râvnit, că mama îi fusese luată într-o lume mai bună, iar domnul Ungureanu se căsătorise cu o învățătoare pensionată medical, soție cumsecade, dar ce îl adâncise într-o lume a tăcerii, lipsindu-i complet auzul. Își trăgeau zilele în sărăcie, mi se spunea, având drept toată avuția, credința și demnitatea.

Apoi domnul Ungureanu muri.

L-am reîntâlnit în pragul altei biserici, în fruntea unui sobor ciudat slujitor: în cartea lui Dumitru Gh. Bordeianu.

Mai întâi, iată-i portretul:

„Sub acest nume, 'Maglavit', l-am cunoscut noi toți, cei arestați de la Iași și încarcerați la Suceava, apoi toți tinerii de la Pitești, de pe secțiile de muncă silnică și în special cei de la camera 3 subsol, pe bădia Ungureanu. I s-a dat această poreclă pentru că plecase pe jos, de la Iași până în sudul Olteniei, în satul Maglavit, în anii 1935-1936 ca să vadă minunea aceluia cioban, din acest sat, pe nume: Petrache Lupu. Vasile Ungureanu era din Târgu-Neamț, cântăreț sau dascăl de biserică.

(...) 'Maglavit' făcuse războiul și, fiind talentat la muzică, s-a înscris ca student la Conservatorul de Muzică din Iași (...). A fost arestat în 1948 la vârsta de 46 de ani și a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică."

N-aș fi crezut că ne despărțeau chiar atâția ani; foștii deținuți beneficiază de această neobișnuită caracteristică biologică: își întârzie îmbătrânirea, cu tot atâția ani câți au pierdut; până la un timp; pe urmă, ea parcă s-ar grăbi să recupereze. Or, în 1948, aveam 12 ani. Diferența dintre noi era de 34 de ani. Felul cum arăta cunoștința mea, constituia o încălcare flagrantă a legilor firii, ce merită luată în seamă de geriatri, cu atât mai mult cu cât observația mea nu privește un caz izolat, ci poate fi considerată generalizată. Măcar dacă s-ar ajunge la un rezultat cu implicații în existența semenilor, am spune că atâta suferință română inutilă, devine o necesitate pentru perpetuarea tineretii semenilor și astfel ne-ar ajunge temnițele dragi...

„Crescut în duhul Ortodoxiei mănăstirilor din regiunea Neamțului, de unde era de baștină, era un adânc creștin, cu o trăire care putea fi luată ca model. Fiind un om bun și pașnic, care nu accepta violența, războiul, cu toate atrocitățile lui, îl îngrozise. Era împotriva oricărei violențe și de aceea torturile care au fost aplicate aici” (la Pitești) „l-au înspăimântat. (...) S-a impus prin blândețea și bunătatea lui, dar mai ales prin trăirea lui mistică.”

Până să se declanșeze urgia bătaușilor asupra noilor vrniți în închisoare, inițiasse un grup de trăire patristică, asemănător aceluia descris de mine în RUGUL APRINS. DUHOVNICII ORTODOXIEI, SUB LESPEZI, ÎN GHERLELE COMUNISTE, existent la închisoarea pentru tebeciști de la Târgu-Ocna. Îndrumar îi erau scrierile Sfinților Părinți, VIETILE SFINȚILOR, PATERICUL, citite și răsцитite de el întreaga viață și de multe ori discutate și aprofundate cu monahii. Alături de prelegerile de filosofie ale lui Costache Oprișan, cercul său de studiu și practică duhovnicească constituia un far pentru tineretul adunat în acea cameră – 3 subsol – o lumină și o deschidere către un viitor nou, îmbunătățit, mai apropiat de spiritul hristic.

Greu i-a atârnat pe umeri inițiativa sa creștinească! Zaharia, conducătorul caznelor din acea cameră, l-a luat drept țintă specială „în a-l batjocori, disprețui, umili și tortura cu atâta cruzime. A suportat tortura ca un martir; dar ceea ce-l impresiona până la lacrimi, era atunci când vedea pe unul din acești tineri torturat și de aceea tresărea la fiecare lovitură de ciomag, parcă l-ar fi lovit pe el.”

De foarte multe ori, de fapt, de câte ori citesc sau mi-amintesc cele ce-am aflat despre 'reeducări', când mi se împărtășesc cazurile căderii celor mai buni din generația lor, a celor mai strălucite minți, a curajurilor celor mai oțelite, a credinței celei mai de nezdruccinat, a rațiunilor celor mai exersate, a patriotismului cel mai dezinteresat și gata de jertfă, căci numai astfel se poate vorbi despre generația studentescă arestată în primii ani ai dictaturii comuniste, hotărâtă s-o încheie pe orice cale de luptă cu comunismul ce ne aservise patria și să ne mântuie de un viitor al robiei, o generație lucidă și fermă, opusă parcă generației precedente, chiar mai multor generații înaintașe, care generații, s-a dovedit curând, au pactizat cu asupritorii, trădându-și neamul și devenind uneltele opresiunii, deznaționalizării, ateizării și deculturalizării României, de câte ori, ziceam, îmi revenea în cuget barbaria cu care partidul comunist a voit să aservească acel tineret minunat, mă cutremur la gândul că aș fi putut face parte din rândurile lui, de nu m-aș fi născut prea târziu. Dacă se întâmpla astfel, cinste mai mare în viață nu mi-ar fi venit! Dar nici blestem mai inexorabil! Că numai eroii au putut rezista cataclismului dezlănțuit de

către doi-trei evrei ruși sosiți în țară, în uniforme sovietice, pentru a pune în practică și a duce la bun sfârșit decimarea unei generații ce speria bolșevismul importat. Și cum aș fi izbutit eu să fiu unul dintre acei eroi, care, până și ei, au avut atâtea căderi încât, pentru un om neinformați sau neînțelept, apar drept niște monștri? Dacă le-a rămas ceva întreg, este puterea de a se fi ridicat din mocirla unde au fost împinși sau, mult mai însemnat, de a rezista indescriptibilelor și diabolicelor torturi fără să înalțe palma pentru a lovi un alt deținut – exigența majoră a reeducatorilor. Restul îngenunchierilor le-au săvârșit, nemaisuportând durerea, foamea, setea, zdrobirea personalității.

Așa cum l-am cunoscut pe acela căruia deținuții mult mai tineri îi spuneau 'bădia Ungureanu', așa cum îmi completez acum știrile despre el, nu izbutesc să-mi imaginez rușinea de nesuportat ce m-ar fi inundat dacă mi s-ar fi dezvăluit slăbiciunile în fața sa, slăbiciunile căderii, satanizarea, lipsa de tărie, de demnitate, pierderea înrădăcinării în Hristos. Căci toți aceia au ajuns să bea urină și să mănânce excremente, să accepte poruncile cele mai animalice – și mai josnice decât atâta! – să lingă pardoseala de murdăria proprie sau a altora, să-și renege credința în Dumnezeu, să-și bată joc de mamă, tată, surori, frați, profesori și orice idol anterior ales dintre gloriile țării, crezul politic, Sfânta Fecioară, Dumnezeu Tatăl și Sfântul Duh; să-și dezvăluie intimitățile în public și, acolo unde nu-și găseau în trecut decât curăție și inocență, să-și atribuie în fața tuturor, viciile cele mai deșănțate pe care și le smulgeau din subconștient pentru a satisface cerințele diabolicilor lor călăi. Iar, mai iremediabil damnat, imensa majoritate a ajuns să-și bată cei mai buni prieteni și cei mai adorați mentori sau cei mai îndrăgiți ucenici, ba chiar și rude iubite, împiedicată fiind, cu strictețe, să se sinucidă. Eu cum să fi izbutit a mă distinge de ei?! Sunt plămadă din noroi, ca toți semenii mei, și slab cum numai eu știu.

Pentru ilustrarea afirmației că cei care trecuseră prin demascare dădeau dovadă a fi fost 'reeducați' prin torturarea rudelor, voi recurge la memoriile inedite ale fostului deputat național-țărănist de Argeș, Marin Pițigoi. Autorul sosise la colonia Peninsula, de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. S-au organizat brigăzile de către câțiva tineri între 20 și 22 de ani, numiți de comandant brigadier și pontatori, uneltele conducerii, foști studenți trecuți prin mâinile reeducatorilor de la Pitești și dezumanizați. Acela care l-a luat în brigada sa pe țărănist i-a spus că-l cunoștea. Cel în cauză l-a recunoscut și el, dar mai târziu și cu destulă dificultate. Era feciorul verișoarei lui și al preotului M. Enăchescu, student în anul IV sau V al Facultății de Medicină din București, arestat prin 1948: Sică Enăchescu.

Această întârziere în identificarea brigadierului desigur că stupefiază. Ea se datora multor cauze: hrana mizerabilă conducea la sărăcirea organismului de acele substanțe specifice, necesare activității memoriei; traumele psihice o încețoșau deasemeni; obsesiile fricii reduceau penibil ecranul mental; modificarea trăsăturilor fizice și, mai ales, a privirilor, în raport de noile trăiri adoptate, îndepărtau chipurile de ceea ce fuseseră în libertate. Pe deasupra, este de presupus că pe întregul parcurs al perioadei de creștere, nepotul se lăsase rareori văzut, răpit fiind de școlirea efectuată departe de casă.

Încă de la primul fel de muncă silnică la care a fost supus, a putut gusta din mierea 'glasului sângelui'. Cărau bolovani de 30-40 kilograme. Întâiul contact, pe șantier, cu fiul vareii sale, fu când acesta-l înjură de Paștele mamei, pentru că nu muncea pe placul lui. A doua constatare privitoare la rubedenii o făcu la masa de prânz, când nepotul îl 'privilegie', turnându-i în gamelă un polonic de zeamă chioară, fără supliment, ca și când

s-ar fi temut de pontator – deoarece această specie subumană avea propriile ei căi de acces la comenduire și ea era aceea prin care normele de muncă erau într-una mărite. Dacă nepotul rămânea singur cu deținuții, când ajungea în preajma fostului deputat, sfătuia cu glas îmbunat: „Hai fraților, zor, să facem norma! Mai cu spor, nea Marine, nu te opinti cu de-alea grele – ia mai potrivite!”, cum comentează unchiul său: „cuvinte omenești, însoțite de priviri omenești, cu zâmbet schițat în colțul gurii, manifestări prețioase și înviorătoare în pustiul sufletesc în care ne măcinam trupurile muncind – flămânzi și goi – la Canal.” Revenirea pontatorului îl asprea, îl încrunta, îi hainea privirile, îi urca pe buze înjurăturile, insultele adresate unei optimi din brigadă, între care Marin Pițigoi.

Acesta nu izbutea pricepe de ce era năpăstuit. Ba dădea vina pe faptul că neamurile mai apropiate ale băiatului fuseseră liberale și nu țărăniște ca el, ba căuta pricini de ură în vrăjmășii familiale de care dânsul nu avusese cunoștință la timpul cuvenit și abia acum ieșite la iveală. De obicei cădea asupra adevăratelor motive ale purtării brigadierului: severitatea impusă de sus; dar chiar atât de lipsit de cruțare să fi fost tânărul dator să se poarte cu el? Deținuții care nu trecuseră pe la Pitești, nu-și imaginau ce școală a suferinței absolviseră ceilalți. Secretul era păstrat sub amenințarea revenirii acolo, asigurată a se împlini cu ajutorul turnătorilor, foști colegi de estropiere demonică.

Astfel, Marin Pițigoi nu se lăsa deloc convins pe de-a-ntregul că era cu adevărat vorba despre nepotul dumisale, ci mai curând accepta a se fi înșelat când l-a crezut neam cu dânsul, datorită osteneții ce-l buimăcea la anii dumnealui. Un alt reeducat din brigadă, pe care-l cunoștea de la Jilava și de care-l apropiase faptul că ambii fuseseră învățători, îi confirmă că numele de familie al brigadierului coincidea cu al nepotului său, că provenea din satul verișoarei sale și că era fecior de preot...

Deoarece fiind de corvoadă la bucătărie, a îndrăznit să dea unor deținuți copii niște frunze de varză, Sică Enăchescu a cerut pedepsirea lui cu șapte zile de carceră și șmotru, plus confiscarea unor resturi alimentare din pachetul primit la colonia de unde fusese adus la Peninsula, căci aici, același îi refuzase dreptul la pachet din partea familiei. Pe urmă a trecut prin următoarele: „În prima noapte”, consemnează memorialistul, „-frânt de oboseala celor opt ore de canal, plus două ore de marș, câte cinci de mână legați, apoi alte două ore de șmotru, cam pe la 12-01 noaptea, a venit la patul în care abia ațipisem și... m-a sculat că 'te cheamă brigadierul în camera sa'. ” Se cuvine să acordăm puțină atenție la ce se înțelegea prin „șmotru”, pentru a pătrunde mai complet în situația lui disperată: „Șmotru era să speli scândura (podeaua) barăcii în care 80 de oameni intrau cu încălțăminte noroită până la glezne. Lucrul – spălat cu apă rece și cărat la latrină (15 m. distanță) de zeci de ori cu găleata – se efectua după ora stingerii, deci pierdeam din odihna necesară muncii de a doua zi câte 2-3 ore”.

Ce s-a petrecut alături, unde primise poruncă să meargă? „În camera brigadierului erau: Sică, brigadier, Văideanu, pontator și patru șefi de echipă: Vitică Constantin, Vizitiu Vasile, un flăcău de 19-20 de ani (nepotul lui Vitică) și Voicu învățătorul.” Acesta îl adusesse încoace. „Abia intrat, au tăbărât cinci din ei (Voicu n-a participat), lovindu-mă peste tot. Până să mă dezmeticesc – eram oarecum năuc de somn – am fost plin de vânătași. Îmi aduc bine aminte că Sică striga la ei: „Nu-i dați în cap!”, dar ca ars, ca un resort, în clipa imediat următoare, cu atitudinea omului prins asupra faptului, sau ca și

când trebuia să îndrepte o greșeală (...), în clipa următoare, repet, m-a izbit cu genunchiul în burtă (sub centură, cum zic boxerii)”.

Victima, auzind porunca lui Sică de a i se cruța capul, uită de toate loviturile, ca și de durere, uită că se învinețise pretutindeni, sufletul umplându-i-se în schimb, de grațitudine. „Este puterea sângelui”, i-a trecut prin piept, alinător; „omenia încă nu a pierit. Doamne, salvează-l și ocrotește-ne!”. Ce strigăt mai creștinesc se poate aștepta de la un om căzut sub pumnii propriului său nepot?!

Este remarcabil faptul menționat de autorul memoriilor, că învățătorul Ion Voicu, din județul Ilfov, a recurs la o stratagemă pentru a nu-l bate pe unchiul brigadierului: a motivat că erau din aceeași breaslă și că se cunoșteau de la Jilava, unde deprinsese o părere bună despre fostul deputat. La fel, șeful de echipă Iuliu Vlad, măcelar din Cluj, un voinic de peste 90 de kilograme și de o înălțime de 1,90 metri, care l-ar fi putut terciui numai lăsându-se cu toată greutatea peste el, a refuzat să-l atingă, cu vorbe zgârcite, dar cât de memorabile și care-i aduc cinste multă: „Nu sunt bun să lovesc un deținut.” În schimb, propriul nepot al victimei, pontatorul și cei trei țărani, dintre care un copil, erau ’buni’ pentru această faptă de neiertat!

Abia de trecu o săptămână, că fu din nou trezit în plinul nopții, cu aceeași recomandare de a nu-și pune haina. Probabil nemulțumit de cum îl bătuseră șefii de echipă, nepotul recursese doar la inși specializați: alți doi brigadieri, pe lângă el: Sofronie și Lupașcu și doi pontatori: același Văideanu și cu Sobolensky, „șarpele cu ochelari, cum îi ziceau deținuții. Toți cinci tineri, voinici, bine hrăniți (pe lângă că ei împărțeau mâncarea – după ce li se umpleau câte 2-3 gamele cu ceea ce se putea alege mai bun din hârdău – ei aveau dreptul să primească pachete, să cumpere alimente.)”

Omul cu conștiința încărcată, dacă este cât de cât inteligent, se grăbește să se scuze pentru faptele sale înainte de a apuca altul să-l acuze. Nu-și dă seama că aceasta este și o cale de a se da în vileag. Căci nu toată lumea îi cunoaște vina. Tentativa de a se disculpa, atrage atenția asupra datelor necunoscute până atunci de conlocutori.

Așa am pățit cu un fost deținut care a ieșit, după Revoluția din Decembrie 1989, ca musca din amorțeală, să treacă în fruntea bieților foști clienți ai penitenciarelor pentru politici. Una sau mai multe apariții la televiziune – defăimătoare pentru cererile foștilor deținuți politici; închegarea unei publicații mai curând menită să îndepărteze de detenția românilor sub comuniști, mintea căutătoare și să o îndrepte spre detenția altor neamuri în alte împrejurări; adunarea unor naivi în jurul său, în cadrul unor conferințe publice; publicarea unor materiale privitoare la închisorile noastre, care fie că erau semnate de persoane cu trecut dubios, fie minimalizau într-un mod strigător la cer crime sinistre, printre acestea înseși ’reeducările’ de la Pitești; toate activitățile citate le ducea folosindu-se de o sursă de bani inexplicabilă.

Ei bine, într-o zi când aburii băuturii – are acest viciu care dă mult de gândit – îi obnubilau judecata, s-a pomenit remarcând, fără să-l întreb nimica: -„Eu n-am fost decât pontator la Canal; pot aduce martori că eram de treabă.” Abia atunci mi-am explicat cele vreo zece și mai bine de romane publicate liniștit de el sub cenzura comunistă și relațiile făcute cu conducerile succesive ale Uniunii Scriitorilor. N-a fost „decât pontator”! Ca Văideanu; ca Sobolensky... Doar atâta.

„Au tăbărât pe mine, m-au întins cu fața pe podea. Mi-au dat ismenele și cămașa jos (doar cu ele venisem) și cu un cauciuc (o bucată de furtun cam de 10-20 mm diametru) m-au lovit, fiecare pe rând, un număr de lovituri până oboseau. Atâta suferință,

chin, provocau loviturile cu cauciucul acela, că – de durere – am reușit să mă scol cu cei patru care mă țineau pe podea, să mă ridic cu ei în sus. Disperarea și groaza morții însutesc puterile omului (...). erau și ei oboșiți. Fiecare lovise de 40-50 de ori. Se temeau poate că mor? De ce mă băteau? Nu au spus nimic; nici azi nu știu.” Erau ’doar’ brigadieri, ’doar’ pontatori...

Cititorul se întreabă de ce nu se făcea publică purtarea acelor bestii, de ce nu se recurgea la dreptatea conducerii lagărului. A îndrăznit-o căpitanul Marinescu, victimă și el a acelorași călăi. Comandantul l-a chemat pe Sică și i l-a dat în primire, să-l învețe minte să mai fugă de pedeapsă. Pentru că aceste ’reeducări’ se efectuau în numele Securității, dar cu mâna deținuților, astfel încât forța represivă să nu pară implicată în ucideri, să nu aibă nicidecum a da socoteală pentru sângele vărsat, iar pe de altă parte, imaginea deținutului politic să fie murdărită pe vecie. Sică i-a strigat în fața frontului celor optzeci de membri ai brigăzii: -„Aici este locul tău până vei muri!” Aceleași cuvinte cheie îi fuseseră adresate și lui Marin Pițigoi de un alt brigadier reeducat la Pitești, pe nume, Grama.

Fostul deputat național-țărănist n-a mai putut dormi decât în șezut, la marginea patului.

Un coleg de facultate al brigadierului l-a atenționat pe acesta, că soarele putea provoca moartea celui pe care carnea era vie sub pielea crăpată pretutindeni și că era posibil să răspundă de acea moarte. Sică Enăchescu se dezmetici; îi porunci vărului mamei sale să nu lucreze ca ceilalți; ci să fie acar, cu interdicția de a-și scoate cămașa.

Înainte de începerea muncii, Marin Pițigoi se îndreptă spre lacul din preajmă, să folosească w.c.-ul, pentru că, ulterior, nu și-ar mai fi permis s-o facă timp de opt ore, cât dura munca. Cel care-l zdrobise-n cursul nopții se năpusti după el, speriat. Îl ajunsese din urmă, îl înhăță de braț și strigă: -„Unde te duci? Ce ai de gând de mergi spre lac?”. Hărtănitul își înalță căutăturile rătăcite și triste spre el: „era și răstită vorba lui dar, văzându-i fața, cu privirea speriată, era și îngrijorată.

-Mă duc să-mi fac nevoile, că începe lucrul și nu mă mai pot mișca de la ac.

-Să nu-mi faci vreo nenorocire mie și să te arunci în lac, că eu răspund de dumneata! (’dumneata’, așa îmi spunea când eram numai cu el).

M-a podidit plânsul! Sunt dintre oamenii care nu plâng (...) Plâng când emoții puternice îmi frământă inima și sufletul, (...) mă trec lacrimile. Dar atunci am pornit un plâns cu sughituri. Și eram om în vârstă: 51 de ani.”

Cititorii au înțeles că acel ’dumneata’ și-a jucat rolul mângâietor convenit și a topit sufletul povestitorului: sângele apă nu se face. Totuși, nepotul se temea pentru viața unchiului său... suntem și noi emoționați de răsturnarea de simțăminte prin care a trecut cel dintâi, de remușcările sale.

Dar, curios lucru, întrebarea pusă de brigadier nu sună prea tandru. Dimpotrivă, are ceva cazon, de fier:

-„De ce plângi, dacă mergi la w.c.?””, ca și când l-ar fi prins cu asta că nu la closet se ducea, ci să se înece. -„Nu plângeam, cum nu am plâns toată noaptea – cinci ore de supliciu, tortură supraomenească, dar... când am văzut cum te-ai pornit pe fugă – din toate puterile tale tinere – spre mine, cred – m-a prins o jale cu un potop de lacrimi pe care iată, că nu le mai pot opri.”

Scrierea nu este explicită. La ce se referă locutorul? La năpustirea gădelui deținut, din temere pentru viața ce se putea pierde, sau din temere pentru propria-i răspundere, ca vinovat de eventuala sinucidere? Cum arăta acea fugă? Era una a furiei? Una a suferinței?

-, „Du-te și fă-ți nevoia – stau aici și te-aștept.”

Nici conlocutorul nu se exprimă mai clar. Propoziția din urmă e oare a amicitiei? Este a amenințării, adică vrea să facă limpede că Marin Pițigoi n-avea nici o șansă să-și pună capăt zilelor?

„Am intrat și, după câteva secunde, am ieșit din w.c. El pândea – socot – temându-se totuși că ajunsese la disperare, ceea ce, în mintea lui – amintirea suferințelor de la Pitești, unde fusese reeducat – a dat naștere bănuielii că m-aș putea sinucide, aruncându-mă în Siutghiol.

(...) Teama că ultima noapte de suplicii m-ar fi putut împinge în lac, l-a determinat pe brigadierul Sică să mă țină 'în mână', cum s-ar zice. M-a însoțit de la w.c., de pe malul Siutghiolului, la locul de muncă, unde brigada lucra încărcând și descărcând vagoaneții.”

I-a repetat să nu cumva să scoată cămașa, conștient de pericol („fusesse un bun student”).

Ca bucuros că l-a salvat de la moarte, de parcă Marin Pițigoi ar fi fost în convalescență, brigadierul rămase, ezitant, lângă el. Pentru întâia oară de când se reîntâlniseră în condițiile detenției. „A stat de vorbă cu mine peste două ore, vorbind despre toate câte ne-am amintit privind familiile, casa...” Însă n-a răbdat mult. Pe nepusă masă, îl întrebă iarăși:

-, „De ce plângeai?”

Bărbatul căznit își redobândise stăpânirea de sine și tăria de caracter de a atrage atenția asupra a ce se făptuia:

-, „Fără să vreau m-au trecut lacrimile și au curs pe obraji câteva secunde, din suferința morală că am trăit să văd copiii omorându-și părinții!”

Replica avu ecoul nădăjduit. Primi răspunsul:

-, „N-o să mai fii bătut!”

Făgăduința reinstaură relații omenești între cei doi. Deputatul își luă inima-n dinți și ceru:

-, „Cel puțin spune-mi: de ce m-ați chinuit?”

-Am să-ți spun eu dumatăle... nu acum...

-Procedați greșit! Chinurile la care supuneți pe frații voștri de suferință, tot atât de nevinovați ca și voi, sunt păcate de neiertat. Și chiar dacă socotiți că lumea merge pe alte căi decât cele cunoscute, nu cu suplicii, nu cu bătaie, nu cu tot felul de mizerii, se poate îndruma omul pe calea cea nouă. Să zicem că 99% din problemă – noua societate – va fi așa cum se făurește, prin teroare, și numai 1% nu va fi așa – de ce să chinuiți oameni nevinovați?

-Nu vei mai fi bătut!”

Și, cu adevărat, n-a mai avut parte de bătaie 'organizată'. Doar pontatorul Văideanu, student la agronomie, l-a oprit de la muncă peste două zile și l-a anchetat șapte ore, punându-l să scrie tot ce făcuse începând cu anul 1945 și până la discuția cu nepotul său, pe care o cunoștea din fir-a-păr și asupra căreia cerea explicații. Scria și încasa bătaie. Deci nepotul, cum caracterizează anchetatul, îl 'trăsese de limbă' și apoi îl 'turnase'... Celălalt ducea 'turnătoră' la bun sfârșit: o transforma în declarație personală,

pentru uzul Securității. Dealtfel, nici unul dintre muncitorii silnici n-a mai fost bătut de grupul demascatorilor. Reeducările fuseseră sistate.

După ce am istorisit acest caz patetic al chinurii unei rude în cadrul reeducărilor, pot reveni la târg-nemțeanul Vasile Ungureanu, așa cum i se oglindește destinul cumplit în cartea lui Dumitru Bordeianu...

Spre lauda unuia dintre deținuții într-atâta de căzuți, încât se afla printre conducătorii reeducărilor de la camera 3 subsol, pe nume Magirescu, 'bădia Vasile' „nu a fost ucis, (...); îi spunea că era nebun de atâta misticism; a fost lăsat în pace.”

E un fel de a vorbi; vom vedea îndată cum era 'lăsat în pace'. Ce e sigur e că nu i s-a mai cerut să-și bată confrății, deoarece nu s-a obținut absolut nici un rezultat în această privință, pentru că Magirescu „avea un deosebit respect pentru acest om. Fiind mai în vârstă decât noi, că putea să ne fie tată, a fost ascultat, stimat și iubit într-atât, încât vedeam pe unii de pe priciuri plângând de durerea bădiei Vasile, atunci când era torturat. Au fost aceia care n-au lovit niciodată pe nimeni.” Cu atât mai mult, cu cât calitatea sa cea mai impresionantă era că-l „durea durerea altuia.”

În această etapă a povestirii de față, se cuvine să ne punem o întrebare firească legată de educația creștină a celorlalți reeducați. Nici un preot nu-i învățase că durerea altora se cuvine să te doară mai tare decât a ta, dacă o astfel de trăire îl uimește pe narator? Creștinismul lor nu se întemeia pe frățietatea nou testamentară, așa cum am învățat-o da la Iisus – mă refer la creștinismul afirmat de ei înainte de a fi intrat în războiul reeducărilor, când își pierduseră controlul și stăpânirea asupra propriei sorți?

S-ar spune că răspunsul este negativ, ceea ce acordă educației creștine oferită de preoțime, o notă dintre cele mai proaste. Dumitru Gh. Bordeianu își amintește de un coleg de celulă de la începutul privării sale de libertate: bădia Ghiță Bărbieru. Cuvintele acestuia l-au „călăuzit tot timpul celor 15 ani de temniță”. Iar dintre ele, unele se deschid către ceea ce ne interesează: „Numai cel ce va avea inimă bună, va putea rezista, înțelege și trăi ceea ce ne va oferi necunoscutul, în lumea în care am intrat (...) Ca să poți răzbi și să fii mulțumit și împăcat în viață, trebuie să ai inimă bună. Voi faceți cum credeți și cum vă este inima.” Sfatul se cădea să fi fost dat de un cleric, la timpul potrivit. Nefiind așa, Bordeianu citează un prieten care n-a înțeles 'povestea cu inima bună' și care a afirmat categoric că „nu o va înțelege niciodată”. Cât despre autor, el și-a făgăduit să se străduiască a pricepe ce intenționase vorbitorul. „Timpul va face lumină în această problemă”, conchide. Va să zică, nu prea erau tinerii aceia pregătiți conform moralei creștine. Repet, pentru lipsa învățaturii deductibilă dintr-aceasta, vina o purtau, în primul rând, păstorii lor bisericești.

Portretul lui Vasile Ungureanu, de la care am plecat, și-atinge apogeul: „Bădia Ungureanu avea înfățișarea unui sfânt bizantin din iconografia răsăriteană și a fost printre puținii camarazi pe care i-am întâlnit în închisoare, care postea miercurea și vinerea post negru, iar mâncarea lui o dădea altora. Datorită acestei trăiri, a fost printre puținii camarazi” (regretăm repetițiile), „excepție făcând grupul lui Valeriu Gafencu și avocatul Trifan, din Brașov, asceți, pe care i-am văzut cu ochii mei, în care foamea nu și-a înfipt colții. Pentru aceștia, trăirea telurică avea mai puțină importanță, pentru că ei trăiau în alte sfere. Cum nu voi crede în VIETILE SFINȚILOR și ale martirilor mistici și asceți răsăriteni, când i-am cunoscut și văzut pe camarazii mei care duceau o viață după modelul lor, trăind în stare de sfințenie? Am redat atitudinea exemplară a bădiei Ungureanu pentru a nu trece cu vederea pilda acestui adevărat creștin.”

Trimit cititorul la istorisirea LOTUL TUBERCULOȘILOR, din volumul RUGUL APRINS, pentru a se lămuri asupra tipului de existență închinată lui Dumnezeu a lui Valeriu Gafencu și a ciracilor săi. Profit de paranteză pentru a menționa că paginile lui Bordeianu – stilizate pe cât cu putință în citatele de aici – nu trebuie judecate după criteriile filologului. Nu exprimarea sa în limba română are importanță, ci mărturia depusă. El continuă cu:

„Se apropiau Paștele anului 1951 și, într-o seară, văzându-l pe bădia Vasile plângând de durerea fraților săi, a fost întrebat de ce plângea. Răspunsul lui a fost simplu: „Plâng de durerea fraților”. Frații lui erau cei bătuți. Zaharia, enervat, a intervenit brutal: „Cum, mă, bandit mistic,ăștia sunt frați pentru tine, nu sunt ei bandiți ca și tine?”. Cu naivitatea unui creștin pios, Ungureanu i-a răspuns: „Pentru mine ei nu sunt bandiți, pentru că nu mi-au furat nimic și nu mi-au făcut nici un rău!”

-Cum, nu te-au bătut?

-Nu ei m-au bătut, fu răspunsul dat lui Zaharia.

-Ia să-i faci tu o caracterizare și să spui despre alt mistic înrăit ca tine, de banditul Bordeianu, ce părere ai despre el?

Toți din cameră se așteptau ca Ungureanu să-mi facă un portret în tonul demascărilor. Ungureanu, cu simplitatea sfinților, unde adevărul era spus cu cele mai simple cuvinte, a răspuns:

-Fratele Bordeianu este un om blajin.

A fost cea mai simplă caracterizare pe care mi-a făcut-o vreodată cineva. Și acum, când scriu aceste amintiri, îmi sună în urechi aceste cuvinte.

Enervat până la nebunie, Zaharia s-a năpustit asupra bietului om, l-a călcat în picioare, l-a bătut, l-a zdrobit, încât nu mai știai dacă era om sau o masă de carne sângerândă. Așa plăteau oamenii cinstiți.”

Vasile Ungureanu intrase în temniță format de mânăstirile moldovene: cu 'inimă bună'. El n-a putut deveni călăul fraților săi: era creștin adevărat, acest student întârziat.

Acum suntem pregătiți să înțelegem ce tortură, mai ales duhovnicească, li se pregătea 'îmbunătățitului lui Dumnezeu' 'Maglavit' și celor din grupul lui de credincioși, numiți 'mistici', de reeducatori, cu prilejul Sfințelor Paști din 1951.

Noua născocire a infernului își începu desfășurarea de luni, în Săptămâna Patimilor. Zaharia aduse din altă celulă niște măhuri cu coadă, tocite și un ghem de sfoară. Le înmână următorilor studenți: poreclitul 'Maglavit', Nedelcu, Dumitru Bordeianu, Popescu Paul, Zelica Berza, Grigoraș, Huțuleac, Sântimbreanu, Reus, Gheorghiu, Andrișan, cu porunca să lege cruci din ele, pentru Vasile Ungureanu, cea mai mare. Aceștia erau izolați de restul deținuților. În dreptul lor, depuse niște cutii de conservă, goale. Mai era acolo și o sticlă cu dop, ce conținea un lichid. Pe de altă parte, întinse la zece legionari ce se deziseseră de crezul și credința lor, niște foi de hârtie pe care erau înscrise tot felul de injurii, murdării și ofense la adresa Mântuitorului, înșirate în versuri cu măsura acelora din Prohod.

„De după masa de luni și până în Vinerea Mare, când se cânta Prohodul în bisericile noastre, precum și în cele trei zile de Paști, s-a cântat pe melodia Prohodului, de către cei zece (...) tot acest repertoriu de pornografii, măscări și hule aduse împotriva Fiului lui Dumnezeu.

Noi cei considerați ca 'mistici', am fost purtați timp de 8 zile, prin cameră, de la un capăt la altul, în frunte cu Ungureanu, închipuind Patimile Domnului. Lui Ungureanu

i-au făcut o coroană de spini, iar în cutiile de conserve s-a pus mangal, stropit cu gaz lampant, i s-a dat foc, ca să tămâiem cu ele. Iar noi mergeam în genunchi, făcând mătăanii.

Ca niciodată, l-am văzut pe Ungureanu plângând, îngrozit de ceea ce ne forțau să facem.

(...) După opt zile de mers în genunchi, ni s-au rupt pantalonii, iar genunchii erau numai o rană.”

Unuia singur dintre cei aleși i s-a îngăduit ieșirea din șir, când a săvârșit-o: înnebunise mai demult, datorită bățăilor și i se acordau, când și când, astfel de privilegii; era Nedelcu.

Cum a spus, pe atunci copilul, Sergiu Măndinescu:

*Din cei ce au trecut pe acolo, numai morții trăiesc
asemenea lui, așijderea ție,
iată, de pildă eu: umblu, vorbesc,
dar viața mea nu-i, prietene, decât o moarte vie.*

*

Am trecut de prăpastiile nopții, acelea din visul rău; am ajuns în lumină plină. Dar să nu uităm că noaptea lunaticilor poate oricând reveni. Și că 'departele' lor poate deveni un 'acasă' pentru oricare dintre noi.

Iertate fie păcatele noastre, ale tuturor!